Sui 250.

لوڪ مسڪرائن، ڪهاڻين، گيتن، محاورن ۽ پهاڪن جو ڪتاب

وتائي فقير جا ٽوٽڪا ۽ ٽوڪ

UNIVERSAL TRUTHS (UPHAEISMS) OF VATAYO

پيٽ ڇڙيا ڇي مست ٿا اچي

وتايو فقير

وتايو فقير هڪ زميندار محفل ۾ ويٺل

پنهنجا لطف، ٽوٽڪا ۽ هاسي ڪري رهيو آهي

ان پاڱن ۾   قيمت هر هڪ پاڱو

پاڱو ١   ليکڪ   ٢-٥٠ روپيا

پروفيسر هر 'جاڻي' جي - ايم - ڪي

نوٽ - هيءَ ڪتاب ڪاپي ڪان ساڃي (اٽو) ٽڙهو

جو ڇپيل ڪرڻ ۽ مست فقيرن جون آکاڻيون آهن.

مهاڳ

سنڌي ٻوليءَ ۾ حاضر جوابيءَ ۽ ساڳئي وقت مطلب ۽ معنيٰ سان ڀرپور چرچي ڳالهين يا مسخرين وارو اهڙو سٺو اصلوڪو (Original) ڪتاب جهڙيڪي نه يا نمت سنڌي ساهتيه سنڌ جيءَ ۾ موجود ڪونهي. ان حال ڪي پورڻ لاءِ بندي (بيان) هيءُ ڪتاب ڪڍي رهيو آهيان جو اصلوڪي سنڌي وٽائي فقير جي زماني واري سونڪي سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ شايع ڪجي ٿو.

هنن ٽوٽڪن جي پڙهڻ سان اوهان جي اڳ ۾ اها ڳالهه به واضح ٿي ويندي ته "پيچ چريا جي مت نه اچي" وارو پهاڪو ۽ لوڪ چوڻي وٽائي فقير جي خصلتن مان نڪتو آهي. ساڳئي وقت هن جا ٽوٽڪا ۽ نصيحت آميز آکاڻين ۾ ڪيترائي پهاڪا ۽ لوڪ چوڻيون به موجود آهن. جن پڙهندڙ ڪهاڻين جي ڏنل يادداشت ۾ ڏسي سگهو ٿا.

انهن چوڻين مان ثابت آهي ته وٽايو فقير چريو ڪونه هو پر مست درويش هو. جيئن مون پنهنجي ڪتاب "روهڙيءَ جا رهبر" ۾ ذڪر ڪيو آهي پر وٽايو ته بندي جو سڳو سؤٽ هو ان ڪري مان ثابتيءَ سان چئي سگهان ٿو ته هو مست فقير هو ۽ وٽائي جو سندس لئي چوڻ آهي ته "پيچ چريا جي مت نه اچي".

هر هر هر جائي 'جاني' جاني

وڻائي فقير جا ٽوٽڪا ۽ ٽهڪ

هرجاڻي گدومل

ساهت گهر پبليڪيشن، الهاس نگر-٥

كتاب : واڻي فقير جا ٽوٽڪا ۽ ٽهڪ
ليکڪ : هرجاڻي جي - ايم - ڪي
ائڊريس : بي ١٩/١١١ الهاسنگر ٥

O O

قيمت : ٻيا ٢-٥٠ روپيا

O O

سال : ١٩٧٥-٧٦

O O

ڇپائيندڙ : هرجاڻي گدومل ڪٽڪمل
ائڊريس : بلاڪ ١٩ بي، گهر نمبر ١١١، ليٽاجي جوليٽو
ڪاليج ۽ هائر سيڪنڊري پرسان الهاسنگر ٥

O O

ڇپيندڙ : پيرومل شيوڪرام سامتاڻي
پريس : مهيش پرنٽري
ائڊريس : ١٠٠-اي، مين بزار، الهاسنگر ٣

O O

هرجاڻيءَ جا ٻيا ڇپيل ڪتاب

اڪاڻيون : اٽ، زر ۽ زور، ٻچا، ڪني آگر، ڪاڌر
ڪهاڻيون : ديش ولديش جون ڪهاڻيون
شعر : ڳالل، رڪارڊ ٿيل آواز ڪاسٽ ڪيل شعر
ناٽڪ : ميراث ناچا ۽ نرالا (ريڊيائي ڊراما)
افسانا : ڇوڻ ڪهڙا ڇيس مٿن ڪهڙا معاملا

ٽوٽڪن جي يادداشت

١- سائين تنهنجو مان وڏن کان به گهٽ آهي
٢- خدا سستو پر گدڙو مهانگو
٣- سائين ڏئي ٿو پر ڪنگهائي ڪنگهائي
٤- ميؤن سهانو پر ڏيئون نه سهانو
٥- خدا جو پٽ
٦- ڪپڙن کي بک
٧- صحيح نيت ڪين ڪئي پر اُن موڪلئي
٨- والي وارو اڳ جهليو اٿئي
٩- چريا ڪريا اسين آهيون پر سياڻو سڏي ڪي
١٠- سچائيءَ جي نعمت
١١- پل منهنجو گهر پنگ ٿئي
١٢- نرڳ سرڳ سڀ هت آهي
١٣- سالين سٺي پر سنجهي ڪري
١٤- سچيءَ دل سان نماز پڙهه
١٥- پهتا والي لائين نه ڪين آهو
١٦- ڏار نه سهانو پر پڏو سهانو
١٧- الله سائين کي راپڪ آهو نه اهو نه ڪسي والده
١٨- وڳيس نه پٽ رڏي وڳيس نه مالي پچائي
١٩- فرشتا سڀ جبل نوران
٢٠- چڱو جو راهو اچاي چڏيم
٢١- أدا، آءُ مٺو ليو آهيان
٢٢- وري مولڪان نه پڇجو
٢٣- مولان عشق ڪرڻا ڏلد ڪدي ڪل

سمرٻط

پهرين ٻڌايون ٿا ته ذاتون، سنڌي هندن ۽ ٻاهرين جهڙي سنڌ ۾ رهي مسلمان ٿيا، تن سنڌي ٻولي، سڀيتا، سنسڪرتي جي ٻوٽ ٻاڌي ڪري ۽ جنهن شجرو هيٺ ڏجي ٿو.

هرجائي ذات جو شجرو

هرجي مل

هاسانند — وطن مل

مسلمانن جي ظلمن کان سنڌ ڇڏي هلي ويو

وطن مل يا وسارام (وڏاڏو ڏاڏو) ڏوڙيءَ مسلمان ڪيو ويو

هاسانند

|

ڪليان داس

|

ڪنهيا مل

گدو مل	لعلچند	سوڀراج
هندوستان	سرگواسي	پاڪستان

وڏايو فقير

اي بسا داناي عالم كه از بي روپوش خلق
روز شب بي خويش بندند حالت ديوانگي

مطلب ته هن دنيا (عالم) ۾ ڪيترائي اهڙا دانا خلق کان روپوش بنا آهن جن رات ۽ ڏينهن پاڻ کي ديوانگيءَ جي حالت ۾ بند ڪيو آهي. سو اڄ اسين هڪ اهڙي ايشور جي پياري جو ذڪر ڪريون ٿا جنهن کي عام طرح "ديوانو درويش" ڪري سڏيو ويندو هو. اها حقيقت آهي، ته هيءُ جنهن نموني ۽ رنگ ڍنگ ۾ رهندو هو، تنهن ۾ سڀڪو هن کي پاڳل ۽ چريو فقير ڪري سمجهندو هو. پر پڳران ته هن سان انهيءَ پورڙائيءَ ۾ اهڙا ته پال ڪيا جهڙا ٻنهي جي پيارن ڀڳتن لئي ڪندو آهي. شاه صاحب فرمايو آهي:

الا ڏاهي م ٿيان، ڏاهيون ڏک ڏسن
مون سان مون ٻران، بورائيءَ ۾ پال ڪيا

هيءُ درويش انهيءَ پاڳلپڻي جي لباس ۾ ماڻهن کي اهي سياڻپ جا لفظا ٻڌائي ڇڏيندو هو، جو سڀني کي حيرت وٺي ويندي هئي. سندس نقل پاڪل مشهور آهن. انهن مان ڪن ڏسڻ ۾ ايندو ته ظاهر قول هن چريائيءَ جو آهي، سو ڪل جهڙو آهي، ليڪن حقيقت

۾ اهو تعصب سان ڀرپور آهي. افسوس آهي جو اهڙي ليکڪ هندي جي ڪتاب تاريخي حقيقت اسان وٽ نه رهي، هن هندستان ۾ نه چاڻ پاڪستان ۾ پڻ.

تاريخ پاڻ دهرائيندي آهي. ان قول موجب هيءَ ڪو ٻهراڙون دعوا ڪوڙ آهي جو مسلمانن جي ظلمن کان اسين هندو هيڏانهن (هندوستان) لڏي آياسين ۽ باقي هندو جو اتي رهيا سي اڄ به مسلمان ٿي لهندا جنهن ليکڪ جو وڏو پڙ ڏاڏو مهراج هو ٿي ٿيو آهي. ساڳيءَ طرح سنڌ مان ڪلهوڙن جي ڏينهن ۾ پڻ هندن ظلمن کان لڏ پلاڻ ڪئي هئي ۽ پوءِ ميرن جي حڪومت ۾ وري ڪي سنڌي واپس وريا ۽ ديوان گدومل وغيره وزير ٿيا.

اهڙيءَ طرح لڏ پلاڻ وقت ديوان هرجي مل پنجاڻي ملڪ ڇڏي سنڌ ورتي اچي ديو ديوان ڏانهن هليو ويو ۽ جتي سنڌس ناتو هوندا پيا جاري رهيو. جنهن مان هرجاڻي ذات ٿي ۽ سنڌ ۾ پٽ وسايو اتي سنڌ ۾ رهجي ويو. اهڙيءَ طرح وڏو ڏهر اصل هندو هو، جنهنجو اصل ناتو وسيو هو ۽ پوءِ مسلمان ٿي پڻ ليءَ هنجو ناتو وڏو رکيو ويو. هيءَ ڪا منهنجي من گهڙت ڳالهه نه آهي پر سنڌ جي ٻين مسلمان ليکڪن عرساڻيءَ ۽ ناتو پنهنجي ڪتابن ۾ قبول ڪئي آهي. جون ٿا نه هيءَ (وسيو) ناجوڙ ڪهڙو ۾ جاتو هو. جتان مسلمان جي

ظلم کان پنهنجي مائٽن سان گڏجي اچي نصرپور وسايو
جيئن هاڻ آهي رهيل سنڌي رهڙي، سکر، شڪارپور
۽ لاڙڪاڻي مان لڏي اچي ڪراچيءَ ۾ رهيا آهن.
اهي به پنجابي مسلمان نه، فقط هندن کي ستائين ٿا ۽
سنڌي مسلمانن تي به هندو رعب آهي. اهڙي قدر
جو ڏوڙيءَ ۾ ابدال ۽ بيڪس ۽ سنڌ جي ٻين ڪيترن
درگاهن تي هندوءَ واري بهمي ڪلام ۽ ڪافيون ڳائڻ ۽
وڄائڻ تي بندش پيل آهي.

جڏهن وسيو عرف وليو وڏو ٿيو تڏهن سندس پيءُ
هنکي امرڪوٽ (جنهن کي سنڌ جا مسلمان زوريءَ
عمرڪوٽ سڏيندا آهن) مان موڪليو. ان وقت تي هن
جو اهڙو لمولو هوندو هو، جو سڀ هنکي "وسيو چريو"
ڪري چوندا هوا.

هڪ دفعي جي ڳالهه آهي ته هيءُ گهمندو گهمندو
امرڪوٽ ۾ وڃي نڪتو. اتي ماڻهون ڀاڳي ٻري رهيون
هيون جي هن کي سڃاڻنديون هيون. انهن ۾ هن جي
مڱڻ به هئي. هنن مان سندس مڱ کي چيو ته اوهان وٽئي
کي کيڪار! ڏسون ته ڇا ٿو چوي؟ جڏهن هن کيس
کيڪاريو، تڏهن يڪدم چوڻ لڳو ته: "چريا ڪريا
آهيون، پر سڃاڻون سڀني کي ٿا."

ان بعد جلدئي هن جي شادي ٿي ۽ زال وٺي
نصرپور آيو. ٿوري وقت کانپوءِ سندس پيءُ چالاڻو

ڪيو. جنهن ڪاڇوه هندڪي زوريءَ ٻارن سوڌو مسلمان ڪيو ويو ۽ سندس نالو شيخ وتايو رکيو ويو. پر جيئن ته سندس اصل نالو وسيو هو، تنهنڪري مسلمان ٿيڻ بعد به سندس نالو ماڻهن کان وسري نه ويو ۽ وتائي مان ماڻهو وسيو چوڻ لڳس جو اڄ ڏينهن تائين مشهور آهي. هن پنهنجي موت سان به مذاق (چرچو) ڪيو آهي جا ڳالهه اوهان کي وتائي فقير جا ٽوٽڪا ۽ ٽهڪ ڀاڱو ٢ واري ڪتاب ۾ پڙهائيندا سين. هو هن وقت ٻراس ۾ ڇوڇي رهيو آهي.

هن جي لوهه ٽنڊي الهيار کان ٽن ميلن جي مفاصلي تي غلام شاه ڪوٽ ۾ آهي. بقول سندس شعر جي وتائي فقير جا سخن ڏاڍا سهڻا هوا جن مان ڪجهه هيٺ ڏجن ٿا:

سهڻا سخن جن جا موتي ۽ الماس
دانا ڏٺي تو دل ۾ لڳ ٻيا ڪن جي پياس
آڪا اندر منهنجي، آه اٿائي آس
وتائي اڄ اداس، لهي سڄڻ جي صحبت مان

هرجاڻي گدومل

١- سائين، تنهنجو مان وڏيرن ڏٺن ۾ گوشت آهي

ڳالهه ڪندا آهن ته ڪٿور واه جو هڪ ٻچي ٻه. اُن جي زميندار پنهنجي ڪمدار کي حڪم ڪيو، ته ٻنيءَ وٽي وڃ ۽ واه کوٽائي اچ. ڪمدار اُڪر ولي وڃي ڪم شروع ڪيو. گهارو تمام زور سان پيل هو، تنهنڪري هڪ ٻڌ جي ٽي ٽ. ٻوءِ ته ڪمدار ڳاڙهو ٿي ويو. ولي ماڻهن کي ٽڙيون چاڙهيائين- ماڻهن به گهڻائي وس ڪيا، پر پاڻيءَ سان وس ٿي نه هلين.

اُن ٻڌ جي پرسان عام گس هو، جتان اوي سري پيو لنگهندو هو. ڪمدار خيال ڪيو، ته هاڻ جيڪو هتان لنگهندو وڃي، تنهنکي به ڦاسائيندو وڃان، ته ٻڌ ٻڌجي پوي، ته نه زميندار وٽ ٻڌا ٻڌ ٻڌائڻ جي وٽس نه ڏاڙهيءَ مان ڦڪو به ڪرڻ رهندو.

اتفاق سان واڻيو فقير ۽ پيا ۽ ڳاهون سڃ ار (جنهنجو ڪتاب پاس ۾ ڇپجي رهيو آهي) ۽ وڏ ٻري جو نوڪر بشارت اُتان اچي لانگهائو ٿيا. ڪمدار ٻڌرهان به جيڪي اڳيان هوا تنهنکي هڪل ڪئي ته ويندڙ ڪيرون پڌاپر! هن چيو، ته اسين رئيس غازي خان مرراڻيءَ جا ماڻهو آهيون سنڌس ميڻهون ڪاهڻ ٽا وڃون پيو ميرڻائي ڪير. اُنهنکي مرڪل ڏٺي واڻي فقير کي چيائين، ته اون ڪنهنجو ماڻهو آهين؟ هن جواب ڏنو ته آءٌ خدا جو

ٻڌو آهيان. چيائينس ته اوهين خدا جو آهين، باقي ٻيا چورن جا آهن، هل هيڏانهن هاڻي چيڙ ۾ ڪماءِ.

والي فقير آسمان ڏي نهاري الله تعاليٰ کي مخاطب ٿي چيو، ته ''اهڙيءَ مان ته وڏ ٻرن جهڙو ته ڪونهي!''

٢- خدا سڻو پر گدرو موانگو

والي فقير ته هو لالچي. ڪنهن به شيءِ کائڻ جي چٽڪ ته ڪڏهن به ڪانه جو خيال. ڪڏهن ڪان به ٻئو ڏوڪڙ ڪونه گهرندو هو. اگر ڪڏهن ڪو شرڌالو ڪيس ٽڪو آنو ڏيندو هو ته، هو خدا جو موڪليل سمجهي وٺندو هو ته ته سندس لاءِ سدائين آڻيندو هو.

هڪ ڏينهن ڪنهن شرڌالوءَ ڪيس ٽڪو ڏنو. ٽڪو گنجي ۾ ٻڌي چڙهيائين. رستي تان ويندي بازار ۾ والي هڪ هٽ گدرن جو ڍير ڏٺو. جڏهن به بازار ۾ ڪنهن شيءِ لئي دل ٿيندي هئس ته نفس کي چوندو هو ته وٺي ٿو ڪارائون ته هو وري وڏ ٻهڪ خيال ڪين ڪندو هو ۽ مستيءَ ۾ هلندو رهندو هو. من جي لمبا اٿڻ ٿي رهجي ويندي هئي.

اڄ جڏهن ڏٺائين ته باڻهو گدرا ڪاٽي رهيا آهن اڻهن من چيس، ''اڄ ته گدرو کاراءِ.'' والي خيال ڪيو ته اڄ من جي اچا پوري ڪندس. والي اڏهن ته ڪالدار ڪي چيو، ''اُدا، الله سائينءَ جي ٿالي ٿي ڪو سٺو گدرو کاراءِ...''

دڪاندار ٻڌڻ تي واڻي ڏانهن ڇتائي نهارڻ لڳو ۽ ٻوه ڇوڙڻ لڳو، "ڏس ته فقير جي آڪڙ، هڪ ته گهري ٿو خدا جي نالي ۽ اهو به سٺو ڪدو ڪيس کپي."
دڪاندار غصي ۽ ناراضپي سان ڳولهي ڦولهي هڪ ڪچو ڪدو ٻاهر مان ڪڍيو. دڪاندار خيال ڪيو ته اهو ڪدو ته سڀاڻ تائين رسي راس ٿيندو. فقير کي چوڻ ڪندو ۽ ڦٽل ڪدو ڏيان جنهن وري ڪڏهن گهرڻ نه اچي. ان بعد هڪ ڪدو ۽ ڦٽل ڪدو فقير کي ڏنائين. واڻي جي من کي اهو ڪدو پسند ڪين هو سو من ۾ چيائين ته وٽ جڏهن ٿڪو ۽ آهي ٻيو چوڻ ٿو ٿڪو ڏيئي سٺو ڪدو وٺان.

واڻي کي اها ڳالهه پسند پيئي سو يڪدم ٿڪو ڇوڙي دڪاندار کي ٿڪو ڏيندي چيو، "اداءِ هاڻ وٺ هيءُ ٿڪو، سٺو ڪدو ڏج."

دڪاندار ٿڪو وٺي، فقير کي ڳولهي ڦولهي هڪ سٺو ڪدو ڏنو.

واڻي هڪ هٿ ۾ ڪنو ڪدو ۽ ٻئي هٿ ۾ سٺو ڪدو کڻي ٻوسان ميدان ۾ آيو. ڪني ڪدري وارو هٿ مٿي ڪري آسمان ڏانهن نهاريندي چوڻ لڳو، "الله تعاليٰ هيءُ ڏس تنهنجي نالي تي مليل ڪدو ۽ ٻئي طرف ڏس هيءُ ٿڪي وارو ڪدو. اهڙي اولاده جهان ۾ ڪو ڪٿي اٿئي جو دڪاندار تنهنجو ملهه ٿڪي کان به گهٽ سمجهيو آهي.

٣- سائين ڏيندو پر ڪنگهائي ڪنگهائي

هڪ ڏينهن ولائي فقير خيال ڪيو ته هي جو ماڻهو چوندا آهن ته ”سائين سڀني کي روزي رسائيندو آهي.“ سو اُڄ آءٌ به آزمودو ته ڪريان ته اها ڳالهه ڪيتري قدر برابر آهي! اهو خيال ڪري شهر کان ٻاهر نڪري، ڪنهن واهه جي ڪناري تي اچي، هڪ وڻ تي چڙهي ويهي رهيو. ٻه ڏينهن گذري ويا، ٻيو ڪيس روٽي ته نصيب ڪونه ٿيس پر ڪو ماڻهو به ڏسڻ ۾ ڪين آيس. دل ۾ چوڻ لڳو ته ماڻهن جو اهو اَنڌ وشواس آهي ته اَلله سائين سڀني کي ٿو روزي رسائي. ولائي کي بک به ڏاڍي لڳي هئي پر جيئن جو هوَ اَلمست هو سو ڪيس خاص تڪليف محسوس ڪين ٿي جيتري رواجي ماڻهوءَ کي ٿيڻ گهرجي. ولائي خيال ڪيو ته خدا کي اُڄ ٽئين ڏينهن به ٿو آزمائي ڏسان.

ٽئين ڏينهن هڪ اَمير شڪار تي اُن طرف آيو هو. اَمير شڪار بعد ان وڻ جي هيٺان ڇانوَ ۾ اچي منزل هنئين، سندس ماڻهن اٿي، رڌڻ پچائڻ چالو ڪيو. جڏهن ماني تيار ٿي، تڏهن اَمير حڪم ڏنو ته ٻهراڻ ٿالهي پٽ جي پري، ٻراڻ گهر ٻيا ڏسجن، اهي خدا جي لالي ڏيئي اچو.

فقير جڏهن اهو ڏٺو ۽ ٻڌو تڏهن خيال ڪيائين ته اَگر هاڻ به جي ماٺ ڪري ويهندس ته بک مرندس،

سو واڳي فقير زور سان وٺي کلکهائين. ماڻهن ڏٺو ته هن وٽ اِي کو فقير ويٺو آهي. سو هُن کي چيائون، "فقير هيٺ لهي اچ ۽ اچي هي پٽ کڻ." واڳو فقير هيٺ لهي آيو ۽ اچي پٽ کاڌائين. پٽ کائي مٿي ڏوڙ آيو.

ماڻهن پڇيس، "فقير، تو ٿي ڏٺو هن ڪيڏانهن ڪم ٿي ويو هئين؟" فقير کين ورائي ڏني ته "ماڻهو چوندا آهن ته خدا رازق آهي ۽ سڀني کي روزي رسائيندڙ آهي سو تنهن جو آزمودو وٺڻ ويو هوس."

ماڻهن پڇيس، "پوءِ، آزمودو ورتئه؟"

واڳي فقير کين چيو، "ها، روزي ڏني اٿس، ليڪن کلکهائي کلکهائي تو ڏني."

٣- مئون سهاڳو پر....

هڪ دفعي واڳو فقير ڪنهن وٽئو ٿي ويو، ته ساهمون ماڻهو لاش کنيو پئي آيا. هن کين چيائين ته ڇا کنيو اٿوَ؟ جواب ڏنائونس، ته اندو ڪري آهيون. ته سمجهن لاءِ، ته لاش آهي، پر ڇا آهي؟ واڳي فقير چيو، ته لاش ته پوڙهو آهي، پر زال آهي يا مڙس؟ هُن چيو، ته زال آهي. وري چيائين ته ڪنواري هئي يا پرڻيل؟ هُن چيو ته ڪنواري هئي. ٽوڪ چيائين، ته "مار پئي! مئون سهاڳو، پر ڏٺو ته سهاڳو."

٥- خدا جو پٽ

هڪ ڏينهن وتايو فقير پنهنجي گهر ٻاهر ويٺو هو، ته ڏٺائين ته دروازي جي ڀرسان هڪ ڇوڪر ويٺو ٽورو ڪري. ڪائنس پڇيائين ته، ڇوڪرا، ڪنهن جو پٽ آهين؟ هو ڇوڪر ته، ڪو سخت چرچائي هو، تنهن چرچو ڪري چيس، ته الله جو. يڪدم ٻانهن ۾ هٿ وجهيس، وٺي هلي مسجد جي در وٽ آيو، اتي چيائينس، ته ”ابا، ٻاوا گهر هلڪي نه وڃاءِ، پيءُ جو گهر هي آهي.“

٦- ڪپڙن کي دعوت

وتائي فقير جي ڳوٺ جي ڀرسان هڪ ڳوٺ ۾ شادي هئي. دهل دمامن جون ڌمون ۽ پٽن جون الوليون لڳيون پيئون هيون. وتايو فقير به پنهنجي غريبائي پوشاڪ ۾ سڌو چڻي ۾ هليو ويو. هيڏانهن هوڏانهن گهٻوٽي تيار پيا ٿين، پر ڪنهن به ڪي صلاح به ڪانه ڪيس پيا جيڪي ڪپڙن گهڻين سهڻا ماڻهو پيا اچن، ان کي ڪنڌ نوڙائي وڏي عزت سان وهارين ۽ کين ماني ٽڪي کارائين.

هو به واهي واهي ليٽ اٿيو. هڪ ڪنيءَ وٽ آيو، ان کي پيسا ڏيئي مسواڙ تي ڪپڙا ورتي، اهي پائي ڏاڍي ٺٺ سان اچي چڙهي ۾ گهڙيو. ماڻهو ڊوڙي آيا ۽ وٺي هلي باعزت ويهاريائونس. يڪدم ٻوڙ پلاءُ اچي

وٺا ۽ فقير جي اڳيان رکجي ويا.

فقير ڪپڙن ۾ هٿ وجهيو، انهنکي ڇهي، ته ڪانئو ڪانئو! ماڻهن پڇيس، ته ڇريو آهين ڇا؟ جواب ڏنائين ته سويري غريباڻي ڪپڙن ۾ اچي ويٺس، تـه ڪنهن ڪنڌ کڻيو به ڪونه. هينئر جڏهن هي ڪپڙا پائي آيو آهيان، تڏهن سڀڪا خوشامد پيئي ٿئي. هيءَ ماني ڪپڙن کي ملي آهي، نه مونکي. مونکي ماني ملي ها، ته سويري ٿي ملي ها. انهي ڪري هنن کي پيو چوان ڪانئو ڪانئو!!

٧- صحيح نيت ڪهڙن ڪمن ۾....

هڪ ڏينهن وتائي فقير جي گهر ۾ اَن کٽي ويو. ماڻس چيس، ته اَبا اَڄ اَن خرچ ڪو آهي. فقير اڪدم اٿيو. سڌو مسجد ڏانهن هليو ويو. اتي وڃي منبر تي چڙهي، پنو ۽ مس قلم کڻي رب پاڪ کي چيائين، ته جي ڪٿو هجين، ته هيء صحيح ڏي.

اوچتو مسجد جي دَر ڪان فقير کي سڏ ٿيو. ڏسي ته هڪ ماڻهو ڪنڌ تي اَن جي ڳوڻ کنيو بيٺو آهي. فقير کي چيائين: ته هيءَ توهانجي لاءِ آندي اٿم. وتائي کلي چيو ”ته يار صحيح نيت ڪاله ڏنيءِ، پاڻي اَن موڪليءِ!“

٨- وتائي وارو اڳ جهليو اٿئي

هڪ ڀيري وتائي فقير جي ڳوٺ ۾ چوري ٿي. ماڻهو

پير کڻي الهندي پنيان ويا. وائو فقير ٻوڙي ٻاهر نڪتو ۽ وڃي مقام ۾ اچي رهيو. ماڻهن پڇيس، ته فقير هت ڇا ٿو ڪرين؟ جواب ڏنائين ته چورن جو ٿو اڳ وٺان. ڇو ته هت ئي ايندا. انهيءَ تان اڄ تائين سنڌيءَ ۾ چوڻي آهي، ته "وائي وارو اڳ جهليو اٿيئي."

٩- چريا ڪريا اسين آهيون پر....

هڪ ڏينهن وائو فقير هڪ هنڌ ٻاهرئين پاڙي ۾ ويٺو هو، ته هڪ ماڻهو اچي ڀرسان پيشاب ڪيو. فقير هن ڏي نهاري چيو، ته "چريا ڪريا اسين آهيون، پر هيءَ ته سوري اڏائي چڙهي"

١٠- سچائيءَ جي نعمت

هڪ سال درياه شاه دادلو موج ۾ هجي. ساوڻ جا پورا هجن. مٿان اچيو ٿيون برساتون پون. مينهن جو پاڻي وسي، سو درياه ۽ ڦاڙ لڳو ڦاڙي. سڄي شهر ۾ ٻوڏ جو خطرو ٿي ويو. ماڻهن کي سر جي لڳي وئي. سڀڪو ٻوڙن ٻوڙڻ ۾ مشغول ٿي ويو،

فقير پنهنجون ٻه ٽي رليون ۽ مختصر سامان کڻي نڪتو شهر کان ٻاهر. ماڻهن جا حال ڏسي، اچي اچي چيائين، ته "ڪٿي سچائي ڪم اچيو وڃي."

١١- پل منهنجو گهر پهنگه ٿئي

هڪ ڏينهن وائو فقير هڪ حلوائيءَ جي دڪان

وڃان اچي لنگهيو. ٽڪانين ۾ طرحين طرحين مٺاين جا ٿالهه پوريا رکيا آهن. حلوائي ماٺ ڪيو ويٺو آهي. هن ڇا ڪيو، جو آڱر ڏئي ڪري، حلوائيءَ جي اکين ۾ هڻڻ لڳو. حلوائيءَ چيس، ته فقير اهو ڇا ٿو ڪرين؟ چيائينس ته اوهان ڏسين ٿو ڇا؟ فقير چيو، ته پوءِ اکيون آهيان ڇا؟ فقير چيس، ته جي سچو آهين، ته پوءِ هيترا مال ڏسيو ته ماٺ ڇو ڪيو ويٺو آهين؟ حلوائيءَ چيو، ته جي اهي وٺو کائيندس، ته منهنجو جهجهڙو ٿي جهٽ ٿي ويندو. وٽائي فقير چيو، ته "ڇڱو اوهان اڻ ته آءٌ ٿو کاوان. پر منهنجو ڪهڙو ٿي پيٽ ٿي وڃي."

١٢- نرڳ سرڳ سڀ هتي آهي

هڪ ڏينهن وٽائي فقير ۽ ماڻس ڪنهن سفر تي اُٿيا. واٽ تي سج لهي ويو ۽ رات پئجي وئي. ماڻس هن کي چيو، ته ابا، ڪو ٽانڊو ڪٿان ڪڍي اچ، ته ماني پچائي وٺون. فقير چيو، ته اما، هت وڃ پٽ ۾ ٽانڊو ڪٿان آڻيو؟ ماڻس چيس، ته اوهان ولي الله آهيو. وڃي دوزخ مان ٽانڊو ڪڍي اچ. وٽائي فقير چيو، ته دوزخ ۾ ٽانڊو ڪٿي ٿي ڪوٺا. ماڻس چيو، ته ابا، هي جو چوندا آهن، ته گنهگارن کي دوزخ جي باھ ۾ ساڙيو ويندو، سو ڪيئن؟ فقير چيو، "منهنجو دوزخ ۽ بهشت سڀڪو هت ٿي ٿا هي تو. اهي ٽانڊا هرڪو هتان ئي کڻيو وڃي ٿو."

١٣- سائين سڌي پر سمجهوي ڪونه

هڪ روز واڻيو فقير ڪنهن سفر لاءِ نڪتو. پنڌ جي تڪليف کان الله سائينءَ کي سوال ڪيائين ته اي مولا، اڄ ته ڪا سواري ڏيار ته چڙهانس. اڃا هلندو ته هيڪر هڪ پوليس وارو ڏسڻ ۾ آيو. ان جي گهوڙي ڳس تي وياڻي هئي. سو انهيءَ ٻار ۾ هو ته ڪو ماڻهو اچي ته ٻچو کڻائيس. انهن جو هيڪر ڏٺو، سو سڏي چيائينس، ته هي ٻچو کڻ. هن گهڻو ڪيپايو ته لڪاءِ ڪرائينس چهبڪ. فقير ويچارو ماٺ ڪري ٻچو ڪلهي تي کڻي هلندو. ٿاڻي جو ٿڪجي ٿي آخر ٻچو ڪي لاٿائين.

جڏهن جاءِ کان ٻاهر نڪتو، تڏهن ڪري خدا پاڪ کي چيائين، ته سڌين ٿو، پر سمجهين ڪونه ٿو. مون ٻڌي چيو هو، ته گهوڙو ڏيار، ته آءٌ چڙهانس، پا مون تي گهوڙي کي سوار ڪرايو!

١٤- سچي دل سان نماز پڙهڻ

هڪ روز واڻيو فقير مسجد ۾ نماز پڙهڻ لڳو. ملان پيش امام سان نماز پڙهڻ لڳو. فقير ٿوري وقت بعد هري هري اچي صف مان نڪري وڃي جدا نماز پڙهڻ بيٺو. نماز بعد ماڻهن پڇيس ته تو جماعت سان نماز ڇو نه پڙهي؟ فقير چيو ته، آءٌ ڪنهن جي پٺيان نماز پڙهان؟

آخوند (امام) وچاري پٺي پيئي ڳوٺ جا گهر ڳي وٺي هيس ته ڇهه آهه. هاڻ پنهنجي پاران، پيو هن مان ڪوڙو ورتو. انهڪري وڃي جدا پڙهيم.“

١٥- پهڻا ولائي ٽائين ته ڪهڻ آيو

ولائو فقير هڪ دفعي درياه جي ڪناري تي بيٺو هو. سو پاڻي ۾ ڏي چڙهي اچي ويٺو. جڏهن ٽڪ جو ٽڪر ڇڏيو، انهن مهاڻن الله اوهار ڇڏي پڙي ڇوڙي. ولائو فقير ٽپ ڏئي لهي پيو. مهاڻي ڪني چيائين، ته ڪهڙي ته ڦهار جو ٽالو ورتو اٿيئي!

انهيءَ کان پوءِ ولائي ماڻهن مان ته ڇٽا پيا ته لهي پيا ٻيڙي اتي هلي. جڏهن سير ۾ پهتي، تڏهن قدرت خدا جي سان اوچتو ٻيڙي اونڌي ٿي پئي ۽ ٻڏي ويئي. ولائي فقير ٽپ کڻي ڪناري تي اچي ڏنو. جڏهن ٻيڙي غرق ٿي ويئي، تڏهن ڪانڀ جا ڳر ڪڍندي، درياه ۾ گهري اچي هاڻ لڳو. هٿن اسان شخص چيس ته فقير، ڀلا اسان کي ته ولايو هل. هن هڪ هٿ هڪڙي جي ڪن ۾ ۽ ٻيو ٻئي جي ڪن ۾ وجهي هاڻ شروع ڪيو. هنڪي چيائين، ته اوهين ولائو ولائو چوندا هلو. هي ولائو ولائو چوندا هليا.

جڏهن سير ۾ پهتا، تڏهن هنن چيو ته، اسين گهڙي کن ماٺ ڪري پڇون ته ولائو فقير ڇا لاءِ چوندا هلي؟ فقير ته الله جو مڃو ٽالو وٺندو ٿي هليو، هتي ته

چيو ته اسين جو وڏيرو وڏيرو ڪندا ٿا هلون، تڏهن ڪان الله الله چوڻ ڪيون؟ اسان وڏيرو وڏيرو چوڻ بند ڪري الله الله چوڻ لڳا ته اچي پلٽ لڳا. وائي فقير ٻڌي کي پري هڪڙي ڇماٽ هڻي ۽ چيائين ته "اوهين پهتا وڏائين ڪانئين به نه آهيو، سو ٿا الله ڪانئين ڀڄو! اهڙا توڪل وارا هجو ها ته مرڪي پروقت ني سوال نه ڪريو ها!"

۱۶- ڏٺو نه سهسايو پر ٻڌو سهسايو

وڏيو فقير هڪ واهه جو ڪنارو وٺي اچي لنگهيو. ڪنهن گهيٽ تي زالون وٺي وهنجيون وائي فقير کي جو ڏٺائون سو سيڙهي ڪٽي ٽٻي هڻي. فقير نهاري چيو ته "ڏٺو نه سهسايو، پر ٻڌو سهسايو."

۱۷- الله سائين کي ريچڪ آيو....

هڪ ڏينهن وائي فقير کي ماڻس چيو ته ابا، ڪڏهن ڪٿي ويٺي آهي هاڻ ته الله سائينءَ کي سوال ڪر، ته ڪجهه ڏياري. فقير رب پاڪ کي سوال ڪيو. ڪيس ارشاد ٿيو ته اها ڳهه جيڪا پير هيٺان اٿئي اها وڃي ڏونڙ. هن پير کي ڏونڙيو ته منجهانئس رپين جو منهن وٽي پيو. هن ڇا ڪيو جو هڪڙو رپيو ڪڍي اچي ماءُ کي ڏنو. ماڻس چيس ته ابا، هيترن رپين مان فقط هڪڙو رپيو ڪٿي آيو آهين؟ فقير چيو ته "ماف ڪر، الله سائينءَ کي ريچڪ آيو ته اهو به ڪسي وڌم."

١٨- وڻيس ته پٽ رڌي وڻيس....

هڪ دفعي هڪ ڪچهريءَ ۾ وتايو فقير ويٺو هو. اُتي هڪ ماڻهوءَ ويٺي ٻين کي نصيحت ڏني ته اَدا! سڀڪجهه سائينءَ جي هٿ ۾ آهي. ڪرڻ ڪرائڻ وارو قادر آهي. هر چيز اُن جي حڪم هيٺ آهي وغيره.

وتائي فقير اهو ٻڌي ڪِلي ڏنو. ماڻهن پڇيس ته فقير کلين ڇو ٿو؟ چيائين ته ادا اهو سڀ سچ آهي. ٻيون سڀ ڳالهيون الله سائينءَ جي هٿ ۾ آهن، پر ٻه ڳالهيون اَسان جي وس ۾ آهن. ماڻهن پڇيس ته ڪهڙيون؟ چيائين ته "وڻيس ته پٽ رڌي، وڻيس ماني پچائي."

١٩- فرشتا سڄو جبل تورين

هڪ ڏينهن ڪنهن ملان وعظ ڪندي چيو ته وٽ ڇنڊڻ وڏو ثواب جو ڪم آهي. جيڪو وڏو پٿر کڻي ان سان وٽ ڇنڊي، جو اهڙي وٽ وارا پٿر قيامت ڏينهن ملائڪ توريندا ۽ انهن جو ثواب ملندو. فقير جڏهن اها ڳالهه ٻڌي اُڏهين اٿي هليو. هلندي هلندي وڃي هڪ جبل تي چڙهيو. اُتي حساب ڪري، سڄي جبل تي وٽ ڇنڊي، چيائين ته "هاڻي ته ملائڪ جبل تورين."

٢٠- ڇڳو جو رڌو اُجهي ڇڏيم

هڪ ڏينهن وتايو فقير ڪنهن ٻر واري ڳوٺ ڏانهن ٿي ويو. واٽ تي سج لهي ويس ۽ رات ٿي ويس.

وقت ڪنهن ۾ هڪ رهيو هو. ان ڪري هن کي دل ۾ ٻوڙن جو اچي ڊپ پيدا ٿيو. ايئن چوائين ته اها ب واري شيءِ ني اڇلائي ڇڏيان ته جندڙي ڇٽي ٿي. سو ڇا ڪيائين جو رهيو ڪلهي هڪ کوهه ۾ ٺلي ڇڏيائين.

صبح جو ڏاڍو اچي ان کوهه جي پاسان لنگهو-سي ته ان ۾ رهيو پيو آهي. هن اهو ڏٺو. دل ۾ چيائين ته هن ۾ شايد ڪو خزانو پورل آهي! يڪدم ڪڍندي ڪهاڙي اچيو ٿو پيڻس. سچو وڃائينس، پر هن کي ڪجهه به ڏسڻ ۾ ڪونه آيو. ليمڻ ٻارون ته ڪوني ڇڏيائين.

فقير پٺي ڏٺهن ان ڳوٺ مان ڪمڪار لاهي موٽيو. ڏٺائين ته کوهه جا ڪمڪي لٿا پيا آهن. چيائين „ڇڱو جو رهيو اچاي ڇڏيم، نه ته مونجها ۾ لاهڻي نڪري وڃن ها."

۲۱- ادا آءٌ مٺو پيو آهيان

هڪڙي ڏينهن وتايو فقير ڳوٺان ڪاوڙجي نڪتو. چيائين ته بس آءٌ هاڻ مري ٿو وڃان. پوءِ اُتان نڪري اچي مقام ۾ واهي رهيو. او چنو هڪ گاڏي اچي اتان لنگهي. اڳيان ڏب هئي ۽ لڏهڪري ان ۾ ڦاسي پئي. گاڏيءَ واري واهاري گهڻئي حيلا ڪيا، پر گاڏي نڪري نه سگهي. هيڏانهن هوڏانهن نهاريائين ته وتائي

فقير کي پرڀان مقام تي واندل ڏٺائين. سڏ ڪري چيائينس ته درويش مونکي گاڏي ڪيرائڻ ۾ اچي مدد ڪر. واڻي فقير چيس ته "ادا آءٌ مٿو ڀور آهيان نه ته لهڻي گاڏي سوار ٿي نڪري وڃي ها."

٢٢- وري مونکان نه پڇجو

واڻي فقير کي ڪو ڍڳو کپندو هو. هڪ ڏينهن ڳوٺان نڪري ٻئي پاسي وڃي رهيو. ليڪن ڍڳو خريد ڪري واپس ڳوٺ موٽيو. وات تي هڪ ماڻهو مليس. تنهن پڇيس ته فقير، ڍڳو ڪهڙي وڏو اٿئي؟ جواب ڏنائينس ته ٤٠ رپئي. اڳتي هليو ته ٻيو ماڻهو مليس. ان به پڇيس ته فقير ڍڳو ڪيتري خريد ڪيو اٿئي؟ ان کي به جواب ڏنائين ته ٤٠ رپئي. اهڙي ريت اچي ڳوٺ جي ويجهو پهتو. خيال ڪيائين ته جڏهن ڳوٺ ۾ ڍڳو ڪاهي ويندس ته سڀ ماڻهو ڍڳي پاسي اچي اچي پڇندا. تنهنڪري اهڙي ڪا تجويز ڪريان جو هڪ ئي دفعي پاڻان سان سڄي ڳوٺ کي خبر پئجي وڃي. سو هڪ وڻ تي چڙهي وٺي گهوڙا ڪيائين.

ماڻهن جو رڙيون ٻڌيون، سو ڊوڙندا اچي گڏ ٿيا. هن کان پڇيائون ته "فقير رڙيون ڇو ٿو ڪرين؟ جواب ڏنائين ته هي ڍڳو فلاڻي ماڻهوءَ کان مون ٤٠ رپئي ورتو آهي. سڀ ڏسي ڇڏيو وري مونکان نه پڇجو ۽ جيڪو هجي ته آيو هجي، تنهنکي به پڌائي ڇڏجو."

٢٣- مونسان عشق ڪر يا ڏند....

والاڻو فقير هڪ دوست وٽ ويٺو هو. اوڀارئون لهوارئون ڳالهيون ڪندي عشق جي ڳالهه اچي نڪتي. فقير پڇندي دوست کي چيو ته ادا عشق ڇا آهي؟ دوست چيس ته فقير عشق دل جي ولولو ۽ روح جي راحت آهي. جنهن کي عشق اندر ۾ نه آهي، اهو انسان ئي نه آهي. تنهن تي فقير چيو ته اڄ کان آءٌ به عشق ڪريان. هن چيس ته ضرور. فقير چيو، ته ڀلا اهو عشق ڪنهن سان ڪبو آهي ۽ ڪيئن ڪبو آهي؟ دوست چيس ته فقير، مرد جو عشق هميشه زال سان ٿيندو آهي. ان کي ڦاسائڻ جا ڪيترائي طريقا آهن. پهريان پهرين ان کي سنهو پٿر کڻي هڻبو آهي. پوءِ جهڙو نمونو هوءَ اختيار ڪندي آهي، تنهن موجب هلبو آهي. خير اهي خبرون ڪري ٻئي هڪ ٻئي کان موڪلائي ويا هليا. ٻئي ڏينهن فقير ڪٿي ويندو پئي آهي، ته ڏٺائين ته هڪ مائي پاڻيءَ جا دلا مٿي تي کنيو پئي وڃي. هن ڇا ڪيو جو هڪ وڏو پٿر کڻي ٺڪاءَ ڪرائينس. مائي وچاري پٿر لڳڻ سان ڪري پئي ۽ بيهوش ٿي وئي. فقير مٿان بيهي هن ڏي نهاري چيو، ته ”مون توکي پٿر هنيو، ته مون سان عشق ڪر، نه ته ڏند ڪيڏي ڪل.“

ديوان بيدل ۽ بيڪس

ليکڪ - گدومل هرچاڻي   قيمت ١٠ روپيا

وڏو سائين بيدل روهڙي سکر سنڌ جو هڪ وڏو شاعر هو، جنهن سچل سرمست وانگر ستن ٻولين سنڌي، سرائڪي، هندي، فارسي، عربي ۽ اردو ٻولين ۾ شعر چوڻ نظم ۾ ڪتاب رچيا آهن جهڙوڪ: فيض رالعشق، ليلا مجنون، سرود نامه، وحدت نامه، ظهور نامه، ڪرسي نامه، پنج گنج، مثنوي انوارالحق، دلڪشا، رياض الفقر، فوائد المعنوي، قرة العين، سلوڪ الطالبين، سند الوحدان وغيره.

سندس ارجمند فرزند (محمد) بيڪس جيڪي اعلي سائين کري سنڌ پيدا هوا. ان جا به سندس پيءُ بيدل سائين وانگر گهڻائي ڪلام، ڪافيون، غزل، گيت، ڏوهڙا، سي حرفيون مشهور آهن. انهي پيءُ پٽن جي رو ۽ چڱائي واري آڳاٽي آهي جا هوري گدومل هڪ ڪتاب ۾ گڏ لکي آهي. پهريائين الڳ الڳ ٢ ڪتاب هوا: ديوان بيدل ۽ ديوان بيڪس پر هينئر انهي ڪتابن کي ٻئي پاس ڪري هڪ ڪيل آهي ۽ هي ڪتاب بمبئي يونيورسٽي جي بي - اي ڪورس لاء منظور ٿيل آهي. هن ڪتاب کي سنڌي بورڊ آف ڪنٽرول فار انرپيڊر وارن جو انعام به عطا ٿيل آهي. ان اورڊ جو سيڪريٽري جيٺمل پرسرام، لالچند جڳتياڻي هوا ۽ ڪيترن ليکڪن، ساڌو واسواڻي، هري سنڌ جا سپاها ۽ اخبارن هنن سڃاڻ ۽ هنن واسي جا رايا ملل آهن.

هن ڪتاب جي باري ۾

لوڪ ساهتيہ جي ليکڪن هن وقت تائين لوڪ ڪٿائون، ڪهاڻيون ۽ گيت قلمبند ڪيا آهن. پر لوڪ مسخرين لوڪ چوڻيون (ڪهاوتون پهاڪا، اصطلاح) ڪڏهن به ليکڪ پڻ الڳ ڪري ڏيکاريون آهن هوبهو مٿن مهانڊا ۽ روپ رکي ڏيکارڻ ۾ هو جاڙي گدومل بلڪل ڪامياب ويو آهي. جنهن لاءِ هو جس جو لائق آهي.

ايل - ايچ - اجواڻي پرنسپال

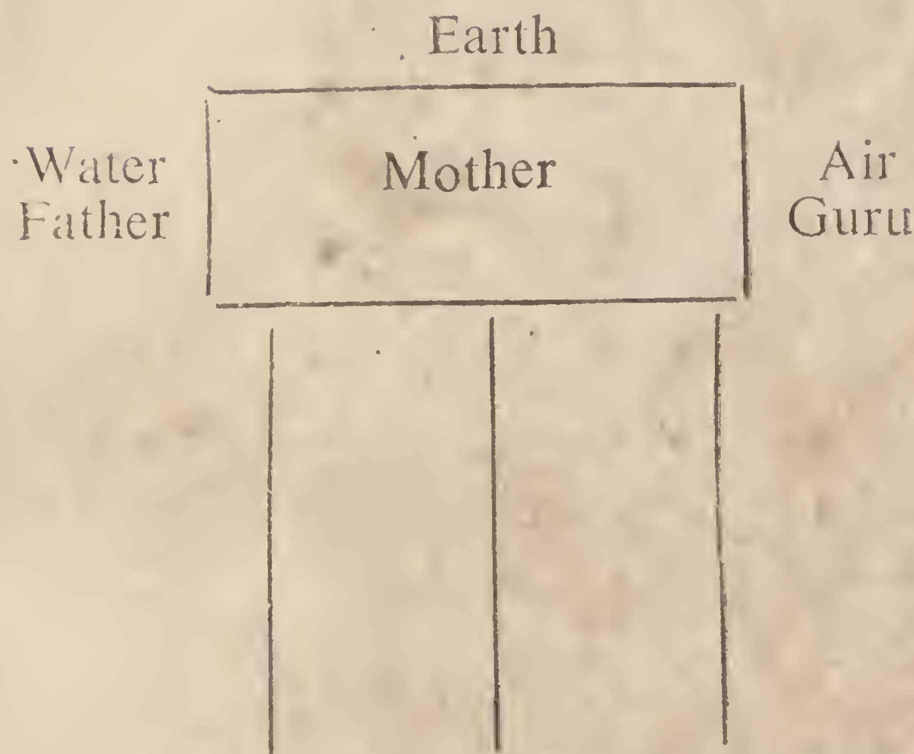
٢- وتايو فقير درويش هو، شاعر هو. جيڪو گفتي گفتي ۾ گيان چرچا ڪندو هو. سندس چرچن ۾ مذاق سمايل آهي ۽ انهيءَ مذاق ۾ وري سمايل آهي سياڻپ ۽ سکيا. موهن گدومل هرجاڻيءَ جي ڪتاب جا سورا ٽوٽڪا پڙهيا آهن ۽ انهن مان آنند پرايو آهي.

پروفيسر رام پنجواڻي

٣- وتائي جي مزاج جي مخصوص ٽيڪنيڪ آهي، جنهنجي ڪري سندس نقلن ۾ زندگيءَ جي حرڪت ۽ واقعات جي پوري تصوير ڪشي ملي ٿي، جنهن ۾ سندس طنز جي ٽوڪ مان هٿيل تير ڪوا نشاني ڪان خالي نظر پيو اچي ۽ ماحول سان ڪيل سندس خدمتون سڀ پنهنجي پاڻ ۾ حقيقت جو عنصر رکندي اچي ٿي. سندس نقلن ۾ نه لفظي بازيگري آهي ۽ نه رعايت لفظي. وتايو پنهنجي ماحول جو نباض، نقاد مصلح ۽ عظيم فنڪار نظر اچي ٿو ۽ ساڻس گڏ سندس سوڻت هن ڪتاب جو ليکڪ هرجاڻي لاءِ TIMES 'ٽائيمس' اخبار

A Story of Rural India

(With account of efforts to improve its lot)
Based on following
3 Principles of Basic Literature

FOOD CLOTHING SHELTER

Hunger, Unemployment, Disease

By
G. K. HARJANI

وشيه سوچي

"اِها ته رنڌا آهي." سشيلا وڇڙي جواب ڏنو، ڇاڪاڻ ته سمجهيائين ته، شايد انسپيڪٽر صاحب سندس اَڳيان رنڌا جي ڳالهه ورڻ ۾ هٻڪي ٿو.

"نه، اِها تون آهين." انسپيڪٽر نهايت خوشيءَ سان ظاهر ڪيو.

"مان!" سشيلا عجب ۾ ورندي ڏني.

"ها، تون. اَسان ڏٺو آهي ته، سيٺي ماڻهن ۾ تنهنجي مڙس جوئي ڪم نهايت عمدو آهي ۽ تنهنجي ئي مدد ڪري هو اهڙو عمدو ڪم ڪري سگهيو آهي."

"منهنجي مدد ڪري! مون ته، ڪجهه به ڪونه ڪيو آهي. رنڌا وچاري گهر گهر ۾ وڃي، ميٽنگون ڪيائين، ليڪچر ڏنائين، زالن کي پڌرايائين ته ڪين ڇا ڇا ڪرڻ گهرجي. مون ته ڪجهه به ڪونه ڪيو."

"تو هنن کي سڀ ڪجهه ڪري ڏيکاريو. پراڻن کي ايمان ئي تڏهن ايندو آهي جڏهن ڪين سڀ ڪجهه ڪري ڏيکاريو آهي ته سڀ سڌارا ٿي سگهڻ جهڙا آهن. جيڪي اَسان هنن کي سيکارڻ چاهيون ٿي سو تو کين جيئسي ڪري ڏيکاريو. تنهنجي مڙس جا وڏا ڀاڳ چڱا جو تو جهڙي زال ملي اٿس. سگهڙ زال ڪنهن ورلي کي ئي ملي. هنجو ملهه موتين کان به مهانگو آهي."

انسپيڪٽر اُٿي چيو، جيرامداس کي سرواڻيءَ جي عهدي جو حڪم هٿ ۾ ڏئي روانو ٿيو.

مونکي وڏڪ ٿيندو آهي گدائي ۽ بي سمجهه نوڪر
کان پيار ڪارائڻ ۽ سندس هٿ جي ماني کائڻ کان
مونکي ڪراهت ٿي اچي."

اِنسپيڪٽر جڏهن ڏٺو اُداس ڪري ويو تڏهن کان
ڏهه پندرهن ڏينهن کانپوءِ وري موٽي آيو ۽ اچي کين
چيائين: "توهانکي ٻڌائڻ آيو آهيان ته، ايندڙ سال ۾
اسانکي ڇا ڇا ڪرڻو آهي. اسان پنهنجي اُداس ٿوري
ڪئي آهي ۽ پنهنجو سڌوارو به چولڻو آهي. مون
سمجهيو ته توهين هڪدم ٻڌڻ چاهيندا ته اهو ڪم آهي.

"چڱو!" جيرامداس کيس ادب سان جواب ڏنو ۽
عجب کائڻ لڳو ته ڇا جي ڪري خاص اسانکي اها ڳالهه
ٻڌائڻ ٿو چاهي. شايد هو سمجهي ٿو ته جي مدوهرلعل
کي اهو عهدو ملندو ته اسانکي اومان ٿيندو. شايد اِنهيءَ
ڪري ٿي اسانکي دلداري ڏيڻ آيو آهي.

"توهان کي ياد هوندو ته، اَسان جي مکيه مراد
آهي ته ڳوٺاڻين ذالن ۾ بهتر زندگيءَ لاءِ چاهه پيدا ٿئي."
اِنسپيڪٽر کين چيو:-

"هائو"

"سياڻپ اَهڙي ڪم ۾ توهان جون ذالون تـي
ٿوري ٿوري مدد ڏئي سگهيون ٿي. اِنهيءَ ڪري
اَسان جاچ ڪري ڏٺو ته ڪهڙيءَ ذال پنهنجي مڙس
جي اِنهيءَ ڏس ۾ ٿوري مدد ڪئي آهي."

”واه جو. آني آني ڪلڪ سان اُهين ٻڌجي ٻولي“ ٻولي“ ۾ جيڪي به سڀئي روزانيون ۽ ماهوار اخبارون آهن سي گهرائي سگهنداسين.“

اخبارون اچڻ بعد ڳوٺ جا ٻار ڏاڍي چاهه سان آڪاٽيون پڙهندا هئا ۽ مورتون ڏسندا هئا. پوءِ واري واري تي اهي اخبارون گهر کڻي مائٽن کي پڙهائيندا هئا ۽ پڻ تصويرون ڏيکاريندا هئا. هاڻي ٻار سمجهڻ لڳا ته پڙهڻ به هڪڙي وندر آهي ۽ هو وڏي تعداد ۾ اسڪول ۾ داخل ٿيڻ لڳا. آهستي آهستي ڳوٺ جا اڻپڙهيل مرد جيرامداس وٽ ۽ اڻپڙهيل زالون سشيلا وٽ وڃڻ لڳيون ته اسانکي به اکر سيکاريو. ٿوري عرصي ۾ سارو ڳوٺ اکر پڙهڻ جهڙو ٿي پيو چاڪاڻ ته جيرامداس سڀني کي اهو شرط وجهندو هو ته جيڪر اسان وٽان سکي وڃي سو ٻئي کي وڃي سيکاري.

آخر سال جي پڇاڙيءَ ۾ انسپيڪٽر به تپاس لاءِ آيو ته ڏسان ته ڪهڙا ماستر اضافي جي لائق ٿيا آهن.

سشيلا مڙس کي چيو: ”منوهرلعل کي ٿي عهدو ملندو. تنهن ڪيس ڏاڍي مدد ڪئي آهي. هر روز گهر گهر ۾ وڃي زالن کي همٿائيندي ۽ ليڪچر ڏيندي رهي آهي ته زالن کي ڇا ڇا ڪرڻ گهرجي. مان ته توهانکي ڪافي مدد ڏئي نه سگهي آهيان.“

”ڪو ڪس ناهي، اڄ جيڪي ڪيان ٿيئي سو

سگهان جيتري روزانا پنهنجي مڙس جي ڪندي هوندي. چوڻ لڳي ته، روزانا وانگر مان نڪر ميٽنگون ڪري ليڪچر ڏيئي ٿي سگهان ۽ نڪر ڪو اسڪول ۾ پاڙهي ڪمائي ٿي سگهان. جڏهن مڙس سان اها ڳالهه ڪيائين ته هن چيس: "خبردار، جي اهڙي ڳالهه وري دل تي ڪڏهن به آندي اٿيئي. پگهار ڪمائي ڏيڻ جي عيوض تو مونکي اڪيچار نوڪرن ۾ مدد ڏيئي رکي آهي. پاڻ نهائين ٿي، سڀ ڪي مائي ڪارائين ٿي ۽ گهر کي صفا سٺو رکين ٿي، انهن کان وڌيڪ ٻيو ڇا گهرجيئي؟"

سشيلا کي اهو جواب دل سان ڪونه لڳو. سمجهيائين ته مونکي خوش رکڻ لاءِ ٿو ائين چوي.

گرميءَ جي ڏينهن ۾ سشيلا ڳڙتاٽن ٻارن کي راند ڪرائڻ جي بدران کين آکاڻيون پڙهي ٻڌائيندي هئي. جڏهن گهر جا سڀيئي ڪتاب پورا ڪري چڪي ته، ٻارن هن تي نون ڪتابن گهرائڻ لاءِ زور آندو. سشيلا کين سمجهايو ته جي هر هڪ ٻار مهني ۾ هڪ پئسو ميڙي گڏ ڪندو ته گڏ ٿيل پئسن مان ڪي سٺيون ماهوار اخبارون گهرائي سگهبيون ۽ انهن سڀني لاءِ آکاڻيون ڪٺيون پڻ ٿي ڪونه. ٻارن اها ڳالهه مائٽن سان ڪئي، جن اچي سشيلا کي چيو:

"اسانکي به اخبارون گهرائي ڏي. اسين سڀيئي مهني مهني آنو آنو ڏيڻ لاءِ تيار آهيون. آلي اني ۾ اسان مردن لاءِ اخبارون ملي سگهنديون؟"

فيصلو ڪري اھا سادي زمين ڪُھڙي ناھي عام راندگاھ بڻائي ڇڏيو. اھو ھنڌ ھاڻي ٻوٽن جو عام وندرگاھ بڻجي پيو ۽ ھو وقت به وقت اُتي ڪيترا ئي ٻوٽا پوکڻديءَ لاءِ نيون نيون رٿون رٿيندا ھئا.

سشيلا به ھاڻي ٻارن کي نيون نيون رانديون سيکارڻ لڳي ۽ ھڪڙي ڀيري ڪين سيکاريائين ته وڻ ڪيئن اُسرو [Tree Festival] ڪيئن ملھائجي. ٻارن وري اھا راند پنھنجن مائٽن کي سيکاري ۽ انھيءَ ڪري ٿڌھڪانپوءِ ڳوٺ ۾ جڏھين ڪو وڏو ڏينھن يا شُڀ موقعو ٿيندو ھو ته ڪو نه ڪو سٺو وڻ پوکيو ويندو ھو. ڳوٺ ۾ ڪو ٻار ڄائو يا ڪا شادي ٿي ته مائٽ انھيءَ يادگيريءَ ۾ زرعي فارم تان ڪنھن نه ڪنھن سٺي ميوي جي ڇڪي گھرائي پوکيندا ھئا. ھڪڙي ڏينھن ڳوٺ جي سڀني مائٽن گڏجي سشيلا جي يادگيريءَ ۾ به ھڪڙو عمدو وڻ کڙو ڪيو. مائٽن جو اھڙو پيار ڏسي سشيلا دل جو دل ۾ مالڪ جا شڪرانا مڃڻ لڳي.

ھيترا ڏينھن سشيلا پنھنجي گھرو ورتڻ ۽ ٻين ڪمن ڪارڻ ۾ اھڙو مشغول ھئي جو کيس ڪڏھن به رندا جي يادگيري نه ٿيئي. اَڄ اوچتو ئي اُلائي ڇا جي ڪري کيس ھنجي يادگيري ٿيئي ۽ سندس دل ڀرجي آئي. شايد يادگيري پيس ته گھٽ تعليم جي ڪري مان پنھنجي مڙس جي اھڙي مدد ڪري نٿي

ڪرڻ ڪري ڪير جي پيدائش وڌندي، ڍورن ٻڪرين
رکڻ جو ضرور پيندو ۽ خرچ ۾ گهٽ ايندو. اها صلاح
۾ ڳوناڻين کي ڏاڍي وڻي ۽ جلد پيسا ڪٺا ڪري،
پُٽس کي زرعي فارم تي موڪلي هڪڙو عمدي اسل
جو ٻڪرو گهرايائون. ششيلا زالن کي ماکي پيدا ڪرڻ
جو هنر به سيکاريو ۽ جهڙي ڪري ٻه ڪيترن گهرن جي
ڪڏن تي ماکي ڪٺي ٿيڻ لڳي. انهن ڏهاڙن منجهند جو
ڳوٺ جون زالون ششيلا وٽ اينديون هيون ۽ وڻائيس
ڪا نه ڪا ڳالهه سکي وينديون هيون شام جو وري
ڳوٺ جا ماڻهو جيراعداس وٽ ايندا هئا ۽ اچي ساڻس
ڳالهيون ٻولهيون ڪندا هئا. ٻار جي ـــ، گهڻو ڪري
مائٽن جي ٻنين تي لڙڪندا آهن، سي به ماستر جي
گهر اچڻ لڳا. ششيلا ڪين مات ميٽ ۾ وٽن ڏسي پوسان
ميدان ۾ وٺي وڃي راندون ڪرائيندي هئي. ڳوناڻا
ٻارن کي اچندو ڪڏندو ڏسي ڏاڍو خوش ٿيندا هئا
۽ هنڪي ـــ. راند ڪرڻ جو شوق ٿيڻ لڳو. ڪڏهن
ڪڏهن انهن ٿيندو هو جو راند ڪندي ڪو ٻار وڃي
ڪپڙن يا ڪنبن جي ٻوٽن ۾ ڪرندو هو ۽ ٻورو گهڻو
زخمي ٿيندو هو. اهو ڏسي ڳوناڻا هڪدم اهي ٻوٽا
ٽڪي ڪيندا هئا ۽ اهو زمين جو ٽڪر ٺهي اسر ڪري
ڇڏيندا هئا. آهستي آهستي راند ڪندڙ ٻارن جو
تعداد وڌندو ويو ۽ انهيءَ سان گڏ راند جو ميدان به
آهستي آهستي وڌندو ۽ صفا ٿيندو ويو. آخر ڳوناڻن

جيڪي ڏينهن زندگيءَ جي مرامت ۾ پئي هلي سي ڏينهن مشيلا ورانڊي ۾ ويهي رڌيندي هئي. هاڻي ونس کي نه ڪي ڳالهيون وڻنديون ٿي هونديون هيون. هو ڏسنديون هيون ته هوءَ چانورن کي نچوڙي ڪاڙهي ٿي. جڏهن ڪانئن انهيءَ سبب پڇنديون هيون ته هوءَ کين ٻڌائيندي هئي ته چانور نچوڙڻ سان ڪاڏي مان طاقت جا جزا ۽ ٻيا ضروري ڌاتو نڪري ٿا وڃن. ڳوٺاڻيون همجولين لاءِ ڳالهيون ٻڌي وڏي ٻاٽ ۽ اچرج کري ڏسنديون هيون. انهن هر روز ونس وڃي هن سان انيڪ نمونن جا سوال جواب ڪنديون هيون ۽ هوءَ کين سمجهائيندي هئي ته ڪهڙا کاڌا انسان جي بدن لاءِ ضروري آهن ۽ کير خاص ڪري ٻارن جي لاءِ ڇو وڌيڪ فائديمند آهي.

کير جي ڳالهه تان ڳوٺاڻين چيس ته "اسين غريب آهيون. اسان وٽ ايترو پئسو ڪٿي آهي جو وڌيڪ کير لاءِ گهڻيون ٻڪريون پالي سگهون؟"

"گهڻي کير لاءِ گهڻين ٻڪرين جي ضرورت ڪانهي. جي عمدي نسل جون ٻڪريون ڌاريون ته کير به وڌيڪ ملندو ۽ خرچ به گهٽ ٿيندو." مشيلا انهن چئي کين سمجهايو ته ڪٿان عمدي نسل جو ٻڪر گهرائي سگهجي ٿو ۽ ڪيئن ٻڪرين کي ڦرائي ڳوٺ جي ٻڪرين جو نسل سڌاري سگهجي ٿو ۽ ڪيئن انهن

ڏونھين وارا ڇاھوڙا لاھيندو ۽ انھين مٿيءَ سان پٽيون
لڳائيندو ڏٺو ته عجب کائڻ لڳيون ته ھيءَ ڇو پيٽي اڄاڻ
پاڻ کي کوھي. ڪيس ورجائي چيائون: "اڄاڻ ڇو پيٽي
پاڻ سان وڙھين! مھني ٻن ۾ اھي پٽيون وري ڏونھين
سان ڪاڙھون پاڻ ئي ھوندئون."

"نه انھين ڪونه ليندو. منھنجي رانڊي ۾ ڏورو ۽
ڏونھون ڪونه ليندو." ھن جواب ڏنو.

اھو ٻڌي ڇوڪرٽيون ڏانھس عجب ۾ نھارڻ لڳيون
ڇھڪ ته ڪيس ٿوڪيل ئي سمجھيائون. وري ھڪ ڪيس
چيائون "رانڊو ۽ ڪڏھن ڏونھين جدا ٿيو آھي؟ پاڻ
جي نصيب ۾ ئي ڏونھون اڪيل آھي. اسان کي ته
عمر ڀر ڏونھين ۾ واھي رنڌو ۽ ٻھڪجون اکيون
وڃائڻيون آھن."

"مونکي ته انھين ڪڏھن ۽ ڪرته ڪرڻو پيو آھي.
۽ چار رپيا خرچي رانڊي ۾ اڌارو وجھائڻ سان سارو
ڏونھون ڇت مان ٻاھر ڪڍي ٿو وڃي. تنھين ساڙھي وٽي
پاڻ ڪان ۽ مان اھڙو اڌارو وجھائڻ ضروري سمجھندي
آھيان."

ڇوڪرٽين اھو ٻڌي وري ٻنھجن مڙس ڪي ماستر
جي گھر موڪليو ته ڏسي اچن ته ڪيئن ٿو اھڙو اڌارو
ٿئي. انھيءَ ڪري ھن پيري ۽ ماستر ڪي ٻنھجي
رانڊي ناھڻ ۾ چگي مدد ملي.

سوال پڇيا هئا تن ۾ فيصلو ڪيو ته اسين ٻه ڀيڻون گهر ۾ هڪڙي نموني جو فرش وڇهنداسين.

جيسين فرش سڪي ڏاڍو اڱڻ جهڙو ٿئي تيسين سشيلا ۽ مڙس پنهنجي ڪم ۾ مشغول رهيا. پاڻس جون ڪانيرن گهرائي جاءِ جي اڳين ۽ پٺين پاسي ورانڊا ٻڌائون. جڏهين ورانڊا ٺهجي رهيا ته ٻنهي ڏيهن ورانڊن جي مهڙ وارن ٿنڀن جي ويجهو خوشبودار ۽ وڻندڙ ولين جا ٻج هنيائون ته وليون اپري ورانڊن کي ڍڪي ڇانوَ ڪن.

اهي ڳالهيون ڏسي ڳوٺاڻن محسوس ڪيو ته جيرامداس ماستر جي گهر ۾ سدائين ڪانه ڪا اهڙي ڳالهه ٿيندي ٿي رهي ۽ تنهنڪري هر روز شام جو سندس گهر ليڪو پائڻ لڳا.

نيٺ وليون اپري ورانڊن تائين پهتيون ۽ سشيلا جي جاءِ هاڻي ٻن ورانڊن واري، وڻندڙ ۽ نزاڪتدار ٿي. اهو ڏسي ڳوٺ جي زالن جي نقل ڪئي پيئي ۽ جيسين سندن گهر ۾ ساڳئي نموني جا ورانڊا نه، لڳا تيسين اڪو پاڻ آرام ڪيائون نڪو پنهنجن مڙسن کي ٿي سک جي ننڊ ڪرڻ ڏنائون.

جڏهن ڪمرن جي ڀتين کي پوچي ۽ فرش کي ڏامر لڳي رهيا ته سشيلا رنڌڻي مان سمورو سامان ڪڍي صحن ۾ رکيو ۽ پوءِ رنڌڻي جي مرامت کي لڳي وئي. ڳوٺ جي زالن جڏهين ڪيس رنڌڻي جا ڪارا ڪارا

ڪرامت شروع ڪئي. ڇوڪري مٿي ۽ ڇوڪر ڪٺو ڪري ڪڍي آئي ۽ جيئن ئي مڙس اسڪول ۾ ٻارن کي ٻاڙهيو تيئن پٽين کي لڳي ورتائين. جڏهن مڙس ٻڙهي موٽيو تڏهن ڪاٺس دران جا تختا لهرائي ٻاهر ڪيائائين. مڙس وري تختا گڏي وڏي ڪيلن جي اوٽ تي ڦٽ ڪري رکيا ته شيءِ ئي رکي سگهجي.

منگل ڏينهن صبح جو سڀيلا ٻيهڪو سمورو سامان ڪيڏي رانديءَ ۾ رکيو ۽ ٻيو سارو ڏينهن ٻاڪي ٻيولي واٽي پنهنجن ڪمن ۾ هاريندي. ڳوٺ جي زالن کيس هيترو ٻاڪي پرندو ڏسي ڪانئس اُنجو سبب پڇيو. هن کين چيو ته مان پنهنجي جاءِ جي فرش تي ڏامر جو اونڙ هڻڻ واري آهيان. انهين ڪري ڪري روز روز ڇيڻي جي ليپي ڏيڻ کان ڇٽي پونديس. اهو ٻڌي زالن کي ڏاڍو حرص ٿيو. هنن ڏاڍ پنهنجن مڙسن کي سندس گهر موڪليو ته ڏسي اچن ته اهو جهڙي ڪري ڇيڻي جي ٻولي جو ضرور ته ٿو ٿئي سو ڪيئن ٿو ٿئي.

جڏهن جيرامداس اسڪول مان موٽي گهر جو فرش ٺهرائڻ لڳو ته سندس گهر ڳوٺ جا ڪيترا ماڻهو اچي ڪٺا ٿيا ۽ کيس فرش ٺاهيندو ڏسي کيس مدد ڪرڻ ۽ ساڻس ڳالهيون ڪرڻ لڳا. سڀ لئي ٺاهين فرش ٺهڻجي رهيو ۽ ڳوٺاڻن جن ڏامر جي اوني جي ٻاري ۾ ڪيئين

۽ پنهنجين ڇوڪرن کي اسڪول ۾ موڪليندا، جيئن
سندن ٻارن ۾ تعليم پرائي مرن وانگر ڪمائي سگهن.

سشيلا اُٿيءَ جو رتنا کي ڪجهه جواب ڪري، ڏاڍو
مگر دل ۾ ويچار لڳي ته ڇو نه مان به جيڪر مڙس
کي انهيءَ عهدي وٺڻ ڏيڻ ۾ مددگار ٿيان، پر وري
ڊوڙ لڳي ته مان پڙهي ته بلڪل ٿورو آهيان ۽ گهرو
ڪاج ڪانسواءِ ٻيو ڪجهه به ڪري ڪونه ڄاڻان!

آرتوار ڏينهن سشيلا ۽ سندس پتي جيرامداس پنهنجي
ڳوٺ ۾ پهتا. سندن رهڻ لاءِ جيڪا جاءِ ورتي هئي
سا ڏسي هو ڏاڍا دلگير ٿيا. جاءِ ۾ فقط ٻه ڪمرا
هئا. دالان ٻه ڪونه هو. ڇت ۽ ڀتيون جيتوڻيڪ
ڏاڍيون ميريون هيون ته به ڪٿي ڪٿي ڇاپرا ٿي
ڪريا. ديوارن کي ڪوڪن جا نشان هئي پنڊ رکيو وارو هوءِ
ڪمرن ۾ ٻن دروازن ڪانسواءِ ٻيو ڪٿان به هوا ۽ روشنيءَ
جو گذر ڪونه هو. رنگ ٽي ۾ سالن کان دونهين جا تهه
چڙهيا پيا هئا. جاءِ جو فرش هيٺ مٽي ۽ اڻ سڌو هو.
جاءِ ڳوٺ جي پڇاڙيءَ تي هئي، تنهن جي اڳيان سلاميءَ
تي وڏو ايوان هو. اهو ايوان وڃي ٿي نديءَ جي
ڪناري تائين پهتو. ايوان ۾ اَڪ، ڪچرو ۽ ڪکن جا ڍرا
۽ پراڻين سرن ۽ پيگل دلن جا ٽڪرا جام پيا هوا. ڪٿي
ڪٿي بيٺل پاڻيءَ جا ڍنڍ به نظر ٿي آيا.

سومر ڏينهن صبح جو ئي سشيلا پنهنجي جاءِ جي

ڪم ۾ شريڪ ٿيندا هون. وڏ هڪ اشاري طور توهان کي ٻڌائڻ ٿو چاهيان ته هن سال ٻئي آسان کي اسڪولن مٿان هڪ سپروائيزر مقرر ڪرڻو آهي ؛ جنهنجو نگهار ماستر جي نگهار کان گهٽ وڌ هڪ ٿيندو. ماسترن مان ئي سپروائيزر چونڊڻ جو فيصلو ڪيو آهي. جنهن به ماستر جو ڪم سڀني ماسترن جي ڪم کان عمدو هوندو تنهنکي ئي اها جڳهه ملندي. اسان کي ڄاڻ ۾ ته سڄاڳي آڻڻي آهي. اسين اميد ٿا رکون ته، توهين جيڪي ماسترن جون ڄاڻون آهيو، سي انهيءَ ڏس ۾ منهنجي منهنجي مڙس کي مدد ڏيندا هون. ڪهڙي نموني ۾ توهان کي اها مدد ڏيڻ گهرجي سو توهان کي اسين ٻڌائيندا سون. توهانکي انهيءَ جو رستو منهنجو ساڻ ٻولي ڪيڏو آهي."

سپاٽني انهين چٺي هليو ويو. ماستر ۽ ٻار اها رٿي هلاڻ لڳا. ونڊا ته ٻهنجو ٺاهو مڙس کي هٿ ۾ ڏيندي مشيلا کي چيو:

"منهنجي مڙس کي ئي اها سپروائيزر جي جاءِ ملندي. مان توکي اهو ڪري ڏيکاريندس. هر روز رات جو ميٺڪون ڪري ٻوٽ سڌار لاءِ ليڪچر ڏيندس ؛ ڏهن جو ٻوڙاٽن جي گهرن ۾ وڃي ٻوڙاٽين جهونيون ڀراٽيون وٽيون رسون ڇڏائيندس. جڏهن ٻوڙاٽا ڏسندا ته مولکي ڪيترو نه نگهار لو ملي ته هو

سوال پڇيا هئا تن جو فيصلو ڪيو ته اسين ٻه ڀيڻون گهر ۾ هڪڙي نموني جو فرش وڇائينداسين.

جيسين فرش سڪي ڏامر لڳائڻ جهڙو ٿئي تيسين سشيلا ۽ مڙس پنهنجي ڪم ۾ مشغول رهيا. پاڻس جون ڪائيون گهرائي جاءِ جي اڳيان ۽ پٺيان پاسي ورانڊا ٺهرايائون. جڏهين ورانڊا ٺهجي رهيا ته پنهنجي ڏيهن ورانڊن جي مهڙ واري لوٽين جي ويجهو خوشبودار ۽ وڻندڙ ولين جا ٻج هڻيائون ته وليون اڀري ورانڊن کي ڍڪي ڇانو ڪن.

اهي ڳالهيون ڏسي ڳوٺاڻن محسوس ڪيو ته جيرامداس ماستر جي گهر ۾ سدائين ڪا نئين ڳالهه ٿيندي ٿي رهي ۽ تنهنڪري هر روز شام جو سندس گهر ايندو پاڻ لڳا.

نيٺ وليون اڀري ورانڊن تائين پهتيون ۽ سشيلا جي جاءِ هاڻي ٻن ورانڊن واري، وڻندڙ ۽ نزاڪتدار ٿي. اهو ڏسي ڳوٺ جي زالن جي ننڊ ڦٽي پئي ۽ جيسين سندن گهر ۾ ساڳئي نموني جا ورانڊا نه لڳا تيسين انهن پاڻ آرام ڪيائون نه پنهنجن مڙسن کي ٿي سک جي ننڊ ڪرڻ ڏنائون.

جڏهن ڪمرن جي پٺين کي پوچي ۽ فرش کي ڏامر لڳي رهيا ته سشيلا رنڌڻي مان سمورو سامان ڪڍي صحن ۾ رکيو ۽ پوءِ رنڌڻي جي مرمت کي لڳي وئي. ڳوٺ جي زالن جڏهين ڪيس رنڌڻي جا ڪارا ڪارا

مرامت شروع ڪئي. ڇيڪي مٿي ۽ ڇيٽر ڪٽر ڪري
ڪٽي آئي ۽ جيسين وڃي مڙس اسڪول ۾ ٻارن کي
پاڙهيو تيسين پٽين کي لمبي ورتائين. جڏهين مڙس
پڙهي موٽيو تڏهن ڪاٺس درن جا ٽڪنا لهرائي ٻاهر
ڪيا هئائين. مڙس وري ٽڪنا گڏي وڏي ڪيلن جي
اوٽ تي فٽ ڪري رکيا ته شيءِ پئي رکي سگهجي.

مشڪل ڏينهن صبح جو سڀيلا پنهنجو سمورو سامان
ڪيڏي رنڌڻي ۾ رکيو ۽ پوءِ سارو ڏينهن ٻاٽي پوني
وٽي پنهنجن ڪمن ۾ هارائيندي. ڳوٺ جــي زالن
کيس هيئرو ٻاٽي پونيندو ڏسي ڪاٺس انجو سبب پڇيو.
هن کين چيو ته مان پنهنجي جاءِ جي فرش تي ڏامر جو
اوڙو هڻڻ واري آهيان. انهن ڪرڻ ڪري روز روز
ڇيٽي جي ليپي ڏيڻ کان ڇٽي پونديس. اهو ٻڌي
زالن کي ان حرص ٿيو. هنن به پنهنجن مڙسن کي سمدس
گهر موڪليو ته ڏسي اچن ته اهو ڄمجي ڪري ڇيٽي
جي پوئي جو ضرور ته تو ٺئي سو ڪيٽن ٿو ٿهي.

جڏهن جيراءداس اسڪول مان موٽي گهر جو فرش
ٺپڻ لڳو ته سمدس گهر ڳوٺ جا ڪيترا ماڻهو اچي ڪٺا
ٿيا ۽ کيس فرش ٺاهيندو ڏسي کيس مدد ڪرڻ ۽
ساڻس ڳالهيون ڪرڻ لڳا. سڀ لٽي ٺاهين فرش ٺهجي
رهيو ۽ ڳوناڻن جن ڏامر جي اوٽي جي ٻاري ۾ ڪٽيين

۽ ٻنهي ٻچن ڇوڪرن کي اسڪول ۾ موڪليندا، جيئن سندن ڌيئرن ۽ تعليم پرائي مون وانگر ڪمائي سگهن.

شيلا اُنهيءَ جو ورندا ڪي ڪونه جواب ڪري. ڏاڍو مگر دل ۾ وياڪل لڳي ته ڇو نه مان به جيڪر مڙس کي اُنهيءَ عهدي وٺڻ ۾ مددگار ٿيان، پر وري ڊپ لڳي ته مان پڙهي ته بلڪل ڪونه آهيان ۽ گهرو ڪاج ڪانسواءِ ٻيو ڪجهه به ڪري ڪونه ڄاڻان!

آرتوار ڏينهن شيلا ۽ سندس پتي جيرامداس پنهنجي ڳوٺ ۾ هئا. سندن رهڻ لاءِ جيڪا جاءِ رکي وئي هئي سا ڏسي هو ڏاڍا دلگير ٿيا. جاءِ ۾ فقط ٻه ڪمرا هئا. دالان ڇڏي ڪونه هو. ڇت ۽ ڀتيون جيتوڻيڪ ڏاڍيون پڪيون هيون ته به ڪٿي ڪٿي ڇاپرا ٿي ڪريا. ڀتين کي ڪوڪن جا نشان هٽي ڇڏي رکيو ويو هو. ڪمرن ۾ ٻن دروازن ڪانسواءِ ٻيو ڪٿان به هوا ۽ روشنيءَ جو گذر ڪونه هو. ورنڊي ۾ سالن ڪان ڌونهين جا تهه چڙهيا پيا هئا. جاءِ جو فرش هيٺ مٿي ۽ اڻسڌو هو. جاءِ ڳوٺ جي پڇاڙيءَ تي هئي، جنهن جي اڳيان سلاميءَ تي وڏو ميدان هو. اُهو ميدان وڃي ٿي نديءَ جي ڪناري تائين پهتو. ميدان ۾ اڪ، ڪنڊا ۽ ڪنڊن جا ٻوٽا ۽ ٻراٽيون سون ۽ ڀڳل دلن جا ٺڪرا جام پيا هوا. ڪٿي ڪٿي ميٺل ٻاٽيءَ جا ڍيرا به نظر ٿي آيا.

سومر ڏينهن صبح جو ئي شيلا ٻنهي جاءِ جي

ڪم ۾ شريڪ ٿيندا هون. وڌيڪ اشاري طور توهان کي ٻڌائڻ ٿو چاهيان ته هن سال ٻرلي اسان کي اسڪولن مان هڪ سپروائيزر مقرر ڪرڻو آهي ۽ جنهنجو پگهار ماستر جي پگهار کان گهڻو وڌيڪ ٿيندو. ماسترن مان ئي سپروائيزر چونڊڻ جو فيصلو ڪيو آهي. جنهن ۾ ماستر جو ڪم سڀني ماسترن جي ڪم کان عمدو هوندو انهيءَ کي اها جڳهه ملندي. اسان کي ڳالهه ۾ ئي سجاڳي آڻڻي آهي. اسين اميد ٿا رکون ته، توهين جيڪي ماسترن جون ڳالهيون آهيو، سي انهيءَ ڏس ۾ پنهنجي پنهنجي مڙس کي مدد ڏينديون. ڪهڙي نموني ۾ توهان کي اها مدد ڏيڻ گهرجي سو توهان کي اسين ٻڌائينداسون. توهان کي انهيءَ جو رستو پنهنجو پاڻ ڳولي ڪڍڻو آهي.“

سڀاڻي ائين چٺي هلي وئي. ماستر ا ٻار اها ڏني هاڻ لڳي. رڌا ته پنهنجو نالو مڙس کي هٿ ۾ ڏيندي سشيلا کي چيو:

”منهنجي مڙس کي ئي اها سپروائيزر جي جاءِ ملندي. مان توکي اهو ڪري ڏيکاريندس. هر روز رات جو سينگون ڪري ڳوٺ سڄار تائين ليڪچر ڏيندس ۽ ڏينهن جو ڳوٺاڻن جي گهرن ۾ وڃي ڳوٺاڻين جهونيون ٻراڻيون ريتيون رسمون ڇڏائينداس. جڏهن ڳوٺاڻا ڏسندا ته منهنجي ڪيتري نه پگهار ٿو ملي ته هو

"مون کي هتان ڏهن ميلن جي مفاصلي تي ڳوٺ ۾ ماستريءَ لاءِ حڪم مليو آهي. اهو ڳوٺ وڏو آهي ۽ اتيءَ ۾ منهنجي زال کي به ماستري ملي آهي. سچ پچ ته اها جڳهه مون گهري ورتي آهي."

اهو ٻڌي راڻا ۽ سشيلا ٻئي ڏاڍو سرهيون ٿيون ۽ سشيلا چيو:

"شڪرانا جو پاڻ ٻئي ٻروارن ڳوٺن ۾ ٿيون وڃون. هاڻي ته جلد جلد هڪ ٻئي وٽ اچي وڃي سگهنداسين ۽ اڪيلائي به ڪانه ٿيندي."

سشيلا ڳالهائي اڃا بس ني ڪيو ته ڪمري ۾ سالمه اچي وئي. ڏنائين ته سڀاڻي پيٺو آهي ۽ زالن سان ڳالهائڻ ٿو چاهي. هو ڊاڪٽر هو ۽ ڳوٺ سڌار جي ڪم ۾ نهايت گهڻي دلچسپي وٺندو هو. هن به جهڙوڪ جي ٻاري ۾ "اسان به اسانجا ٻه ٻار" هلچل نو سماج نرماڻ لاءِ ڳوٺ ۾ هلچل چالو ڪئي هئي-

هن چيو:-

"زالون ئي ڳوٺاڻي بهبوديءَ جي ڪنجي آهن. جيستائين اسين ڳوٺاڻين زالن ۾ بهتر زندگيءَ لاءِ چاهنا پيدا نه ڪنداسين، تيستائين ڪڏهين سڌارا نه ٿينداسين. انهيءَ ڪري ڳوٺاڻي بهبوديءَ جو مدار ماسترن کان وڌيڪ زالن تي آهي. جيڪڏهين توهان پوري طرح تعليم جو پرچار ڪيو ته ڳوٺاڻيون زالون به بهبوديءَ جي

ڪٿي آهي ته واپارين سان وٺل آهي. مان نه سمجهي نٿي سگهان ته هو گذر ڪيئن ڪندا هوندا؟ ٻن پگهارن هوندي به اسين زال مڙس تنگ ٿا گذاريون ۽ روز به روز رڇون ٿا قرض ۾ ڦاسبا.

سشيلا- قرض ۾ ڦاسبا! ڇو؟ مالڪ ڏياني. مونکي جي ڪنهنجي اڳيان هٿ ڊگهيڙو ناري نه مان نه الاجي ڇا ٿي وڃان!

رتنا- مان نه سمجهي نٿي سگهان ته تون ڪيئن ٿي پورت ڪرين. ڪپڙا ۽ مون جهڙا ٿي پائين. فقط ڏهه، ٻارنهن سي ڪونه ڏارين. باقي ڪاٺ ۽ خوراڪ به نه اسان کان اڇو ٿي کائين.

سشيلا- ڪپڙن تي منهنجو خرچ گهڻو ڪو آهي. مان سدائين سستيون سوٽي ساڙهيون پئي ڪيندي آهيان. پنهنجي گهر جو ڪم هاج مان پاڻ ڪندي آهيان. اسان نه ڪڏهن هيلتائين ڪڏهن به قرض نه ڪيو آهي نه ڪجهه ٿسو ٻاچي به ڪيو آهون. هر ڪنهن مهني پگهار مان شرط انجو ڏهون حصو پوسٽ واون جي سيونگ ۾ رکي اچون ۽ ڏهــون حصو دان ڀاي ڪڍون. باقي پگهار مان گذر ڪندا آهيون. اسان اهو پڻ ڪري ڇڏيو آهي ته ڪڏهن به قرض نه ڪڻنداسين.

ائين ئي رتنا جو مڙس منوهر لعل در ڪولي ڪمري ۾ گهڙيو ۽ سشيلا کي چيائين:

ڳالھ واري ڪري پر ناسيرو ٿي ڳالھ پنھنجا لنڊاڪڙا
ٻار ھنج ۾ جھليو ويٺيون ھيون. منجھائن ھڪڙي
ڳالھايو ۽ مونجھاري ۾ ٻي ڏني. ھن چيو:

" مالڪ ڪري اسان کي اھڙي ڳوٺ لاءِ حڪم
ملي، جتي منھنجي لاءِ ٿي اسڪول ۾ ڪم ھجي. جي
مونکي ڪم نه مليو ته اسانجو ٻورائو آلاڻي ڪٽي نيندو!
مونکي ته انھيءَ جي ڏاڍي ڳڻتي آھي. مان پنھنجي
مڙس جي مددگار ٿيڻ چاھيان ٿي. گھر ۾ ٿا جي وھڻ
ته مونکي وٽيئي ڪون."

شيلا جواب ڏنو:

" سڀيئي ڀارا اسان کي اھڙو ته پگھار ڏين، جنھن مان
اسانجو گذران ٿي سگھي."

ولدا- اھو ھرڪنھنجي گذران جي لاھوڻي تي مدار
ٿو رکي. ٺھر، پر مان ڏاڍي چاھيندي آھيان ته سدائين
مڙس جي ڀالھن ٻيلي ھجان. جي ڳالھين مڙس ٿا سڀي
بوجو ٿي ھاڻيون ھنن کي ڏھ ۽ کين ڏري ٿا مدد
ٿا ڪن سي ته مونکي ڏنيون ڪين وڻن.

شيلا- تون ڀاڳن واري آھين، جو مڙس کي مدد
ڏيئي سگھين ٿي. مان ته رڳو گھرو ورتڻ ڪري ٿي
سگھان ۽ پنھنجي گھر کي اھڙيءَ طرح رکڻ چاھيندي
آھيان جئن منھنجو مڙس ڏسي سرھو ٿئي.

ولدا- جن مڙسن آڪڙھيل ٿورڪرائڻ سان شادي

۽ بيروزگاري دفع ٿئي - اُن ڏس ۾ هر هڪ ضلعي ۾ ڊسٽرڪٽ ايمپلائيمينٽ ايڪسچينج آفيسون کوليون آهن جي ڳوٺ سڌار ڪاميٽين ۽ پنچائتي راڄ ڪاروبار معرفت ڪري رهيون آهن. اهڙي هڪ (Employment Exchange) آفيس جو مان گهڻو وقت اڳ پبلسٽي آفيسر هوس ۽ ڳوٺ ڳوٺ ۾ وڃي اتان جون گهرجون هٿ ڪري ڏيون موڪليندو هيس. هڪ دفعي ديهاتي سڌار سڀا وارن کي ڳوٺ لاءِ ڪي نوان ماستر کپندا هوا. انهن اسانجي آفيس کي اطلاع ڏنو، اسان ڪجهه لائق ماسترن کي سڀا وارن ڏانهن (Introduction) ڪارڊ لکي ڏنا ۽ مان ساڻن گڏجي ويس. اتي جيڪي رهيو واقعو سو مون هڪ ننڍي ناٽڪ جي روپ ۾ انهيءَ سڄي گفتگو، هلت چلت ۽ ڳالهائڻ ٻولهائڻ جي طرز تي پيش ٿو ڪريان.

نو سماج نو ماڻهو تي ناٽڪي گفتگو

اسان سڀئي اچي ديهاتي سڌار سڀا جي دفتر ۾ حاضر ٿياسين سڀاپتيءَ سان انٽرويو لاءِ. جيئن ته ٻئي ڏينهن تي سڀني ماسترن کي نوڪريءَ تي چڙهڻو هو. انهيءَ ڪري اڳواٽ پنهنجا ٻار ٻچا ۽ سامان سڙو ٻڌي ساڻ کڻي آيا هئا. سندن زالون پاسي واري ڪمري ۾ ويٺيون هيون. سڀاپتيءَ کي زالن سان ٻه، چار اکر الهائڻا هئا.

ڪميونسٽي رهبرن سيت لڳل آهن. انڪانسواءِ ڪيترائي
ٻوٽ لائنس ڪلب ۽ ٻين ڪيترن سماجڪ سنستائن
ٻوٽن کي آدرشي ٻوٽ بڻائڻ جي جوابداري ڪڍي
آهي ۽ هنن ڪيترائي ٻوٽ [Adopt] ڪري ورتا
آهن. انهن ۾ بيماري دور ڪرڻ لاءِ ڊاڪٽري علاج
جا مرڪز کوليا ويا آهن ۽ صفائي رکڻ ۽ روزگار جا
وسيلا ميسر ڪرڻ جي ڪوشش پڻ جاري آهي.

سماجواد سرڪار

مطلب ته پارٽي سماجواد جي راه تي هلي رهيو آهي
۽ انهن اصولن جي پيروي پيو ڪري. موجوده اندرا
گانڌي سرڪار گذريل ڪجهه وقت کان ڪي اهڙا
قدم کنيا آهن، جن مان پڌرو ثابت آهي ته سرڪار
سماجوادي اصولن ۽ پاليسي کي ديش جي ترقي ۽
ڪلياڻ ڪارڻ جو واحد رستو سمجهي ٿي. بئنڪن کي
قومي ملڪيت بڻائڻ ۽ غريب هاري ڀاري ۽ ننڍين
هنرن کي همٿائڻ لاءِ قرض ڏيڻ جو مطلب آهي آرٿڪ
حالت مٿان چند سرمائيدارن جي قبضي کي ڍلو ڪرڻ.
زمين سڌار بل ۽ ملڪيت [Property] جي باري ۾
پڻ ڪيترا قاعدا قانون ٺهي رهيا آهن. ان ڪري
سرڪار ۾ ڪيترن لهرين ۽ خاص ڪري بک ۽ بيروزگاري
ملڪ مان ٽري ڪڍڻ ۾ ڪاهه ڪري آهي يا ڪمي ڪانه
ڏيکاري آهي. سرڪار هر ممڪن ڪوشش ڪري ٿي

۱۰-۱۵ ڳوٺ گڏي هڪ ڪميونٽي ڊولپمينٽ بلاڪ کڙو ڪيل آهي ۽ هڪ بلاڪ ڊولپمينٽ آفيسر [B. D. O.] مقرر ٿيل آهي جنهن جو ڪم آهي زرعي وڪاس لاءِ بجلي، ٽريڪٽرس ۽ ٻيا اوزار ۽ ڪلون، واهڻ ۽ وسيلا مهيا ڪرڻ. انکانسواءِ ٻهار ۽ اوڙاسا واجهه ۽ زلزلي ۽ ٻوڏن لاءِ بچاءَ جا ڪڙا ڪيا ويا آهن. ماڻهن کي تندري بهتر ٿيڻ لاءِ ٻڌ اتساهت ڪيو ويو آهي جنهن ڪري هر هاڻي پنهنجون گندم ٻون عادتون اشرابخوري ۽ ٽشي ٻندي ڇڏي ڪجهه رقم بچائي وڪاس ڪارڻ ۾ لڳائي رهيا آهن. جنهن ڪري ڪيترائي ديهاتي **آدرشي ڳوٺ** ٺهي ويا آهن جن ۾ بک، بيروزگاري بيماريءَ جو نالو نشان به ڪونه آهي.

آدرشي ڳوٺ جو مثال

رتناگري ضلع جي ڪنڪاولي تعلقي جي فونڊا ڳوٺ ڪافي ترقي ڪئي آهي. ڳوٺ ۾ ٽيهان عام کوهه، ٽي پرائمري اسڪول، هڪ هاءِ اسڪول، هڪ پرائمري هيلٿ سينٽر ۽ هڪ لئبرري آهي. زرعي ڪيتر ۾ ٻن ڳوٺ جي سارين [چانورن] جي پيداوار ٽيهه سيڪڙو وڌي آهي. سڄي ڳاٽيءَ جي رستي ۽ رستن جي وڪاس ۾ به ڳوٺ وڌي ترقي ڪئي آهي. ڳوٺ مان اڇوتپڻو ۽ ٻي عامي دور ڪيون ويون آهن ۽ شراب، جوئا ۽ جهيڙن جهڳڙن جي ڳالهن ڪان آجو آهي ۽ شهر ۾ ڇڪ

سرڪار ۽ جنتا جي سهڪار سان ٿي رهيو آهي. ڪيترن راڄن زمين سڌار بل [Land Reform Bills] پاس ڪيا آهن ۽ اوڙيسا راڄ ۾ ڀوڌان ائڪٽ پاس ڪري زمين سڌار ائڪٽ جي 15-A. ۾ درستي ڪئي وئي آهي ۽ برادري ڀاءُ ۽ سمانتا جي لحاظ کان [Equalitarian Basis] تي ڏهه ايڪڙ زمين جا کيتيءَ ٻاريءَ لاءِ ڏنا ويا آهن.

خاص ڪري اوڙيسا راڄ، جتي گهڻي ۾ گهڻو ڏيهاتي نرماڻ ٿيو آهي اُتي جي آديواسين ۽ ٻين گهٽ ذاتين ۾ وڪاس ڪارڻ جا واهڻ وڌيا آهن ۽ اهو سڀڪجهه پنچائتي راڄ، سنستائن جي سهڪار ۽ سنگٺن سان بلاڪ منڊل، مهلا منڊل، سماجي سماج، جنتا جاڳرتن سوسائٽي ۽ والنٽيري ايجنسيون پيدا ٿيون آهن. ان ڏيهاتي وڪاس ڪارڻ ۾ استرين ۽ جوانن پنهنجو پارٽ ادا ڪيو آهي ۽ سهڪاري سنستائن ذريعي لوڪن جا وجهه، کيتي ٻاري سڌار، کير، مکڻ، ملائي ۽ گيهه يعني ڏٿريءَ ڪم، ماکيءَ جي پيدائش وڌائڻ، مرغا پالڻ ۽ بيضن جي پيدائش وڌائڻ، ٻڪرن ۽ رڍن جي نسل سڌارڻ ۽ ٻيا ڪيترائي ڪم چالو آهن. ڏيهاتي ڪرآرٽو ڪرافٽ پئڪون ۽ مارڪيٽنگ سنستائون جهڙوڪ ڊپارٽمينٽل اسٽور ۽ ٻيا انيڪ جنتا جي سيوا ۾ جاري ڪيل آهن.

مهاراشٽر ۾ مان آپا پٽوردن، سرحدي پرڳڻي مان خان عبدالغفار خان [بادشاه خان] ۽ سنت ونوبا ڀاوي ۽ ڪيترا ٻيا هوا جن گانڌيءَ جو اهو ڪارائتو ڪم شروع ۽ شيوا ۾ سان ڪيو. ۾ سنت ونوبا ڀاوي مهاتما جو سچو وارث انهن سڀني جو چيمپين ٿيو جو هن گرام دان سمپتي دان، ڀــو دان، شرم دان ۽ ٻين ڪيترين هلچلون هلائي ڪيترن ئي ڳوٺن جو گرام نرماڻ ڪيو آهي هندوستان جي ١٨-١٩ راڄن مان سندس اها هلچل چونڊن راڄن ۾ چالو آهي جيئن هيٺيان انگ اکــر ڏيکارين ٿا.

اوڙيسا راڄ ۾	١٦٥٦	ڳوٺن	جو	نرماڻ	ڪيل	آهي.
مهاراشٽرا راڄ ۾	٢٠٥	〃	〃	〃	〃	〃
تامل ناڊو راڄ ۾	١٦٠	〃	〃	〃	〃	〃
بهار راڄ ۾	٦٢	〃	〃	〃	〃	〃
آندرا راڄ ۾	٦٣	〃	〃	〃	〃	〃
آسام راڄ ۾	١٢	〃	〃	〃	〃	〃
مڌيه پرديش ۾	١١	〃	〃	〃	〃	〃
اتر پرديش ۾	٩	〃	〃	〃	〃	〃
راجپوتانا ۾	٧	〃	〃	〃	〃	〃
ويسٽ بنگال ۾	٨	〃	〃	〃	〃	〃
ميسور راڄ ۾	١	〃	〃	〃	〃	〃

هاڻي انهن ڳوٺن جي نرماڻ ڪارڪن ائين سمجهه،

[Lock out] ني واءِ هيترا نوڪرن مان لڏيا ويا، لڏهن ملڪ جي اک کلي آهي ته موجوده تعليمي سرشتو نڪمو، بيسود ۽ نافائديمند آهي جنهنڪري مڪمل طرح ڦيرو آڻڻ لازمي آهي جيئن رواجي انسان پاڻ تي ڀاڙي سگهي ۽ سادو سودو بهتر قوت ڪري سگهي.

وارڌا ۾ تعليمي مسودو [Basic Education] مهاتما تيار ڪيو هو ته هرڪو هندوستاني ان نموني ۾ سکيا وٺڻ سان سوانتر ۽ سواڌين ٿيندو يعني آپي خان ٺهيو ۽ چار ڌنڌا ڪمائي سکيو ساهه کڻي سگهندو. انکانسواءِ ٻڙهيل کي هٿ جي ٻوڙهڻي ڪرڻ کان مهٽو نه ڪرڻ گهرجي. انڪري هڪ ڏهي شاگردن کي ڇڏي ڏناڻين ته توهان ڪوڏر، نغاري، ٻالٽي ۽ ٻهاري کڻڻ لاءِ هردم تيار رهو ڪجهه شرمندان ڪريو. ٻنهنجي اسڪول کي صاف ۽ سٺو رکڻ لاءِ ٻنگي ٺهيو ۽ اهڙي تعليم ني سچ پچ توهان کي آسودو ۽ سکي ڪندي.

اڳوانن تي اثر

گانڌيءَ جي اهڙن ڪارگر واڳاڻن جو سڄي هندوستان ڀر جي ماڻهن تي زبردست اثر ٿيو. گانڌيءَ ڪم ڪندڙن جي هڪ ٽولي ٺاهي جنهن ۾ دهليءَ وارو ڊاڪٽر حسين، ارڙيسا جو نائب ڪرشنا چوڌري،

تان طبقوني ڦري ويو. ڪاريگرن کي بيروزگار ٿيڻو پيو. تنهنڪانسواءِ ماڻهن مان سچائي، سادگي، صفائي اهي نيڪ ڳالهيون نه ٻئي کري اڏامي ويون ۽ انسان هٿ جي پورهئي ڪان آر ڪرڻ لڳا ۽ ڪم، شرمندا ڪرڻ لاءِ تيار نه رهيو جنهنڪري بکي، بيروزگاري ۽ بيماري وڌي ملڪ ۾ گهر ڪندي.

هندوستان ۾ هن مسئلي هڪ نرالو روپ اختيار ڪيو آهي. هڪ ۽ بيماري اها آهي ته هتي جا بيروزگاريءَ جو مرض وچولي درجي جي تعليم يافته نوجوانن ۾ ڦهليل ويو آهي. انهيءَ جو ڪارڻ ڪهڙو؟ انهيءَ جو سبب آهي هاڻوڪي نڪمي تعليم.

اڄڪله جي تعليم رڳو ماڻهن کي ڪلارڪيءَ جي ڏانءُ جو [White Collared Babu] بڻائي ٿي. جنهن تا نه اهو تعليمي سرشتو لارڊ ميڪاليءَ گهڙيو. جنهن هندي ايسٽ انڊيا ڪمپنيءَ جي بازار نوڪر، منشي ۽ بابو هٿ ڪرڻا هوا. اسانجا هندواسي به سرڪاري نوڪرن جي رونق ۽ روپ، جهڪمڪ ۽ ڦلڪ تي موهجي اُن تعليم کي جوڙ وانگر چهٽي پيا. اڄ جنهن پڙهيلن جو تعداد ڏينهن به ڏينهن وڌي رهيو آهي ۽ نوڪرين جو دروازو بند ٿي رهيو آهي ۽ جتان ڪٿان [No Vacancy] جاءِ خالي ڪانه آهي جو آواز اچي رهيو آهي. فلاڻو واپاري ڪٿو، فلاڻو ڪارخانو بند

٢- خيالن ۽ راين ظاهر ڪرڻ جي آزادي
Freedom of speech

٣- ڌرمي آزادي Freedom of worship

چوٿين آزادي آهي هر ڪنهن انسان کي بک جي بري بلا کان آجو ڪيو وڃي ۽ آرٿڪ جيون اهڙي اَڏڻ گهرجي جيئن ڪو به بيروزگار نه رهي ۽ ڪنهن کي به آجيوڪا يا گذران لاءِ محتاجي ڪڏهن نه ٿئي.

جڏهن انسان، انسان سان ۽ انسان ٿي ورتندو ۽ نه حيوان ٿي؛ جڏهن هر هڪ انسان ٻين سان پنهنجي برادري محسوس ڪري ساٿ، سهڪار ۽ سنگهٽن ڪندو ته رام راڄ ضرور پيدا ٿيندو. اهو نو سماج نرماڻ جو پوتر ڪارج ڪرڻ لاءِ ۽ سونهري جڳ جي جهلڪ پسائڻ لاءِ مهاتما گانڌيءَ پنهنجو پروگرام ٺاهيو.

نو سماج نرماڻ جو پوتر ڪارج

مهاتما گانڌيءَ جو چوڻ هو ته بک، بيروزگاري ۽ بيماريءَ جو ڪارڻ آهن ڪلون ۽ ڪارخانا. اڳي ماڻهو چرخي تي سٽ ڪتيندا هئا، هٿن سان ڪپڙو اڻندا هوا ۽ جنڊ ۾ اَن پيهندا هئا. جيستائين هو اهڙا شاهوڪار ڪرل هوا ته هاڻوڪي بک، بيروزگاري ۽ بيماريءَ کان آجا هوا. هر ڪو محنتيءَ مانيءَ وارو هو. پر جان هيءَ ڪلون ۽ ڪارخانن وارو زمانو چالو ٿيو،

سوني جڳ جي جهلڪ عرف راشٽريه ڪرڻ

هر ڪنهن زماني ۾ ماڻهن سوني جڳ جا سهڻا لڌا آهن. ڪن انهيءَ کي ماضيءَ جي پراچينتا ۾ سمجهو ٿي ۽ وري آئينده جي اڻ ڏسي انهيءَ لاءِ منتظر اکين سان ٿي نهاريو. مهاتما گانڌي اصلي پراچينتا يعني سچو سوراج وٺي گنڌربل رام راج پيدا ڪرڻ ٿي چاهيو پر هن موجوده ڪشمڪش جي دائو منجهل ۾ انسان ۾ ان جو سماج نرماڻ لاءِ هڪ نئين سگهين زوردار امنگ سان جاڳي اٿي آهي. جنگ جي ڪري ۽ خاص ڪري ائٽمڪ جنگ ڪري جا عالمگير تباهي ۽ خانه خرابي ٿيندي، تنهن جو ويچار ڪري، انسان شانتيءَ ۽ امن امان لاءِ تڙپيو آهي، هنگي موجوده آرٿڪ مانداڻ جي اوڙانيءَ جو احساس ٿيڻ لڳو آهي ۽ هو انسان ذات جي آرٿڪ ۽ سماجڪ حالت بهتر بڻائڻ ۾ ئي پنهنجو ڪلياڻ سمجهي ٿو.

پر نئين اڏاوت جي اوساري ڪجي تنهن کان اڳي ان لاءِ ڪي اصول مقرر ڪرڻ گهرجن جي انسان جي بهبوديءَ ۽ برادريءَ لاءِ ضروري آهي. ائٽلانٽڪ چارٽر ۾ ٽن اصولن جو ذڪر ڪيو ويو آهي:

١- گهرج کان آجاڻي Freedom from want

ڪانگريس اسانجي لوڪشاهي حڪومت آهي جنهن ۾ چين ۽ رشيا جهڙو ڪو انقلاب آڻڻ ۾ رتوڇاڻ ڪرڻ لاءِ ماڻهو تيار نہ آهن. ان ڪري ئي مهاتما گانڌي پنهنجي اڳواڻيءَ هيٺ اهنسڪ طريقي سان هن ڪرانتي کي (Useful work) ڪرڻ لاءِ هڪ رستا رکيا هئي ۽ ان کي عمل ۾ پڻ آندو هو.

مهاتما گانڌي چاهيندو هو تہ جيڪڏهن ماڻهن مان هڪ [غريبي | بيروزگاري ۽ بيماري دور ڪرڻ ۾ ڪامياب وڃي تہ مان انهن سمجهندس تہ سچو سوراج هٿ ڪيو آهي. هڪ آدرشي ڳوٺ جا آهي، اهڙا ويچار هن ظاهر ڪيا آهن. هر هڪ ڳوٺ کي پنهنجي خود پورتيءَ ڪرڻ لاءِ اناج [اَنُر]، ڪپهہ [لٽو] ۽ وڻ [اُجهر] جن مان ڪاٺ ملي ٿو پوکڻ گهرجن. چوپائي مال جي چرڻ کائڻ لاءِ چراگاهہ هئڻ گهرجن ۽ ٻارن ۽ نوجوانن لاءِ وندر روند ڪرڻ جا ميدان هئڻ گهرجي هڪ ناٽڪ گهر، اسڪول ۽ جنتا لاءِ وڏو هال، صاف ۽ سٿرو پاڻي. تعليم لازمي ٺهرائي وڃي. اهو سمورو ڪم [Co-operative Basis] سهڪاري مٿي موجب ٿيڻ گهرجي. اچلي گهر گهر ۾ هجي ۽ ان ڳوٺ جو سمورو ڪاروبار پنچائتي [Fanchayati Raj] راڄ مطابق هلڻ گهرجي. اها هئي سوراج جي جهلڪ جيڪا مهاتما پنهنجي اڳيان رکي.

نه ڪئي هلندا، اڳلي ٻڌندي، تانته گهر ڪلندا ۽ ٻهراڪي زماني جهڙن ڀيڻن لعنتون وسندڙيون، انهن جي سگهه نه، اسانجي آزاديءَ جو ڪارڻ، سڦل ٿيو آهي. جڏهن ڀارت جا ۵۰-۳۰ ڪروڙ ستو جهڙون اسر ڪندا انهن ڀارت جو شان اڀندو ٿيندو ۽ ڀارت اوچو ڳاٽ ڪڍي سگهندو.

بکـ، بيروزگاري ۽ بيماري

توهان گرامهيڻ ڀارت جي ڪهاڻي ٻڌي. هاڻي صرف سرڪار تي ڀاڙي ويهڻ نه ڏيهات اوماڻ ڪندي ٺيڪ نه آهي ڇو نه سرڪار کي گهڻا ئي ڪم ۽ ڪاروبار آهن جهڙوڪ ملڪ جو بچاءُ، انتظام ۽ انصاف وغيره وغيره. ان ڪري ماڻهن تي ڀاڙو آهي. هو ليڻ ۽ هرڪا سياڻي سرڪار اهي سماجڪ ۽ آرٿڪ گهرجون پورڻ ڪرڻ لاءِ ڀرپور ڪوشش ڪندي آهي. انهن ان اسين [اڻڪي ا جـو جيسين واسطو آهي تيسين ڀلا ڪتڪي جي سگهجي ٿو ته ڀارت سرڪار وس آهر هرڪو ڪم ڪري رهي آهي. ڀارت کي آزادي اڃا تازو ملي آهي ۽ انهيءَ وچ ۾ ٻه ڌاريا پاڪستان سان ۽ هڪ ڌڪر چين سان لڙڻو پيو ۽ اوهان کي خبر هوندي گهرجي ته هڪ لڙائي اهڙي سان آرٿڪ حالت ڀڃ ڪه سال پٺتي پئجي ويندي آهي. ۽ سڀ ڀيچ سالي ڀوجنائون هوندي ۽ اڳتي واڌارو ڪري نه سگهيا آهيون، ڀاڻ

هيءَ ”غريبي وڏي ۾ وڏو پاپ آهي“، ان ۾ ڪجهه صداقت موجود آهي. ڳوٺن ۾ جيتري اڻ علميءَ جي ڪري ڳوٺاڻن ۾ صحت ۽ صفائيءَ جو قدر ڪونهي. ڪاڌي جا اهم، صحت جا اصول، صفائيءَ جا ويچار ۽ ولادت جا وسيلا ـ هن لاءِ سولهري شبد آهن جي نه هو سمجهي سگهي ٿو ۽ نه ئي انهن تي عمل ڪري سگهي ٿو. هو انهن سڀني لعنتن کان واقف آهي، جي جيڪر ڪيترن سٺن ۽ سچن انسان ٺاهين. تنهنڪري انهن ۾ صحت ۽ صفائيءَ جو پورو وجهه گهرجي. جڏهن هن کي انهيءَ جو قدر معلوم ٿيندو تڏهن صحت جي نيمن تي عمل ڪندو.

سرڪار طرفان ڳوٺ سڌار واري گهڻين ويون آهن جنهن وسيلي ڳوٺن ۾ اهي لعنتون ٽارڻ لاءِ ڪوششون ڪيون ويون وڃن. ڪميونٽي پروجيڪٽس ۾ ڳوٺن کي ڪڏهن رٿ تيار ڪئي پئي وڃي. انڪل پنجاه سؤ ڳوٺن جو ڪڏهن هڪ بلاڪ ٺاهي، واهن تي پاڻيون پڪيون، لڏان کي پند ڏيڻ، رستا ٺاهڻ، زمين کي سڌارڻ، صحت ۽ صفائيءَ جا اهم سڪول، وغيره جهڙا ڪم انهن پنڌ ڪري رهيا آهن ۽ اهڙيءَ طرح انهن ڪاڏي غريبي هٽائڻ ۽ لوڪ مٽائڻ جو اهو پنڌ ڪيو آهي.

جڏهن ڳوٺن ۾ رستا ٺاهيا، پلوارون ٺهنديون،

سهڪري ٻارن جا ڪسان پيدائش ۽ انهي وڌائي
سکيو آهي. مشهور ڪيس هلائڻ لاءِ، ليون آهن،
جن جي ايس وڏائي جا نوان طريقا سکيو ڪوٺهي،
هزارن ٻارن ڪتب آڻڻ ڪيس آهيءَ ڪوئي لوڪ رانج
لاءِ ارساڻ جهڙي خطائي، سڀئي لي مدار رکڻ لاءِ
ٿو ٻس جي سڀني کڏ جي ڪيس وڏو ٻالڻ نيون.
آهولي سبب آهي جو سرڪاري اي پنج سالي رٿ
۾ ڏوعي ولن لي تمام ڪهڙو ڏيان ڏنو ويو آهي. ندن
لي پيد پڻي ولنج ڏيڻ، هزارن ٻالڪ پيدا ڪرڻ،
انر اڪثر ۽ انهن مشهور جو استعمال ڪرڻ وغيره لاءِ
ولون شروع ليون آهن، جي اڳتي هلي اهڙيءَ جي
صورت لي ڦيري چڙهندا ارن.

ٻارن ۾ علم جي هڪ وڏي آلدولن چالو ڪرڻ
گهرجي. اڳوڻي ٻرڻ ۾ اسڪول، ٻالشا ار ۽ سڀيا
گهر ڪاڻ گهرجن جي ٻارن مان اولاد ڪي ڏڪي ڪيڻ
۽ اڳهيءَ جاءِ لي روشنائي جڳمگائي لاءِ. ٻارن جي
صدان ڪان سٺل ٻولائن جي آلما جاڳي ۽ هو ۽ اڳرڪي
دنيا جو باشندو ٿئي زندگي بسر ڪري. علم نه
صرف ڪيس اولاد مان ڪيئي سڌڙهيءَ ۾ آڻيندو،
بلڪ سندس جيوت پڻ احاطن ڪان ۽ اهڙو اٿنيندو.

ٻارن ۾ وڏي ۾ وڏو مرض آهي غريبي؛ جنهن
مان پيا مسڪين مرض اڀن ليڻ ٿا. وڏا ڇرندا

ٿي رهي آهي. ٻيو نڪتو زمين جو اڪيلو آهي. هر زمين تي
ساهه چوڙيندڙ آهي، هر زمين تي مصيبت ڪاٺو آهي،
چاڪاڻ ته سندس جواب اُن تي مدار ٿو رکي، پر جو
سندن ڪان وٺي ٻوٽائن مٿي زمين نصيب ٿي آهي.
زمين ٺيڪو ڪري زميندارن جي هٿ ۾ رهي آهي؛
ٻوٽائو پسوڙو واسگو ڪم ڪندڙ رهيو آهي. ٻيون
ڪم جو ٻوڙن ۾ ڪرڙو آهي سو آهي ٻوٽائي جي زمين
لاءِ پواس ٻيچارنا پيدا ڪئيس زمين جو مالڪ بڻائڻ.
سرڪار ان ڏس ۾ ڪي قدم کڻي رهي آهي؛
زميندار مختصر ڪرڻ لاءِ قانون پاس ڪري رهي آهي.
اهڙو ڪم جلد ئي جاري ۽ پوري نموني سو انتظام ٿيڻ
گهرجي. ڪڏهن هاري زمين جو مالڪ بڻجي ۽ مطالبو
ڪيون ان قسم جو ڏال ته ڪجهي ته سندس اڳ ڏاڍي
پيچ ٿي بوندي ۽ ٻڌڻ جي رواج ٿي ٺلهي واڌي
جدوجهد ۽ ٻوڙ. ڪجهه جو ساڳي ڪٽيل.
ٻيو ڪم اهو عام جي روشني اُها ٻُڌن ڏانهن ڪرڻ
پوندي آهي. تنهنڪري ٻوڙائو وڌيو، سندن ۽ ڪرڻيون
۾ ميلا ٿيڻ رهيو آهي. جڏهن دنيا اُٺي، وڏاڏي ٿي
رهي. انهيءَ هر اُها سدا پڙهي لڳو آهي. "علم
ڪانسوليا"، چيو ويو آهي ته، "انسان آهي آڏي ساڻ."
سا ٻيڙو ٻرابر آهي. تنهن ڪانسولائي علمي ڪري سگهجي
ڪرڻ جا طريقا اُها ڏاڍي آدم وارا ٿيڻ رهيا آهن.

جڏهن ڀي انهيءَ لاءِ انهن کان گهڻن جا ارادا سوار هئا. هاريءَ جي حالت سڌاري ڪيئن سگهجي ۽ سچيءَ جيون ڌارڻي آزاديءَ جو مول مقصد هئو گهر جي. ساري ڀارت جي خوشحالي ۽ واڌاري جو مدار ٻنهي انهيءَ ڳوٺاڻي ڪڙميءَ تي آهي ۽ ڇاڪاڻ ته ڀارت زرعي ملڪ آهي، تنهنڪري ڀارت جي زمين مان جيڪا پيدائش ٿئي ٿي اهو ڀارت جو سچو خزانو آهي. تنهنڪري انهن آناوهه ڪروڙ انسان تي ڀارت جي ساري قومي ڪمائي ۽ اُنهن جو دارو مدار آهي. ڀلا جي انهيءَ حالت نه سڌرندي ته ملڪ جي حالت ڪيئن واڌارو ڪندي؟

ڳوٺن جون مشڪلاتون ته انيڪ آهن. جيتريون جون پاڙون حقيقت ۾ مضبوط ۽ طاقتور آهن، پر انهن ۾ ٻل ۽ سمت هجي. انهن ڳوٺاڻن ۾ صرف هڪ دفعو پورو ساهه ۽ جان اچي ته پوءِ اهي پاڙون ڀارت جي مٽيءَ جي قطري مان سون اپائي سگهن ٿيون. الڪري لعل بهادر شاستري نعرو ڏنو جئه جوان جئه ڪسان.

ڳوٺن جي سڌاري لاءِ پهريون قدم آهي زمين جو سڌارو. پوڙهي [زمين] کي ”ماتا“ (Mother Earth) سڏيو وڃي ٿو. زمين ڪسان جي درحقيقت ”ماتا“ آهي، جنهن ۾ نه صرف هو جنم وٺي ٿو، پر سڄي عمر اها ماتا کيس کارائي ٿي، ۽ آخر ۾ ان مان ملي هڪ

۾ رهون ٿا. انهن ڪري پاڻ ۾ اتحاد ۽ نه اهو ڳوٺن وارو پاڻ ۾ ڪٿين صدين وڳياڻي علم، ترقي ۽ سڀيتا کان دور آهي.

اهو صورت حال ڏسي اسانکي دلشڪستو ٿي همٿ نه ڇڏڻ گهرجي، اسان کي نا اميد ۽ اداس نه ٿيڻ گهرجي، پر همٿائون، اسان کي ويچار ڪرڻ گهرجي ته پنهنجي وطن جي ترقيءَ لاءِ اسان جي اڳيان ڪيڏو نه اڻاٺ ڪارج پيو آهي، جو اسان کي سرانجام آڻڻو آهي. ان ڪري جواهر لعل ڀاروءَ چيو ته آرام حرام آهي.

ڳوٺن جو ڌنڌو کيتي آهي. اسانجو ملڪ زرعي آهي، تنهنڪري ڳوٺن ۾ جيڪو آدم رهي ٿو ۽ ماڻهن جو مکيه ڌنڌو آهي کيتي. پاڻ جو ڳوٺاڻو انهيءَ حساب سان ”ان داتا“ آهي. صدين کان انهيءَ ”ان داتا“ پنهنجي ڪلهي تي مصيبتن جو پهاڙ کڻي ته پاڻ جو پيٽ ڀريو آهي. جڏهن ڌاريان راج پاڻ ۾ هو، تڏهين انهيءَ ڪسان جي مٿان سڀئي لٺ ۽ ڦر جو ادجو هو. ڪيس ٿي پاڻي کانءِ سمجهي ڏهيو ٿي ويو ۽ سندس سمورو رت چوسي ڪيس اڌو ڏٻرو، نستو ۽ ڪنگال ڪيو ويو، جو مشڪل ته رهيو ڪر رت ۽ ڪو سگهه.

هاڻي آزاديءَ کانپوءِ انهيءَ آزاديءَ ۾ وڏو حصو ان ڳوٺاڻي مفلس ۽ مسڪين ڪسان کي ملڻ گهرجي،

١- گرام هيٺ ڀارت جي ڪهاڻي ۽ گهٽ ذاتيون

ڀارت ڳوٺن جو ملڪ آهي. سرڪاري انگن اکرن موجب ڀارت ۾ اٽڪل ساڍا پنج لک ڳوٺ آهن، جن ۾ ڀارت جو اٽڪل اسي سيڪڙو آدم رهي ٿو. ڀارت ۾ شهر اٽڪل ڇٻا آهن، جن ۾ ڀارت جي آدم جي پنجين ڀاڱي مس رهي ٿي، تنهڪري ڀارت جي سڄي ڀلائي جنتا ڳوٺن ۾ ئي وسي ۽ جي جنتا جو ڪلياڻ ڪرڻو آهي ته ڳوٺن جو ڪلياڻ ڪرڻو پوندو. ڀارت جي سڄي ترقي ۽ اُنتي ديهاتي نرماڻ [ڳوٺن جي واڌاري] ۾ سمايل آهي. ڀارت کي خوش، آباد ۽ شاد بنائڻ جو مطلب آهي اُهي ۽ اَسي سيڪڙي آدم کي سکي جيون ميسر ڪري ڏيڻ.

ڀارت جو پيڪر ڀل ته ڪر بمبئي، ڪلڪتي، مدراس ۽ دهليءَ شهرن جي ٻاهران رونق ڏسي لڳين چوي ته ڀارت شاهوڪار ۽ عاليشان عمارتن وارو ملڪ آهي، جتي ويهين صديءَ جون مڙئي نعمتون ۽ سهولتون موجود آهن، پر اها ڀارت جي صحيح تصوير نه آهي. ڀارت جي سچي تصوير ڳوٺن مان ملندي ته اُتي ڪيتري نه اَٻوجهائي، جهالت، مرض ۽ مصيبتون، بک ۽ بيروزگاري وڏي تعداد ۾ موجود آهن. ڀارت جي ڳوٺن جي حالت دريافت ڪرڻ کانپوءِ اوهين ته چئي سگهو ته انسان کي ويهين صديءَ جهڙي وڳاڪ يگ

۱۰- ڏيهاڙي ڪوآپريٽو ڪريڊٽ ۾ ٽئون مرڳ.
۱۱- مارڪيٽنگ سهڪاري سوسائٽين جو ڪارج.
۱۲- آهما بزار- جنتا جي شيوا ۾.
۱۳- ڪميونٽي ڊيولپمينٽ بلاڪ.
۱۴- ڏيهاڙي ابراضين ۾ هنڌوب ۽ زرعي وڪاس لاءِ ٻجلي اپيوگ.
۱۵- ڏيهاڙين ڪارڻ ۾ استرين جو سهڪار ۽ اهم پارٽ ادا ڪرڻ.

هاڻي انهن مان هرهڪ وشيه جي جهلڪ اسان ڪنهن نه ڪنهن لوڪ ني مضمون يا آکاڻي ذريعي ڪٿنڪو يا ناٽڪ طور اوهان جي اڳيان رکندا سين.

"ڀهيش" پرنٽري، مين بزار الهاس نگر ۴.

What is Basic Literature?

بنيادي ساهتيه ڇا آهي؟

هاڻي اچو ته ڏسون ته بيسڪ لٽريچر ڇا آهي؟ جهڙيءَ طرح ڪنهن عمارت جو Base يعني بنياد يا پايو مضبوط آهي ته اها بلڊنگ به مضبوط ٿيندي. ساڳيءَ طرح بنيادي ساهتيه يعني علم جيڪو ڏهن ٻارن جي بنياد پر اسڪولي تعليم سان گڏ ڏنو ويندو ۽ هيٺ ڏنل وشين جو اڀياس ڪندا ته آئينده جا اهي وڏي وڻ ٿيندا جيئن پاڻ هڪ ننڍڙو ٻ ڪڍي ڏيکاريل آهي. جيڪڏهن بنڊي جو پايو طاقتور آهي ته عمارت اڏي سگهجي ٿي.

بنيادي ساهتيه جا اُصول هيٺيان آهن:-

١- گرام هيڻ ڀارت جي ڪهاڻي ۽ دلت ذاتيون وغيره.
٢- ڊيهاتي نرماڻ ۽ پنچائتي راڄ آندولن.
٣- ڊهاتي سنسٿائون، وڪاس ڪاريه جو واهڻ.
٤- ڊهات [گرام] نرماڻ ۾ جوانن جو حصو.
٥- ڊيهات نرماڻ پروگرام ۽ جنتا جو ان ۾ ڀاڱو.
٦- ڊيهات نرماڻ ڪاريه ۽ والنٽري ايجنسيون.
٧- ڊيهاتن مان بيروزگاري دور ڪرڻ لاءِ يتن.
٨- سهڪاري سنسٿائن ذريعي نوڪرين جا وجهه.
٩- سهڪاري سنسٿائن ذريعي کيتي ٻاري، کير ڊيئري ۽ ماکيءَ جي پيداوار وڌائڻ ۽ مرغا پالڻ.

اوهان چوندا ته اهو وري ڪيئن ٿيندو؟ ٻڌو ته ٻڌايان ٿو.
هاري ڌرتيءَ يعني زمين ۾ هر ڪيڙي اَن پر ٻاهرين ملڪن
کپ يعني چڪڻ پيدا نٿو ڪري ۽ مدد [هرا | يا مرسوم
مطابق ٿوڪ نٿو ٿوڪي ۽ انسان کي اَناج [انـــرا] ڪپهه
[لٽوا ـــرون ۽ ڪاٺ [اجهو] مهيا نٿو ۽ انهيءَ طرح
کپ انسان جي ٽـــن ضروري گهرجن جو مسئلو حل
نٿي ڪري.

قدرت ته انسان جون گهرجون پوريون ڪرڻ لاءِ اهي
ٽيئي شيون مفت ۾ ڏنيون پر جڏهن انسان انهن تي
زوريءَ قبضو ڪري ۽ پنهنجي هٿ هيٺ رکي ٿو يا
انهيءَ جو هتراد و ڪرو نو ڪري ته مصيبت ٿيو ٿوي.
ان ڪري مهاتما گانڌي چيو ته جيڪو انسان پنهنجي
گهرج کان وڌيڪ زمين ۽ ٻاڙي ڦيائي ٿو اهو چور آهي.
انسان جا شاهوڪار، زميندار ۽ جاگيردار هزارن ايڪڙ
زمين يعني ڌرتي والاري (Land grabing) ٿا ڪن ۽
اَناج جا انبار لڳائي انهن مان صرف ٻاهر ٿا وڃن ۽ نه
کيرو يعني (Hoarding & Profiteeving) نٿو ڪري
جهڳڪري ورى پيا ني مسئلا پيدا ٿين ٿا جي آهن:
بکم بيروزگاري ۽ بيماري. انهن کان هڪ انسان ٻاهر
ڪـــي ڪيئن اچائي ان لاءِ بنيادي ساهتيہ (Basic
(Literature جي ضرورت آهي ۽ جنهن لاءِ هند سرڪار
هر سال مضمون لکائي هيءَ ڇپائيندي ڪندي آهي.

شروعات

سنسار ۾ ٽن ڳالهين [illegible]
دنيا جا ديوتائون ٽي آهن: برهما، وشنو، مهيش جنهن ٽائيم ۾ هيءُ ڪتاب شروع ڪجي ٿو ۽ اهي آهن پيدا ڪندڙ، پالڻهار ۽ ماريندڙ.

زمان ٽي آهن: ڀوت، ورتمان ۽ ڀوشيه ڪال.

گڻ ٽي: رجو، تمو ۽ ستو.

گرو ٽي: ماتا، پتا ۽ آچاريه.

رس ٽي: سيتل، مٺو ۽ ڪڙو.

اوستائون ٽي: ٻال، جوان ۽ ٻڍاپو.

آزاديون ٽي: آزادگي، سمانتا ۽ ڀائيچارو.

Liberty. Equality & Fraternity

اهي بنيادي (Basic) آزاديون ۽ حق انسان جي ودان (Constitution) ۾ ڄاڻايل آهن ته جڏهن انسان انهيءَ (Liberty) آزاديءَ کي ڇڙواڳي (License) ۾ بدلائي ٿو ته مصيبت ٿي پيدا ٿئي. ساڳيءَ طرح انسان جون ضروري گهرجون ٽي آهن: اَنُ، لٽو ۽ اجهو. اهي ٽي گهرجون پوريون ڪرڻ لاءِ قدرت وري ٽي ٻالهوون مفت ڪيون آهن، جي آهن: زمين (Earth)، پاڻي (Water) ۽ هوا (Air) جي قدرت وٽان مفت ۾ مان اندن ۽ انهن تنهن جي سڌي يا اڻسڌي ملڪيت مان انسان کي اَنُ، لٽو ۽ اجهو ملي ٿو.

مهاڳ

[illegible]

گرام ھيڻ ڀارت جي ڪھاڻي

ڳوٺن جي واڌاري ۽ ترقي ۽ بهبوديءَ لاءِ ڪيل ڪوششون

جا ھيٺ ذڪر

ٻي بنيادي اصول بنيادي ساھتيہ مجھان

برھما - وشنو - مھيش

بک - بيروزگاري - بيماري

رجو - تمو - ستو

آزادي

برابري

انو - لڱو - آجهو

زمين - پاڻي - ھوا

ماتا - پتا - آچاريہ

ليکڪ:

جي - ڪي - ھرھاڻي

بلاڪ اي-١٩١، گھر نمبر ١١١،

ر.ڊ.ھ سنيما ڀرسان، الھاس نگر-٥.

WHAT A CHANGE! ڪيڏي نه ڦير گهير

گذريل ڪيترن ورهين کان ماڻهن جي حالت چالين ۽ اوزارن وغيره ۾ ڪيترين ئي ڳالهين ۾ ڦيرگهير ٿيندي رهي آهي. ڦيرگهير ڪڏهن ڪڏهن [illegible] ٿيندي رهي آهي. [illegible] نه آهي! پر [illegible] ۾ [illegible] ۽ انهن ڳالهين ڦيرگهير ٿي رهي آهي. [illegible] نه [illegible] ڪن اندازن طرح اسين ڦيرو ڏيکاريون.

هڪ هزار سال اڳ انسان [illegible] ۽ [illegible] ڪيڏي ڦيرگهير [illegible] آهي. [illegible] سال [illegible] آهي. [illegible] [illegible] سان [illegible] آهي. [illegible] سال [illegible] ۽ [illegible] سال [illegible] آهي. [illegible] سال [illegible] ۽ [illegible] سان [illegible]! [illegible] ۽ [illegible] ۽ [illegible] ڪري [illegible]. [illegible] ۽ [illegible] ڪري [illegible]. [illegible] ۽ [illegible]، [illegible] ۽ [illegible] ڪري [illegible] [illegible] ۽ [illegible].

[illegible]

[illegible] ۽ [illegible] ڪري [illegible] ۽ [illegible]

ڀتين وارا گهر ٺهندا هوا. هاڻي ڀتيون چادرن جهڙيون ٻا فوٽ سوا ويڪريون. اڳي گهرن اڳيان وڏا اڱڻ هوندا هوا. اڳي در دريون گهرن کي گهٽ هوا جن ٻاهريان نظر گهرن ۾ گهٽ پوي پر هينئر سامهون گهر ڏسي سگهجي ٿو. پردي کي بلڪل نگهوسار ڪيو ويو آهي. سڀڪجهه کليو کلايو پيو ٿئي. اڳي گهرو جيون ڀتين اندر محدود هئي پر هينئر خانگي گهرو جيون جي گويا نمائش ٿي رهي آهي.

آڳاٽو دور: شروع شروع ۾ پڙهندو هوسين ته آڳاٽي دور ۾ هڪڙو جن ۾ پيا ٿين. پوءِ اکين سان ڏٺوسين ته انهن ٻن هيروشما، ناگاساڪي ۾ اصل پرلئه جهڙي ڀاهه ٻاري ڇڏي. آسپاس سڀڪجهه سڙي ڀسم ٿي ويو. منش ۽ قدرتي چيزون سڀ ڀسم. اهڙا ته وناشڪاري ٻم اهي، ٺهيا آهن. خبر اٿو ته ڪيترا ٻم گولا انسان پيدا ڪيا آهن؟ ٻه ڄاڻ هزار خوفناڪ ٻم تيار ڪيا آهن. صرف جنگ لڳي ته دنيا ۾ تباهي اچي وڃي. جي اهي سڀ خوفناڪ ٻم ڪم ۾ آندا وڃن ته پوءِ هوند انسان کي ٧-٧ دفعا ور ور ڪري مرڻو پوندو تڏهن اهي ٻم پنهنجي تباهي، پوري ڪندا.

گيان ۽ وگيان جا چمتڪار ۽ ڪرشما، اعتبار آڻيندا ١٦!

مشهور وگيانڪ مسٽر آئنسٽين ٿو چوي ته چوٿين مهاڀاري اصل لڳندي ڪانه! ٽين مهاڀاري لڙائي پاڻيهي لڳندي جو مٿي اڏامڪ راڪيٽ ڦاٽي هيٺ ڪرندا ۽ رشيا ۽ آمريڪا هڪ ٻئي کي شڪي نظر سان ڏسندا ۽ ائٽم ڇوڙڻ شروع ڪندا ۽ ان مان ڪوبه ڪونه ڇڏيندو ته چوٿين لڙائي ڪير ڪندو؟ هڪ هڪ ائٽم بم گرمائش هڪ ڪروڙ ڊگرين تائين پڄال آهي ۽ هڪ بمگولي جو اثر چاليهه هزار ميلن تائين پهچي ٿو. انهن بمن جي ڪتب آڻڻ بعد شايد پرماتما به پاڻ بچائي سگهي يا نه؟ اهي آهن دنيا کي ناس ڪرڻ لاءِ شرطون جيڪي رشيا ۽ آمريڪا بچائي رهيا آهن ۽ ٻاهران چندرما تي پهچڻ جون تياريون ڏيکاري رهيا آهن جتان وڃي هو اهي بم هڻندا نه ڪو ڏسي ۽ نه ٻڌي.

چندرما جي زال روهڻي ڪٿي: چندرما جي استري ۽ جو نالو پراڻن ۾ روهڻي ڏنل آهي. روهه معنيٰ پٿر. روهه اکر مان روهڙي نالو نڪتو جو اهو مڇڻ جو ڦوٽ، روهڙي سوا لکه ٻرن جو گهر، روهه تي ٺهيل يعني ٽڪر تي ٺهيل هو. جيڪي سيلاني چندرما تي ويا سي چندرما جي روهڻي (پٿر) کڻي آيا آهن....حد ڪانه ٿي چڪي آهي؟ اڳي ٻار ڳائيندا هوا "چندا ماما دور ڪي، هم کو ڏيکين گهور ڪي" هاڻي مشينون ٿيون ڳائين ته "ماما آئو هاٿ ميں، هم تو کيلين سات ۾."

اچو ته سائنس جون ڪي وڏيون ڳالهيون ۽ ڪرشما ڏسون ۽ پڙهون. پاڻيءَ کي هڪ سؤ ڊگرين تائين گرم ڪبو ته پاڻي اُبرڪا ڏيئي ٻاڦ ٿيندو. ١٥ سؤ ڊگرين جي گرمائش ڏجي ته لوهه رجندو ۽ پگهرجي وهندو آهي! ٢٥ سؤ ڊگرين تائين لوهه اڏامڻ لڳندو آهي پر هيءَ جيڪي پڪوڙا ٺاهيا اٿئون، انهن مان هڪ هڪ ۾ گرمائش هڪ ڪروڙ ڊگرين تائين پهتل آهي ۽ اهڙيءَ طرح انسان پنهنجي تباهيءَ لاءِ تيار ٿي ويٺو آهي.

اهو ته ٿيو سائنس جو ڦيرو ۽ ان جو اسان تي اثر. پر اسانجي معمولين ۾ ڪيڏو نه ڦيرو اچي ويو آهي. هٿرادو دوائن رستي يا مشين رستي ننڊ آڻڻ. ڌاري يا نقلي دل وجهڻ جيڪا اسانجي پرنسپال شري هجاج ۾ رکي ويئي آهي وغيره وغيره. مطلب ته وگيانڪ ڦيرو، شاريرڪ ڦيرو، مانسڪ ڦيرو، ڌارمڪ ڦيرو، نيتڪ ڦيرو، سماجڪ ڦيرو ۽ راڄنيتڪ ڦيرو. ڦيرو ئي ڦيرو پيا ڏسون هر هنڌ ۽ هر وقت. اڳي ۽ هاڻي جي وچ ڪيڏو تفاوت آهي. دنيا جي دوري لٿي پر انسان جي دوري وڌي. انهن سڀني ڦيرن جو ذڪر ٻئي دفعي ڪبو. هتي ڪجهه سائنس جا وڏيون ڪرشما ۽ وگيانڪ ڳالهيون پڙهائون ٿيون جهڙوڪ ننڊ آڻڻ جي مشين، پلاسٽڪ جو ميدان، برساتي ڪوڙا، پرڪاش جي رفتار وغيره وغيره.

اُڄڪلهه برساتي ڪپڙا ٺاهه. ته پاڻيءَ کان بچاءُ ٿيو وڃي ٿو اندر بدن ۾ هوا نه لڳڻ ڪري گرميءَ ۾ پگهر سبب بدن ٺل ٿيو وڃي. ڪيترا ماڻهو انهيءَ ڪري برساتي ڪوٽن ۾ ٿيندي پيا ڪيٻائيندا آهن. اها تڪليف نه صرف هندستان جهڙن گرم ملڪ جي ماڻهن محسوس ڪئي آهي پر يورپ جا ٿڌا ملڪ به برساتي ڪپڙن جي اها اوڻائي سمجهڻ لڳا آهن. هيئنر لڳاتار تجربن ڪرڻ سان نئين نموني جا برساتي ڪپڙا تيار ٿيا آهن جيڪي برسات جو ٻاهريون پاڻي اندر پوڻ نٿا ڏين پر ٻاهريان هوا انهن ڪپڙن مان اندر لنگهي ٿي سگهي.

هن واٽرپروف ڪپڙن جي مٿان رٻڙ ناليءَ رسائڻ جو ليپ ڏنو ٿو وڃي ۽ ڪپڙا ٺهيل آهن نائلان ۽ ست جا ملاوٽ انهن ڪپڙن (هيٽ، جاڪيٽ ۽ پتلون) جو وزن آهي ڏيڍ رتل. هڪ مليميٽر چوڙائي ۾ ٻه سؤ سوراخ اچيو وڃن. اهي سوراخ اهڙا ته ننڍا آهن جو انهيءَ اندر پاڻي وڃي نه ٿو سگهي ۽ نه آلاڻ اندر ٿي پهچي پر ٻاهريان هوا انهن سوراخن مان اندر وڃي ٿي سگهي. جيڪڏهن تمام ٿڌڪار هجي ته انهن واٽرپروف جي هيٺان نئلان جو ڪپڙو پائي ڇڏجي ته هوا به روڪجي وڃي. هن نئين نموني جي واٽرپروف ڪپڙن جو اگهه به ڪو وڌو ڪونه رکيو ويو آهي.

نيويارڪ [آمريڪا] جي رئس برڊرس ڪمپني ڪوجنا
بعد هن ڪپڙي جو پيٽنٽ دنيا لاءِ حاصل ڪيو آهي
۽ اڄڪلهه آمريڪا ۾ اهو واٽر پروف ڪپڙو چالو ٿي
ويو آهي. انهيءَ ۾ ڪو به شڪ ڪونه آهي ته اهو
واٽر پروف ڪپڙو ڀارت جهڙن گرم ملڪن لاءِ ڏاڍو
مفيد ثابت ٿيندو. ڪوجنا ڪندڙن جو چوڻ آهي ته
انهيءَ ڪپڙي کي جهالو به ڏاڍو آهي ۽ جدا جدا رنگ
۽ ٻيا قلڪاري ۾ اهو ڪپڙو پيو نڪري.

پرڪاش جي رفتار: وگيان جي ڄاڻن جي راءِ
آهي ته روشنائي جو ڪرڻو (ترورو) هڪ سيڪنڊ ۾
هڪ لک ٨٦ ميل جي رفتار جو آهي. انهيءَ رفتار جي
پترائي ١٦٧٥ع سنه ۾ رومر نالي ودوان ڪئي هئي.
انهيءَ بعد ١٩٢٥ع ۾ پڪيءَ طرح مسٽر مائڪلسن هڪ
لک ٨٦ ميل جي رفتار جو حساب پڪيءَ طرح ظاهر ڪيو.

پر سواءِ شنڪر آچاريه جو ٻه هزار ورهين کان
اڳي ٿي گذريو آهي تنهن پنهنجي پستڪن ۾ ظاهر
ڪيو آهي ته هڪ نمش جي اڌ ۾ پرڪاش جي ڪرڻ
جي ٢٢٠٠ يوجن جي رفتار آهي. مٿي آيل پاڳوت ۾
پرڪاش جي رفتار جو جيڪو حساب لڳايو آهي تنهن
موجب پرڪاش جو ڪرڻو هڪ لک ٨٧ ميل جي رفتار
هڪ سيڪنڊ ۾ ٿو رکي ۽ اڄڪلهه وگيان جي ڄاڻن
جيڪا رفتار ٺهرائي آهي تنهن سان لڳ ڀڳ ٺهڪي
ٿو اچي.

يورپ جي ماڻهن جي زبان تي جڏهن پارس جي هنرن ودوانن جي راءِ جو بيو پيو ته چڪت ٿي رهيا (عجب ۾ پئجي ويا) ته پارس جا جاڙو کهڙي نه اوچ ڪرني [درجي] جا هزارين سال اڳي هـوا. سنڌن گڻت ۽ وگيان جي هو ساراهه ڪري رهيا آهن.

آواز سان بجلي بند ڪرڻ: اوچتو ئي اوچتو بجلي تي هلندڙ ڪارخانن ۾ حادثا ٿيو پون ۽ بجلي تي مشينيون بيٺيون هلن ۽ جيستائين بجلي جـو پٽڻ بند ڪجي تيستائين نقصان اگرو روپ وٺندو وڃي. انهن حادثن کي روڪڻ لاءِ نئون پرزو ايجاد ڪيو ويو آهي جو بجليءَ کي بند ڪري نوسگهي. انهيءَ پرزي وٽ اچڻ جو ضرورتي ڪرڻ آهي. ڪارخاني ۾ ڪيترو نه ڪري پري هجي پر مقرر آواز ڪرڻ سان، مقرر نمبرن چرڻ سان، يـا مقرر نالي چوڻ سان اهو پرزو ازخود بجلي بند ڪري ڇڏيندو. پلي ته ڪري ڪارخانن ۾ مشينن جا گهر گهرات پيا ٿين پر واس ماڻ ڪنهنجي مقرر لفظ نڪتو نه آهي ته اهو آراز پرزي تي وڃي اثر پيدا ڪندو ۽ بجليءَ کي ارڪ اچي ويندي.

هن نئين نموني اٺن روڪ جو وڪاس ڪئليفورنيا [آمريڪا] جي ڪئمبل شهر جـي واٽس سسٽم ڪارپوريشن ايجاد ڪيو آهي. سنڌن چوڻ آهي تـ

آواز ۾ رڌي شڪتي آهي- آواز سان مشينون هلائي سگهبيون ۽ ٻهاري سگهبيون. سنڌ جي همسراج وائرليس پڻ اهو ڳالهه گهڻو وقت اڳ ايجاد ڪئي هئي.

سن ۱۹۸۰ع جي دنيا ڪهڙي هوندي؟

هي سن ۹۷۰ ع آهي. سڀني ديشن ۾ سائنسدان نيون نيون ايجادون ڪري رهيا آهن- نيون ايجادون جي دنيا ڪي نئين صورت ڏين ٿيون. اُنهن ۾ ڪي ايجادون نه وري اهڙيون آهن جنجو ڇوڻ ڪٺن آهي، خبر نه آهي ته اهي ڪڏهن پوريون ٿين، پر ڪي ايجادون اهڙيون آهن جي جلدئي ڪتب اچڻ لڳنديون. ۱۹۸۰ع جي دنيا ۾ توهان هنن شين کي ضرور ڏسندا.

اڄ هي جاپان جو "ايئر ڪنڊيشننگ" ڪيو وڃي ٿو. ارٿات انهنجي اندرين هوا کي گرميءَ ۾ ٿڌو ۽ سرديءَ ۾ گرم رکڻ جي ڪوشش ڪئي ٿي وڃي پر ۱۹۸۰ع تائين، گهرن جي ٻاهران جا گرميءَ ۽ سرديءَ جي مدد لئي ٿي- اُن مدد کي به ڪنڊيشننگ [موافق] ڪيو ويندو. اترو به نه پر برساتي موسم کي به موافق بڻايو ويندو. سائنسدان آشا ٿا رکن ته اُن وقت سنسار جي گهڻن ئي شهرن ۾ مدد موافق رکڻ [ويدر ڪنڊيشننگ] ڪيوَ ويندو.

مدد موافق رکڻ لاءِ شهرن جي مٿان ميلن ۾ ڊگهو مدبپ لڳائي ڇڏيندا. اهو مدبپ ٻدا ڪنهن سهاري جي آڪاش ۾ بيٺو هوندو- اُن جو آڪار گنبذ يا ڪليل

ڇٽيءَ سمان هوندو ۽ اهو ڇٽيءَ وانگر بند ٿي سگهندو. پر اُن ۾ لڪڙيون يا تارون نه هونديون.

شفاف گنبذ: هيءَ گنبذ شفاف پلاسٽڪ شيٽ جي ڳلافن کي ملائي ڪري تيار ڪيو ويندو. اهي ڳلاف هيليم گئس سان ڀريل هوندا، ڇاڪاڻ ته هيليم گئس هوا کان ته هلڪي ٿيندي آهي. اهڙيءَ طرح ٻارن جي گئسي ڦوڪڻي وانگر اهو گنبذ پڻ اڏامڻ واري حالت ۾ ٽنگيو پيو هوندو. اڏامي ڪين انهن هليو نه رهي انهيءَ ڪري هيٺين ڪناري کي مضبوط نوڙي ٻڌي ڌرتيءَ ۾ ڪلن سان ٻڌي ڇڏبو. اهڙيءَ طرح شهر جي مٿان جو گنبذ هوندو اُن جي اوچائي اٽڪل هڪ ميل ۽ ڪنارا ١٠-١٥ فوٽ مٿي هوندا. انهن گنبذن سان شهر جي هوا نه تمام ٿڌي ۽ نه تمام گرم رهندي. سج جي گرميءَ ۽ روشنيءَ جا ڪرڻا ڌرتيءَ تي ڳلافن مان لنگهي اچي پهچندا پر جيڪي ڪرڻا نقصانڪار آهن اهي نه اچي سگهندا. ماڻهن کي برسات کان ڇوٽڪارو ملندو ۽ هوا اُن سان گڏوگڏ مدگهٽڻ جو پڻ. پر برسات جو پاڻي گنبذن جي ڇيڙن پر پيل ناليءَ ۾ گڏ ٿيندو، جنهن مان شهر کي پاڻي ملي سگهندو.

يونيورسٽي آف الانوس جو مشهور سائنسدان پروفيسر رچارڊسن، ٽن سال هڪ ايڪڙ ڌرتيءَ تي اهڙو گنبذ ٽنگي ڪري آزمائش پيو ڪري. پروفيسر رچارڊسن

کي ٻاڻ لي ٻورو وشواس آهي ۽ هو ڏسي رهيو آهي ته گنبذ جي هيٺان مڪان ٻڌا ڇتين جا ٿيندا ۽ ديوارون هڪدم هلڪيون پردن وانگر ٿينديون.

پر مونکي ڇوڏو ٻري ٿو ته رڇاربسن شايد اڄڪلهه جي وڏندڙ ڇررن ۽ ڇورين جو ڌيان ٿي ڪونه ڪيو آهي - اُنهن ڪان ٻڌڻ جي لاءِ ڇتيون ۽ ديوارون مضبوط هئڻ کپن. فولاد جي مرمت آسانيءَ سان ڪري سگهجي. جيڪڏهن ڪا در گهٽندا ٿيندي ته صرف خراب ٿيل گلاف کي ٻدلي ڇڏڻ سان جيئن جو تيئن گنبذ ٿي پوندو.

ريل جا گاڏا ٻن ڦيٿن وارا ٿيندا: هوائي ياترا

جو ٻوڇار وڌندو ٿو وڃي. ريلن جي ڌيمي ڇال هئڻ ڪري ريل - ياترا کي ماڻهو ناپسند ڪرڻ لڳا آهن. ريل جي ڌيمي ڇال هئڻ جو وڏو سبب اهو آهي ته ريل جي گاڏن جي ٻناوت تمام ڀاري ٿئي ٿي ۽ جنهن سبب انجڻ جي گهٽي شڪتي سامان گهلڻ ۾ ذايع ٿي ٿئي. اَڄڪلهه ريلوي انجنيرن جي سامهون اهو سوال اُٿيو آهي ته گاڏن جو وزن گهٽ ڪيو وڃي ۽ ريل گاڏين جي ڇال تيز ڪئي وڃي. انهيءَ ڪري ريلن جا گاڏا نئين ڊنگ جا ناهيا ويندا. اُنهنجي لنبائي ۽ ڀڳي ٣ ڪئي ويندي. هرهڪ گاڏي ۾ ڦيٿن جي جوڙي هوندي. اهي ٻه ڦيٿا گاڏي جي ٻنهين پاسي هوندا. هرهڪ

ٻاڦ وارين گاڏين جي اول ۾ هيون. انهن گاڏين سان
ڳالهيون ڪيون ويون. جي پوءِ سان اسان ڏٺين ڦيٿن جي هڪ
هوائي ٽائر. ڊنلپ صاحب گاڏي جي لاءِ ٽائر
ايجاد ڪيو ۽ هوائي ٽائر ٺاهيو ويو. اهي ٽائر ڦيٿن
گاڏين جي اول ۾ هڪ ئي گاڏي جي ٽائر هوندا.
ڦيٿن ۾ ربڙ جي حالت ۾ هوائي ٽائر ۾ هوا ڀري ويندي.
گاڏيءَ جي تمام ڪرڻ ۾ جهٽڪو گهٽ لڳي. گاڏين
جو ٽائر ايجاد ٿيڻ کان اڳ ۾ ٽرام ٻيڙي ۽ ان جي ٻيڙي
تي ٽرام ٻيڙي هوندي. اهي گاڏيون ٻن ٽي ڦيٿن وارين
سواريءَ سان ڀري سگهندا، جهٽڪو گهٽ لڳندا
هيندا. گاڏين جي ايجاد ٿيڻ کان پوءِ جي هوندي.
هي گاڏيون سڀ ٻين ١٥٠ ميل هڪ ڪلاڪ رفتار سان
هلنديون. انهيءَ سان اڳ ڏينهن جي پنڌ هڪ ڏينهن
۾ پوري ٿي سگهندي. انهيءَ ايجاد جي گاڏي ٻيهر
ٿي سگهي آهي. ان جو نالو "ٽوئن اسڪس" آهي.
گذريل سال آمريڪن وارن ڪيترن جي ٢٥ انسانن
کي ٽوئن ۾ ٻاڦ ڪري ان ڪي آزمايو. هاڻي هڪ
انهيءَ جي هوائي ٻيڙي آهي جنهن تي ويهي
انسان ڪاري ڪري رهيا آهن.

هوائي جهازن جي ڪهڙي ضرورت پوندي:
آمريڪا، جرمن ڪري هوائي جهاز ٺهي لو ۽ جهاز
سڄو جي انسان جهڙو ٻيڙي سمنڊ ۾ ڪري هوندا اهو

اَنوماني لڳايو ويندو آهي ۽ حادثي واري جڳهه ڳولهڻي پوندي آهي. ڪڏهن ڪڏهن ته تمام دير سان معلوم ٿيندو آهي ته فلاڻي هنڌ حادثو ٿيو آهي. اها لاچاري جلدي ختم ٿي ويندي. هوائي جهاز جي پٺيان ڊائوءِ جي ٻوٽل ۾ هڪ ريڊيو يونٽ (ڪرئش پيڪن لوڪيٽر) رکيو ويندو، جو ڌرتيءَ يا پاڻيءَ ۾ ٽڪر لڳڻ وقت الڳ ٿي ويندو. پهاڙيءَ ۾ اهو پاڻمرادو سڌو ٿي چئني طرفن حادثي جي خبر موڪلڻ شروع ڪندو. ۴۸ ڪلاڪن تائين هيءُ خبرون موڪليندو رهندو ته جهاز جو نمبر ڪهڙو آهي ۽ حادثي ٿئي ڪيترو وقت گذري ويو آهي.

ٻئي طرف هوائي اسٽيشن تي اهڙا يونٽ لڳايا ويندا جي ٻڌائيندا ته حادثو ڪهڙي طرف ٿيو آهي. اهڙيءَ طرح حادثي واريءَ جڳهه تي مسافرن کي وقت تي سهائتا ملندي جنهن ڪري موت گهٽ ٿيندا. آمريڪا جي وايو سينا هن ايجاد ۾ سڦل ٿيندي پيئي وڃي:

ماڻهن جي ڪم ڪرڻ واريون مشينون-

ڪامپيوٽرس: ۱۹۸۰ع تائين آفيسن ۾ اهڙيون مشينون اچي وينديون جي حساب ڪتاب، فائيلنگ ۽ ڪلارڪن جا ٻيا اوڙانا ڪم ڪري سگهنديون. انڊيانا يونيورسٽيءَ جو پروفيسر ربيور ته اهڙي قدر چيو آهي ته اڄڪلهه جو هيترا ڪلارڪ آهن سي انهيءَ ڪري جو اهي ٿيون

مشينون مهانگيون ۽ شروعاتي آهن. پر ماڻهوءَ جي مزدوري به نه ڏيڻون ڏينهن وڌندي ٿي وڃي، ڪجهه به، هجي ١٩٨٠ع تائين اهي هزارين مشينون ڪلارڪن جو ڪم ڏينديون. بيمار، مشين جي سامهون ايندو ته سندس نبض دل جي ڌڙڪن سڀ تپاس ڪندي ۽ مشين دوا ڏيندي ۽ ڊاڪٽر جي ضرورت نه پوندي.

ايلومينيم جي بدران ٽٽينيم اڄڪلهه هوائي جهازن جو بدن ايلومينيم ڌاتوءَ مان ٺهيو ويندو آهي، ڇاڪاڻ اهو ڌاتو تمام هلڪو ٿيندو آهي، هيءَ اهڙي جستي رنگ جو ڌاتو آهي جنهن جا ذرڙا هر ڪنهن گهر ۾ ڏسڻ ۾ ايندا آهن.

پر هاڻي انهيءَ جي جڳهه تي هڪ نئين ڌاتو اچي رهي آهي جنهن جو نالو ٽٽينيم آهي. جيتوڻيڪ هيءَ ايلومينيم کان ٻيڻو ڳرو آهي پر هن کان ڇهوڻو مضبوط آهي. انهيءَ ڪري هوائي جهازن جا پکا وغيره هاڻي هن ڌاتوءَ ٺاهيا وڃن ٿا.

انسان ۾ ٽيون اک به ته آهي! ١٩٨٠ع يا ڪو وقت جلد ايندو جو انسان مستڪ جي ٽين نيتر مان ڏسندو. هندو شاسترن ۾ شو ڀڳوان کي ٽي نيتر ڏيکاريل آهن جنهن ذريعي هن ڪامديو کي ناس ڪيو. نه فقط هندو شاسترن ۾ مصر جا جهونا ديو ديوتائون به، ٽن نيترن وارا ڏيکاريا ويندا آهن. ٽن اکين وارن جي ڳالهه

پرچلت (چالو) ھئي ۽ آھي ۽ تازو ايچ- جي- ويلس
پنھنجي (Stolen Body) پستڪ ۾ وگياني نموني ۾
ويھي انھيءَ نين اک جو اپٽار ڪيو آھي. انھيءَ پستڪ
جو تاتپرج اھو آھي ته ھيءُ به اکيون بند ڪرڻ سان ئي
انسان ڏسي سگھي ٿو جنھنکي نيليون کان به وڌيڪ
”نيلي پٽي“ ٿا چون. ھندو شاسترن کي گيان چڪشو
ٿا ڪونين ۽ ھيئنر سائنس ر-تي ڪوشش ٿي رھي ته
ان اک کي کولجي. اھا ڳالھه ته پرسند آھي ته جڏھن
به ڪا سخت مشڪلات ايندي آھي يا ڪو ڏکيو سوال
ته انسان مستڪ تي ھٿ رکي ويٺو سوچيندو آھي.
ائين ڇو؟ مستڪ وٽ ڪا مڙھوئي شڪتي شالي گرنٿي
آھي انھن ۾ نتوڻو ٿو پوي. سائنس وارا انھيءَ گرنٿيءَ
کي ساڪار ڪاميياب ڪرڻ ۾ لڳا پيا آھن. جھڙيءَ طرح
ڪنٺ مڻي (ٿائرائيڊ گلئنڊ) گرنٿي ۾ انجيڪشن ڏيڻ
سان جيئن انھيءَ عضوي ۾ ڪاميابي ملي سگھي آھي
ساڳيءَ طرح ڪيترا وگياني ائين ئي پيا وسھن ته مستڪ
جي گرنٿيءَ تي گھرا آپريشن سان انھيءَ اک کي ڪارڻ
۾ آڻڻ لاءِ اسين ڪاميياب ٿينداسين ۽ مقصد لاءِ کوجنا جاري
آھي ۽ جي سچ پچ ڪاميياب ويا ته پوءِ انسان-ديوتا ۽
وگيان يگوان ٿيندو. استري کي مرد ۽ مرد کي استري
ڪرڻ، ھڪ ماڻھوءَ جون اکيون، ٻڪي ۽ دل ٻئي
ماڻھوءَ ۾ وجھڻ ۽ حياتي وڌائڻ جو کوجنائن ته ڪمال
ڪيو آھي ۽ ان ۾ ڪوبه شڪ ڪونھي ته اڳتي ھلي
وگيان کي ٻئي يگوان جو درجو ملي!

سگهيون آهن. ساهوارن ۾ وڏي ۾ وڏو جانور نيرو مانگر مڇ سمجهيو ويندو آهي. سائنسدان هنجي ۽ ڏاڍي ٻاريڪ کوج ڪري رهيا آهن اُن ٻابت ٻئي دفعي.

اوهان ٻرڪرتي (سنسار) جي پاڻي (ساگر) اندر ڇا آهي ۽ ڌرتيءَ تي ڪهڙا جيوَ جنتو رهن ٿا، اُن ٻاري ۾ گهڻو ڪجهه پڙهو. هاڻي اِن ٻرڪرتيءَ جي اٽل اُصول ٻابت ۾ ۽ ڪجهه لکون جا سمجهڻ، گيان جي ڳالهه آهي جيتوڻيڪ وگيان (سائنس) اُن ٻرڪرتيءَ ۾ ٻرورتن ڪري ڪيڏي ٻدل سدل آندي آهي. ٻرڪرتي ڪهڙي سدانت تي ٻيٺل آهي سو آهي سمجهڻ. سدانت يا اٽل اصول جنهن موجب سڀڪجهه ٿيو پيدا ٿئي ۽ ناس ٿئي. ڀارت جي رشين مهرشين انهيءَ سدانت کي سمجهيو. جل ۽ سورج پيدا ڪري ٿو. پالي ٿو ۽ ماري ۽ ٿو. انهيءَ ڪري جل ۽ سورج جي ھرھنڌ اُستتي آهي. اِن ڪري اِنسان کي گهرجي تہ جل ۽ سورج کي ڪاڻي طرح استعمال ڪري ۽ نڪي سائنس جي هٿراڌو شڪتين تي آڌار رکي. اڄ اسان جا گهر ڪوئلن جي ٻرن وانگر ٿي پيا آهن جتي سج نہ ڀهڪي ڪونہ ۽ جل ۽ اچي تہ لوهہ جي پائيپ ۾ ٻوريل نل ڪولاٽ سان. اسان قدرتي شڪتين کي پاڙ وٽ قابو ڪيو آهي. اسان قدرتي شڪتين کان ٻري ٿي هٿراڌ وشڪتين تي آڌار پيا رکون.

(Missile) جوڙي آهي. هيءَ هوائي، هوا جو هوا ۾ هلندي رهندي آهي. هن هوائيءَ ۾ هڪ اوزار رکيل آهي جنهن جي ڪري اهو اوزار ارد گرد جي گرمي ڳولهي وٺندو آهي. انهي ڪري هوائيءَ ۾ اهڙي ته شڪتي ٿي ويندي آهي جو هو دشمن جي هوائيءَ کي ڳولهي به سگهندي آهي ۽ دشمن جي هوائيءَ کي ناس به ڪري سگهندي آهي.

هاڻي سائنسدانن هيڏا خرچ ڪري ڀليءَ جا ننڍا ننڍا اوزار لکين پائونڊ خرچ ڪري ويهي ٺاهيا آهن ان هوندي به هن هوائيءَ ۾ اڃا اها پورڻتا، مڪملتا ڪين اچي سگهيو آهي جيڪو هن نانگ جي سنگهڻ شڪتيءَ ۾ آهي. هن نانگ جو مٿو پنگ پانگ ٻال جي مٿي کان به ننڍڙو آهي. ان ننڍڙيءَ ڪرڙيءَ ۾ اهو هڪ تمام طاقتور احساس ڪرڻ جي رڳ رکيل آهي. هن احساسي طاقت جي وسيلي نانگ باريڪ ۾ باريڪ گرمي پد کي به پاڻهي ئي جهٽي سگهندو. گرمي پد ڀلي هڪ ڊگريءَ جو هزار حصو به هجي ان هوندي به هي نانگ ان کي جهٽي سگهندو آهي.

اڄ ڏينهن سوڌو به سائنسدان ڏاڍي جوش ۽ خروش سان ان کوج ساڌنا ۾ لڳا پيا آهن ته نانگ اهڙي باريڪ سنگهڻ جي شڪتي ڪيئن حاصل ڪئي آهي ڇو جو اڄ ڏينهن سوڌو انسان، ان ڏس ۾ جيڪي به کوجون ٿيون ڪيون آهن، اهي اهڙي مڪملتا تي اڃا ڪونه پهچي

ٺهيو آهي. هنن نموني جي ڏيڏر آئي (Sub marine)
ٻيڙن جي ڪم ۾ ڪتب آندل آهي.

ڀنڀٽ (Beetles): جرمنيءَ ۾ ڪي سائنسدان آهن جن ڳُجهي ڪري تجربا ڪيا آهن ۽ هاڻي ان نتيجي تي پهتا آهن جو ڪن ڀنڀٽ (Beetles) جون اکيون اونداهين ۾ ايترو ڏسي سگهن ٿيون جو ٻاهران اونداهيءَ ۾ شيءِ جي رفتار ۽ چرپر چڱيءَ طرح سان ماپي سگهندو آهي. ٻڌڻ ۾ آيو آهي جرمنيءَ جي سائنسدانن ڪي مشينون ٺاهيون جن جي مدد سان هنن هڪ اوزار ٺاهيو (سائنسي مشين ٿي) جنهن سان هاڻي ٻاهران اونداهيءَ هوائي جهاز جي رفتار معلوم ڪري جاچي ڏسي سگهجي ٿي آهي.

آمريڪن نانگ (Rattle Snake): آمريڪا ۾ گهڻو ڪري ٻن قسمن جا نانگ ملن ٿا هڪڙو نانگ جو قسم آهي جنهن کي هو (Pit_venier) چوندا آهن. هن نانگ کي اک ۽ نڪ جي وچ ۾ هڪ ننڍڙو ڏنگ هوندو آهي. هيءَ دلچسپ جانور آهي. هيءَ پنهنجي دشمن کي ڳولهي عجيب انداز سان ڳولي وٺندو آهي. دشمن جيتوڻيڪ جتان لڪل هوندو آهي اتان هو ان جي بدن جي گرمي سڃاڻي وٺندو آهي ۽ انهي آثار تي هڪدم پهچي ويندو آهي ۽ آخر وڃي ڳولهي لهندو اٿس.

هن سائنسي دريافت نانگ جي چال جي مٿان نئين روشني سائنسدان ان نموني جي هڪ عجيب هوائي

سمنڊ مان ڪڍڻ وارا آهن. اهي اُن لاءِ ڪڍيا
آهن ته جيئن هنن جو وڌيڪ اڀياس ڪري
سگهن.

اڄ جو سائنسدان ان ڳالهه جاچڻ لاءِ منتظر آهي ته
ڊولفن سمنڊ جيئن کڙڪاٽي آواز (Ultrasonic-Bloop)
ڪري، اهڙي شڪتي پيدا ڪري ڪري وٺي جو ٣٠ فوٽ
۽ اوندهه ۾ هو ڏسي سگهن ٿا! هنن جي اها اک
ڏسي نه ٿي سگهي) اهڙي شعور واري ٿي لڳي جو
جو ڪڏهن پاڻي ۾ پيدا ٿيندو آهي ته ٣٠ فوٽ گهري جي سطح
جي اندر ڪا مڇي آهي يا ڪا ٻي شيءِ آهي.

سائنس وقت سائنسدان ڊولفن مڇي جي خاص شاربڪ
طاقت جو ۽ اڀياس ڪري رهيا آهن خاص هنجي بدن
جو مطالعو ڪرڻ اهڙو ته عجيب ٿو لڳي جو ڊولفن تمام
تيزيءَ سان پاڻيءَ کي چيري هلي سگهندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن هو ان ڳالهه جاچڻ لاءِ به منتظر آهن ته
ڊولفن پاڻي کي ٢٥ يا ٣٠ ڏڪاون تائين بلڪل مڙڪ
پٽائي سگهندو آهي. هنجي چرٻي بلڪل بند ٿي
ويندي آهي.

سائنسدانن جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن اهو معلوم
ٿي وڃي ته ڪيئن ان طرز تي اُڏامو شڪتيءَ تي هلندڙ
زيرآبيون (Nuclear-submarine) به ٺاهي سگهبيون.
اهڙو ويچار برطانيه جي هڪ بحري سائنسدان به ظاهر

[illegible]

[illegible]

سامونڊي ڊولفن (Sea Dolphins): سامونڊي [illegible]

ريشم جو ڪينئون (Silk-moth): عام طور ريشم
جو ڪينئون ئي ڪٽي وارو. هن ڪينئن جون ٽڪون
ايتريون ته سجاڳ هونديون آهن جو هو هزارن ميلن تان
به جيڪا هوءِ مادي اُت ڪينئڙي ٻني هوندي ته
اُن مان ڪينيائي اُنس جهٽ جهٽي سگهندو آهي.
هاڻي سائنسدانن کي اهي هوش-اُت لڳي آهي ته
ڪيئن ته اهو اُت ڪينئون ڪنهن لو اِهو ڪري سگهي؟
ڪيئن ته قدرت جا عجيب ڪرشما ڪيڏا نه وچتر آهن!
سائنسدانن کي اڄ هيڏا اوزار پنهنجن هٿن ۾ آهن ته به
اُت ڪينئين جيتري سگهه نه شڪتي ۽ هنرادو طور ناهي
نه سگهيا آهن! قدرت هيڏڙن جنتن کي به ڪيڏي
نه اُتاد شڪتي بانس جهٽڻ جي ڏني آهي!

چمڙو (The Bat): چمڙي جي حالت ۾ ته
ڳالهه ئي ڪجهه اور آهي. چمڙا ٻن قسمن جا هوندا آهن.
هڪڙا اُهي جيڪي نڙيءَ جي وسيلي ۽ ٻيا اُهي
جيڪي نڪ جي ناسن وسيلي آواز جون لهرون جهٽي
سگهندا آهن. هيلتائين انسان کي اهو اٽڪل هوندو
هو ته چمڙو اُنهن سان، رات جي وقت، ڏسي سگهندو
آهي. پر تازو وگيانڪ اُن نتيجي تي، بنا ڪنهن شڪ
شبهه جي پهچي چڪا آهن ته چمڙو پنهنجي آرد گرد
جي وسعت مان، اُنهن شين جي علم ڪري پيدا ٿيل
آواز جي پڙاڏي مان، آواز جون لهرون جهٽي، پوءِ ٿي

جڏهن ڪوئي جانور "سياري واري ننڊ" ڪرڻ
شروع ڪندو آهي، ان وقت هو پنهنجي بدن جو گرمي پد
ايترو نه گهٽ ڪري ڇڏيندو آهي جو جمڻ پد
(Freezidg point) کان فقط ٻه ڊگري مٿڀرو رهي
رهندو آهي- انهن سمورن ڏينهن جي وقت جي لاءِ انسان
کي ڄڻ مثل ڏسڻ ۾ ايندو آهي. هاڻي هن "سرد ننڊ"
جي، توجه کان پوءِ اها ڳالهه نه سمجهي ٿي سگهي آهي
جو انسان جي شرير کي ايترو نه ٿڌو ڪري ڇڏيندو آهي
جو سندس بدن جو دورو، دل جي ڌڙڪڻ جهڙي ڪجهه
وقت لاءِ بند ٿي ويندا آهن. سائنسدان شيءِ "سياري
جي ننڊ" واري حالت ايجاد ڪئي. آپريشن وقت ڪلاڪ
کان ٿانون ۽ هلائي سگهيا آهن.

دنيا ۾ جي سرجن کي هاڻي اهڙو ڪم پنهنجي هيٺ
آهي ته ڪيترن بدن کي بلڪل ٿڌو ڪن- وقت ڪري
پڻ هجي ۽ ڌڙڪي آپريشن پوري ٿيڻ تائين، انهن سڀني جو وقت
آڻي سگهجي- ڇاڪاڻ ته ڪري دل ۽ دماغ جا ڪن
آپريشن سرجن هاڻي سولائيءَ سان ڪري نه سگهن.
ڪجهه سال اڳ اهڙن نازڪ آپريشن ڪرڻ کي جڳ ناممڪني
۾ سمجهيو ٿو. سچ ته اهڙن آهي، جو انسان کي ايترو
ٿڌ وقت کان ٿڌوڻي ڪي سگهبو آهي. هن وقت جا سڀ
ناممڪنات آهن- پيگان اهڙو ڪو ساهوار و ٿڌو ڪرڻ
آهي جيڪو ڪجهه ته ڪجهه انسان کي اسان سياري
سگهندو هجي. (ونڊ ڪٿي ٿي ملندي) -

وڏي ڳالهه اسانکي سموري هاڻوڪي شڪتي (گرمي Heat) بجلي پوندي ۽ ٽئين روشنيءَ شڪتيءَ جو پتو پوندو.

هيءَ هڪ عجيب ڪوجنا لپڻ واري آهي. جيسين سائنسدان سگهل وڃي ٿا ته قدرت جا ڪيترا ڳجهه ظاهر ٿي پوندا. سائنسي نمونن سان پڻ جيوَ-جنتن ۽ جانورن تي ڪيترائي ڪوجنائون هلندڙ آهن. هنن ڪوجنائن جي نتيجن جو انسان جي آئينده تي گهڻو اثر پوڻو آهي. ان ڳالهه تي سڀ سائنسدان سهمت آهن ته هنن جڏهين ته جيوَن-جنتن ۽ جانورن جي جيون جو گهڻو اڀياس ڪيو آهي ته پيري پيري سان هيڏڪي نين ايجادن ڪرڻ لاءِ واٽ کولڻ جي ملي آهي ۽ آئينده جي هو ڀو اهڙين شين ناهڻ ۾ انسان ۽ گيان پٽي ملندو آهي.

ڪي جانور اهڙا به آهن جيڪي "سياري جي ننڊ ڪرڻ" جا عادتي آهن. جڏهن ڏيهن ڪانوني سائنسدان ان جو سبب جاڻي ورتو آهي، ان ڏيهن ڪانوني دوا درمل جي سائنس (Medical Science) ۾ هڪ ڦيرو اچي ويو آهي. اڄڪلهه سول سرجن چا تا ڪن جو ا بيمارن جي نازڪ آپريشن ڪرڻ وقت بيمار کي "آڌوگاهري سياري جي ننڊ" هڪ هڙاڌو نموني ۾ ڪرائيندا آهن. ان نموني سان هر نازڪ ۾ نازڪ آپريشن جنهن ڪرڻ مهل جان کي جوکم ٿيڻ هوندو آهي، سولائيءَ ۽ ڪاميابيءَ سان ڪري سگهندا آهن.

ڪئنسر کي روڪڻ لاءِ ڪارائتو ثابت ٿيو آهي. پر اڃا تجربا ٿي رهيا آهن. ساڳيءَ طرح انٽارڪٽڪ ساگر ۾ سمنڊي ٻوٽي لڌا ويا آهن جنهن مان پينسلين کان وڌيڪ طاقتور اينٽي بائيوٽڪ دوا ٺاهي سگهجي ٿي. ساڳئي وقت سمنڊ اندر نانگ بلائون وغيره ڏاڍا خوفناڪ آهن. هتي ڏرليءَ ٿي ڪوبرا جو نانگ ٿي خوفناڪ ۽ خوفناڪ ليکيو ويندو آهي پر سمنڊري نانگ ڪوبرا نانگ کان پنجاهوڻو وڌيڪ زهريلو ۽ خطرناڪ آهي. پر اڃا نه پوري تلاش ٿئي ۽ تجربا ٿين. انهيءَ کان ٻه وڌيڪ جيڪي انهن ڳالهين تي ويچار ٿو ڪجي تــه عقل چڪر کائي ٿو ڇاڪاڻ ته اهي گيان جون ڳالهيون آهن. انساني سمجهه کان ٻاهر.

هاڻي پڙهو ساهوارن جانورن جو اونهو اڀياس. توهانکي سڌ آهي ته ڪڙ ڪيترو ۽ ڪهڙن ڪيڙن مان روشني ڪيئن پيدا ڪندو آهي؟ پت. ڪيمٿون ميلن جا ميل پرئان ڪيئن سنگهي سگهندو آهي؟ چمڙو انڌي هوندي به ڪيئن ٿو ايندڙ خطرا سمجهي؟ سامونڊي ڊولفن مڇي ڪيئن ٿي ۳۰ فوٽ ٽپ اندر ۾ ڏسي سگهي؟ جانور جي "سرد نند"، آپريشن ڪرڻ ۾ ڪيئن انقلاب آندو آهي؟ ڪيئن ڪي جانور پرتتان ۾ ڏسي سگهندا آهن؟ نانگ ويرو ونڍ ۾ ڪامياب ڇو ٿو وڃي؟ سامونڊي جانور ڪيئن ٿا پنهنجو ڪاڌ ڳولهين؟ اوهين اعتبار ڪريو نه ڪريو. پر اهو سڀ سچ اٿو.

ڏهه هزار اهڙا ڪوڙ ماڻهن جي آبادي ۾ اچي ويندا
آهن جو سمنڊ اندر اڀرا ڪروڙين ته عورتن ڪوڙ آهن.
سمنڊ اندر اُڀريا جبل ٻيا به آهن. سمنڊ اندر عميق
جا وڏا ٽڪر ملندا آهن جن تي [illegible] ڪناري تي
اچي بيهندا آهن. عميق [illegible] هڪ مثل آهي.
انهيءَ مان ٿي [illegible] ويندو آهي. هڪ
آسٽريليا جو ڪري، اتر سمنڊ ۾ هندي جو وڏو ٽڪرو
ڏنو [illegible] ٢٥ ڪلو هزار ٿي ۽ اهو ٽڪرو سوا لک
[illegible] عميق جي آبادي جي [illegible] ٧٥ ڪلاسواء
[illegible] آهي. ڪجهه وقت لڳو ته عمر آئي ته
ڏکڻ آمريڪا جي هڪ شهر ۾ وڏي [illegible] ڪا شيءِ
[illegible] آئي. اتي عميق جي [illegible] هئي ۽ ٣٣٣ لک
[illegible] انهيءَ عميق جي [illegible] مان ڪڍيا ويا. مڇين جي
[illegible] ڪروڙين [illegible] جون مڇيون آهن.
[illegible] بعد ڏٺو ويو ته [illegible] مڇيءَ مان اهڙي
[illegible] سگهي ٿي جا ڪپڙو [illegible] ته لاهي
[illegible] واقعا مان اهو ثابت ٿي ڪري
[illegible] انسان جي وقت ۾ [illegible]
اچي ٿي [illegible] ڪري ٿي پڌري.
[illegible] طرح [illegible] ڪن مڇين [illegible]
[illegible] آهن. [illegible] اندر
سمنڊ اندر [illegible]

وڌيڪ لوڻ جا ٽن ڳاٽاڻي کان ٻاهر نيندا. سمنڊ جي
هڪ ڪيوبڪ ميل ۾ ٽي ٽن سون جا هوندا آهن ۽ ۹۴
ٽن چانديءَ جا. پر اهو سون ۽ چانديءَ جا جزا اهڙيءَ
طرح پکڙيل آهن جو انهن کي ڪڍڻ ۾ جيڪو خرچ اچي
ويندو سو سون ۽ چانديءَ جي قيمت کان به وڌيڪ
ٿي ويندو. انهيءَ طور سمنڊ مان سون ۽ چاندي ڪڍي
ڪانه ويندي آهي. اِلين نه سمنڊ اندر ڪجهه ٽامو به
ٿئي ٿو. اهو ٽامو وري ڳانگٽن ۽ جهينگن جو ڪاڄ آهي.
سمنڊ اندر سمنڊري ٻوٽا به پيدا ٿين ٿا جي دوائن،
ٻارڻ ۽ ٻين ڪيترين شين ٺاهڻ ۾ ڪتب ايندا آهن.
ٻين ٺاهڻ ۾ به ڪم آندا ويندا آهن. انهن ٻوٽن مان
طاقتور کاڌو به ٺهي سگهندو آهي. ڳاڙهي سمنڊ جي
زمين تمام پاڻي ليکي ويندي آهي جتي لورن ڏيهن
۾ ۹ انچ موٽي ڏکهي اُپري بيهندي آهي. انسان
سگهنڙا اهڙا تڪرندا آهن جنجي نور اَڌ ڪلاڪ ڇٽي
ويندي آهي. سمنڊ جي اندر ميل هيٺ جاڏهن ڏر لڄر
دوران مال ڪيو آهي ته چمڪندڙ مڇيون ۽ عجيب
وچتر ڪوڏ تڪرندا آهن. اهي چمڪندڙ مڇيون هميشه
اونده ۾ رهنديون آهن ڇاڪاڻ ته سج جي روشني
۵۰ فوٽن کان وڌيڪ اونهو نه ٿي پهچي. سمنڊ اندر
اَٿاه ايراضيءَ ۾ هڪ قسم جو سر وانگر ٿلهو بيٺو آهي
جنهن اندر ننڍڙا ننڍڙا ڪوڏ آهن، پر اهڙا ته جيئرا جو

لي ٿو اُٿوي. ساڳيءَ طرح پيڙهن ۽ سمنڊ جي وڏو اسـ
پرپوڙهيءَ ٺڪرو ڪيل وقت لي ڄيڙهن ۽ لپن ٿا. سمنڊ
جي ٺاڻ ٿو اٿي پوي. اهي سڀ گمان جوڙن ڳالهيون آهن.

اهو سچ ۽ ڪيو ڪيو وڏو هلائي؟ ٿو ڌماڪ پراڻ ڪا
ڀڙ اوڀي اڏ پاس ٺڪي آهي پيا؟ ڪيهن واهي ڏهيءَ
ويهي رهيا رهي آهي؟ ٺڪري پيڻواس اسا اپرورو،
ڪارڙي پيڻواس يا ڪرانسا پو آهي پيرو. هاڻي اُها
ڪارڙي جي حال ۽ اُڀانا پيز آهي پيا، جيڏهن هوڙي
اهڙا رهيا وڏيون رهي آهي؟ انهن سڀني سوالن لي
سوچڻ سان ٿي گمان پرايت ٿئي ٿو.

ڏڙيءَ ٿي ڪيهڙي ڏسڻ جيسا انسان ڪارڙي پيدا
ڪيا آهن. ڪرشن ڏ رهن. پيا ڏ ڪن، انهن جيـون
رهڻون، وسڻون ۽ رواج اهو سڀ اوهان هن ڪتاب
جي پهريون ڀاڱي ۾ پڙهي آيا آهيو. هاڻي سمنڊ اندر
پيا آهي اهو ڏ اندو. ڳالهه گهڻي ڳجهاندر آهي پر هن
وڏهان جي ڏسڻ ۾ ڪونه ڏاڙهه ڏاڙ ڏ رهيو آهي.

سمنڊ جي پاڻيءَ جي هڪ پيهڙي ۾ ڪروڙين جيوڙ
آهن جي اکين جي ڏسڻ کان ٻاهر ننڍڙا آهن. ڏسڻ ۾ ڏ
ٿا اچن پر ڪروڙن مڇين، مانگر مڇين جو اهي کاڄ آهن.
وڏيڪ انو سمنڊ جي هڪ ڪيولڪ ميل ۾ ٥٠ جدا
جدا عنصر آهن ۽ هڪ ميل اندر سمنڊ جي پاڻيءَ ۾
اٽڪل ١٢ ڪروڙ ٽن لوڻ جا پيا آهن. انهيءَ کان

قدرت کان گهڻوئي گيان سکڻو آهي

ڇهه درشن، اُپنشد ۽ سائنس (وگيان) جي ڄاڻن ڪر جنائن پهڻ ۽ هاٿي پلو هڻ برهمانڊ يعني سرشٽيءَ ۽ قدرت جو احوال جنهن مان گهڻو گيان پراپت ڪري سگهجي ٿو. هن برهمانڊ جو جيڪو مانڊاڻ منڊيل آهي تنهن لي جڏهن ويچار ٿو ڪجي ته حيراني ۽ اچرج جي ساگر ۾ غرق ٿي وڃجي ٿو. ڪهڙن ولهڻي هيءَ سرشٽي رچي آهي ۽ دنيا جي گولي تي هبالي ليڪرن (وڪراني ۽ بگهاڻي ڦاڪون، انسوبارس، انسوترمس ۽ انسوهانس وغيره وغيره) ڏنيون آهن سا هڪ عجيب ڳالهه آهي. جاگرافي (Geo+graphy) جنهن ۾ هن دنيا جي گولي جو اڀياس ڪيو وڃي ٿو اُن جي معنيٰ آهي جيئو (Geo) معنيٰ ڌرتي ۽ اُن لاءِ گراف (Graph) يعني وارڙون ليڪون. وري پيو مزو اهو آهي ته دنيا جي گولي تي ١٢ آنا پاڻي آهي ۽ ٤ آنا زمين يعني ڌرتي جهڙيءَ طرح هر هڪ انسان جي سرير ۾ وري انسان جي سرير وانگر جو پڃڻ لڻن جو نهيل آهي ساڳيءَ طرح دنيا جي گولي تي ڌرتيءَ جا پنج کنڊ ۽ پاڻيءَ جا پنج مهاساگر آهن. انهيءَ مانڊاڻ جو چڪر ڪيئن ته تيز رفتار سان ۽ اهڙيءَ طرح ڦري رهيو آهي جو هر ڪا چيز وقت تي پنهنجو پارٽ ادا ڪري رهي آهي. سج لئي ڏسو ته ڪيئن هر روز مقرر ڪيل وقت

مسوسا گيتا

اوهين ڪلاس ڪيترا؟ جهڙا عرف گيان ۽ وگيان
جا ... ڪر يا وڏا ... ٿيون وڏيون ۽ لهرون
صرف تواريخي ڳالهيون [illegible] ڪتاب ساڳيو هڪ ئي
آهي جي ڪابه ۽ ساڳي ٻاسي چڙهيل آهن صرف ڪين جدا
جدا ۽ الڳ الڳ ڀاڱن ۾ رکيا ويا. تواريخ جون سچيون
ڳالهيون، جاگرافي ۽ قدرت جي رچنا، سائنس جون
نيون نيون کوجنائون ۽ ايجادون جن مان انسان گهڻوئي
گيان پراپت ڪري سگهي ٿو پوء چاهي اهي ڪهڙي،
۽ سائنس هجي فزڪس يا ڪيمسٽري، فزيالاجي يا
هائجين، زوالاجي يا باٽني، جنرل سائنس يا ميڊيڪل
سائنس، اسٽرانامي يا جيالاجي وغيره وغيره.

مطلب ته اهي سڀ ڳالهيون اعتبار کان ٻاهر آهن
پر جيڪي جو اهي سڀ سچيون آهن ته اعتبار آڻڻوني
پوندو ڇاڪاڻ ته هن وگيان جي زماني ۾ اهي سڀ
ڳالهيون آڏو ڪي ٿوري ۽ تجربا ڪري ثابت ڪيل آهن.
ساڳي طرح جاگرافي ۽ تواريخ جون ڳالهيون ٻڌو.
بادشاهن هروڀرو اهڙا ڀڙا ۽ خراب ڪم ڪيا. نادرشاه
پاڻ بيگمن جي خراب حالت ڏسي قتلڪار وڌي ۽
[illegible] نوابن ۽ وزيرن کي [illegible] نازڪ طبيعت ڪري
سيڪاري. لارڊ ڪرزن [illegible] عمارتون [illegible]
ڪيو. ونل پائي [illegible] لاهور [illegible] ڪي [illegible]
وغيره وغيره [illegible] ڪتاب

ليکڪ

اوهين وشواس ڪندا؟

سچ الو!

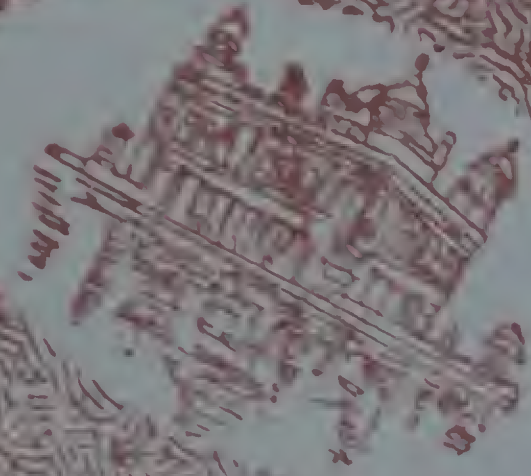
عرف

وڏن ماڻهن ڊون

[illegible]

[illegible]

جڳديش بوڪ ڊيپو
الهاس نگر-٤ (بمبئي)

پڙهو ساڳئي ايڪ هر جاءِ
جا

سنڌي، هندي، انگريزي ۽ اردو ڪتاب

۱- رسالو ڀٽائي ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هر هڪ اڌائي رپيا

۲- [illegible] ايڪس [illegible] اڌائي رپيا

۳- [illegible] ۵ رپيا

۴- [illegible] ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هر هڪ سوا رپيو [illegible]

۵- [illegible] ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هر هڪ اڌائي رپيا [illegible]

[illegible] سوا اڌائي

۷- [illegible] ۸- [illegible] ۹- [illegible] ۱۰- [illegible] ۱۱- [illegible] ۱۲- [illegible] ۱۳- [illegible] ۱۴- [illegible]	قيمت هر هڪ ۶۰ پئسا
۱۵- [illegible] ۱۶- [illegible] ۱۷- [illegible] ۱۸- [illegible]	هر هڪ سوا رپيو

۲۰- مجموعو ڪلام شاعران سنڌ و هند اردو سوا رپيو

शाह का रसाला हरिक पुस्तक मूल्य ?-२५

۲۱- شاه جو رسالو هر هڪ سر انگريزي ۾ سوا اڌائي رپيا

22. Abiyat-E-Abdul Latif Part 1, 2, 3, & 4
23. Song of Necklace (Story of Lila Chanesar)
24. Song of Lake (Story of Nuri Jam Tamachi)
25. Song of Mountain (Story of Suhini Mehar)

[illegible]

سنڌ - هند [illegible] ۱۰۱/۱۹ [illegible]

وشيه سوچي

١- اوهين وشواس ڪندا؟ سچ الڪ!

وگيان جڳت ڀاڱو ١

١- سج کان لڏيا ماڻهو   ٢- سج کان ڀڄندڙ ماڻهو

٣- " " سڙيا "   ٤- " " ٿڪيا "

٥- لڏيل نڪ وارو ماڻهو   ٦- ٢١ آڱرين وارو "

٧- ڀنان جو زمانو عرف رولينن جي دنيا، سانون مڇين وغيره وغيره جملي ٢٢ ڳالهيون ڏسو فهرست ڀاڱو ١ ايڊ ٢

٢- اعتبار آڻيندا؟ ڪيان وگيان جا چمتڪار ۽ ڪرشما ڀاڱو ٢.

(١) جاگرافي ۽ مدرسه جو گيان (٢) ڪڏهن ماڻهن مطلب ۽ دنيا جو گولو ڪيئن ڏٺو ۽ سمنڊ ڪيڏا ڪيڏو؟ ٣- سمنڊ اندر ڇا؟ جانورن، جيتن ڪيئن جون اڻجهيون ڳالهيون (٤) ميروني ميرو (٥) آئنسٽائن (٦) چنڊ تي چڙهائي، وگيان جون نيون ايجادون جهڙوڪ ٽرساتي ڪپڙا، برڪاش جي رفتار، ايڪسرڪي ٽيشن، ريل جا گاڏا ۽ ٽيڪس دارا، شفاف ڪنهن، سن ١٩١٠ع جسي دنيا ڪيئن هوندي! وغيره وغيره.

٣- وڏن ماڻهن جون وڏيون- ننڍيون ڳالهيون

عرف

تارا ۽ جهونا تواريخي ٽوٽڪا

جي وشيه سوچي ۽ لاءِ ڏسو فهرست ڀاڱو ١ ۽ ٢ صفحو ٢ جنهن ۾ اٺ جملي ٢٢ ڳالهين جو ذڪر ڪيل آهي.

سگهندا آهن. ساهوارن ۾ وڏي ۾ وڏو جانور ٿيو
مانگر مڇ سمجهيو ويندو آهي. سائنسدان هيڏي ته ڏاڍي
اوائلي نموني سڪوري رهيا آهن ان ڳالهه اڳتي ڏٺي.

اوهان ٻوٽن (سيسار) جي ٻاڦ (ساڳو) اندر
جا آهن ۽ ڏنڊيءَ تي ڪهڙا جيوڙ جيئرو رهن ٿا، ان
بابت ۾ ٿورو ڪجهه ٻڌو. هاڻي ان ٻوٽڪڙيءَ جي اٿل
اصول بابت ۽ ته ڪجهه لکون جا سچا آهن. ٿيان جي ڳالهه
آهي. جيڪو ٿوري ڪل وٿيان (سائنس) ان ٻوٽڪڙيءَ ۾ ٻوٽن
ڪري، ڪهڙي اڻ سڌي آندي آهي. ٻوٽڪڙي
ڪهڙي سڌائيءَ تي ٻڌل آهي سو آهي سچ. سڌائي
جا اٿل اصول جيڪي موجب سمجهيا، ٻيو پيدا ٿئي ۽
اُس ٿئي. پاڻي جي رستي پهچن ٿيون. سڌائي کي
سمجهيو. جل ۽ سورج پيدا ڪري ٿو. پاڻي ٿو ۽ ٻارڻ ته
ٿو. انهيءَ ڪري جل ۽ سورج جي ڪرڻن اسرڻ آهي.
ان ڪري انسان کي گهرجي ته جل ۽ سورج کي ڪنهن
طرح استعمال ڪري ۽ ٿڪي. سائنس جي ڪيترن شڪلين
تي آڌار رکي. اڄ انسان جا گهڻا ڪم جيڪي ٿون وانگر
ٿي رهيا آهن جنهن سبب نه پهچي سگهيا ۽ جل ته اڄ ته
ٿوري جي بابت ۾ ٻوٽن تي ٿوري مواد ملي. انسان قدرتي
شڪلين کي ٻاڦ وغيره ڪم آهي. انسان قدرتي
شڪلين کان ٻوٽي لئي ڪيترن شڪلين تي آڌار ٻيا رکون.

(Missile) جرڙي آهي. هيءَ هوائي، هوا جي هوا ۾ هلندي رهندي آهي. هن هوائيءَ ۾ هڪ اوزار رکيل آهي جنهن جي ڪري اهو اوزار ارد گرد جي گرمي ڳولهي وٺندو آهي. انهي ڪري هوائيءَ ۾ اهڙي نه شڪتي ئي ويندي آهي جو هو دشمن جي هوائيءَ کي ڳولهي نه سگهندي آهي ۽ دشمن جي هوائيءَ کي ناس نه ڪري سگهندي آهي.

هاڻي سائنسدانن هيڏا خرچ ڪري ٻجليءَ جا ننڍا ننڍا اوزار لکين پائونڊ خرچ ڪري ويهي ٺاهيا اٿن ان هوندي به هن هوائيءَ ۾ اڃا اها پورڻتا، مڪمل ٿو ڪين اچي سگهيو آهي جيڪو هن نانگ جي سنگهڻ شڪتيءَ ۾ آهي. هن نانگ جو منهن پنگ پانگ بال جي مٿي کان به ننڍڙو آهي. ان ننڍڙيءَ کوپڙيءَ ۾ ا— هڪ تمام طاقتور احساس ڪرڻ جي رمز رکيل آهي. هن احساسي طاقت جي وسيلي نانگ ٻاهرڪ ۾ ٻاهرڪ گرمي پڻ کي به ڀانپي ۽ جهٽي سگهندو. گرمي پڻ پڻي هڪ ڊگريءَ جو هزار حصو به هجي ان هوندي به هي نانگ ان کي جهٽي سگهندو آهي.

اڄ ڏينهن سوڌو به سائنسدان ڏاڍي جوش ۽ خروش سان ان کوج ساڌنا ۾ لڳا پيا آهن ته نانگ اهڙي ٻاهرڪ سنگهڻ جي شڪتي ڪيئن حاصل ڪئي آهي ڇو جو اڄ ڏينهن سوڌو انسان، ان ڏس ۾ جيڪي به کوجون ٿيون ڪيون آهن، اهي اهڙي مڪملتي تي اڃا ڪونه پهتيون

ڪم آهي. هوا ان نموني جي ٻيڙا آڻي (Sub-marine) ٺاهڻ جي ڪم ۾ رڌل به آهي.

ٽنڊڻ (Beetles): جرمنيءَ ۾ ڪي سائنسدان آهن جن ڳڻ جي ڪري تجربا ڪيا آهن ۽ هاڻي ان نتيجي تي پهتا آهن جو ڪن ٽنڊڻ (Beetles) جون اکيون اهڙيون ته تيز ٿين ٿيون جو ٻوٽان اهڙي شيءِ جي رفتار ۽ چرپر چڱيءَ طرح سان ماپي سگهندو آهي. جڏهن انهن جرمنيءَ جي سائنسدان کي مشينءَ ڳالهه جو پتو پيو ته جهٽ هڪ اوزار ٺاهيو (سائنس مٽي تي) جنهن سان هاڻي ٻوٽان اهڙي هوائي جهاز جي رفتار وغيره جاچي جوکي سگهجي آهي.

آمريڪن نانگ (Rattle Snake): آمريڪا ۾ تيز ڇڙندڙ ٻرندڙ نانگن مان هڪڙو نانگ جو قسم آهي جنهن کي هو (Pit-venier) چوندا آهن. هن نانگ کي اک ۽ نڪ جي وچ ۾ هڪ ننڍڙو ٿيندو آهي. هيءَ دلچسپ جانور آهي. هيءُ پنهنجي دشمن کي ڏاڍي عجيب انڪل سان ڳولي وٺندو آهي. دشمن جتان جتان لنگهائو ٿيو هوندو اتان هو اُن جي بدن جي گرمي سنگهي وٺندو آهي ۽ اُنهي آثار تي هلندو پيو هلندو آهي ۽ آخر وڃي ڳولهي لهندو اُنس.

هن سائنس ۾ ڊوڙندڙ نانگ جي چال جي مٽي تي فوجي سائنسدان اُن نموني جي هڪ عجيب هوائي

اُن سمنڊ مان پڪڙي ورتا آهن. اُهي اُن لاءِ پڪڙيا ويا آهن تہ جيئن هنن جو وڏيڪ اونهو اڀياس ٿي سگهي.

اڄ جو سائنسدان ان ڳالهہ جاچڻ لاءِ منتظر آهي تہ ڊولفن مڇ ڪيئن گهگهوڙي آواز (Ultrasonic-Bloop) ڪڍي، اهڙي شڪتي پيدا ٿو ڪري وٺي جو ۳۰ فوٽ گهپ ۾ اونهو بہ هو ڏسي سگهي ٿو! هن جي اها اک (ڏسڻ جي شڪتي) اهڙي شعور واري ٿي ٿئي جو هو يڪدم ڄاڻي ويندو آهي تہ ۳۰ فوٽ گهپ جي سطح جي اندر ڪا مڇي آهي يا ڪا ٻي شيءِ آهي.

ساڳئي وقت سائنسدان ڊولفن مڇ جي خاص شاريرڪ بناوٽ جو بہ اڀياس ڪري رهيا آهن خاص هنجي بدن جو مٿيون کوچ اهڙو تہ عجيب ٿو ٿئي جو ڊولفن تمام تيزيءَ سان پاڻيءَ کي چيري هلي سگهندو آهي.

گڏوگڏ هو ان ڳالهہ جاچڻ لاءِ بہ منتظر آهن تہ ڊولفن پاڻ کي ۲۵ يا ۳۰ ڏڪاون تائين بلڪل مرڻ بڻائي سگهندو آهي- هنجي چرٻي بلڪل بند ٿي ويندي آهي.

سائنسدانن جو چوڻ آهي تہ جيڪڏهين اهو معلوم ٿي وڃي تہ پوءِ ان طرز تي اَٽمي شڪتيءَ تي هلندڙ زيرآبيون (Nuclear-submarine) بہ ٺاهي سگهبيون. اهڙو ويچار برطانيہ جي هڪ بحري سائنسدان بہ ظاهر

اُن مطابق ٻڌهجيءَ چال جو رخ ڦيري گهري سگهندو آهــي.

هڪ آواز جي پڙاڏن مان هنکي ايندڙ خطرن جي آگاهه جو اشارو ملي ويندو آهي. جهٽ هن کي پتو پئجي ويندو آهي ته ڪهڙي رڪاوٽ يا خطرو آهي؟ اهو خطرو ڪيترو مفاصلو پري آهي؟ اها شيءِ جيڪا خطري يا رڪاوٽ واري آهي اها جڙ وستو آهي يا چيتن وستو آهي يعني اها شيءِ بيٺل آهي يا هلي چلي ٿي پيئي. تازو سائنسدانن تجربا ڪري ڏنــا تـــه رواجي چمڙو، اکيون بند ڪري، ڪانئو ۽ اوئين ٿي اڏامي پئي سگهي، جيئن اکين هوندي اڏامي سگهندو هو. هن کوجنا جو اهو اثر نڪتو آهي جــو اميد ڪئي پئي ٿي وڃي ته جلد ئي چمڙيءَ جي پڙاڏي جهڙي جي شڪتيءَ جي آڌار تي ملندڙ جلندڙ ڪا اهڙي مشيني ناهي وجهن جيئن ويچارا سورداس ماڻهو اُن اوزار جي معرفت ٻڌهجيءَ شڪتيءَ جي جڳهه ڪان آها ٿي سگهن.

ساموندي ڊولف (Sea Dolphins) : ساموندي

ڊولف مڇ به سمنڊ ۾ هڪ قسم جي آواز جهڙي جي شڪتيءَ وسيلي هلندا چلندا آهن. برطانيه سرڪار جي ”رايل نيوي سائينٽفڪ سروس“ (بحري فوج کوجنا ڪيندڙ) هن نموني جا ڪيترائي ڊولف جيئرا جاڳندا

ريشم جو ڪينئون (Silk-moth): مثال طور ريشم
جو ڪينئون اُن کي کڻي وڃو. جي اُن ڪينئين جون ٻچڙيون
انڌيون ته ڇڏيندا آهن جو هو هزارين ميلن تان
به جيڪا هن ٻاڌي ٻه ڪيڙيءَ ٻاڌي هوندي ته
اُن مان ڪينئون پاڻ جهڙت جهڙي سڪهندو آهي.
هاڻي سائنسدانن کي اها ڳالهه ڳڻڻ لڳي آهي ته
ڪيئن ته اهو ٻه ڪينئون ڪيئن ٿو اهڙي ڪري سگهي؟
ڪيئن ته قدرت جا عجيب ڪرشما ڪهڙا ته وچتر آهن!
سائنسدانن کي اڄ جيڏا اوزار ٺهيچن هٿن ۾ آهن ته به
ٻه ڪينئين جيتري سگهڙ شڪتي ۽ جهڙا طور ناهي
نه سکيا آهن! قدرت هيڏن جيتن کي به ڪيڏي
نه اٿاهه شڪتي پاڻ جهڙي جي ڏني آهي!

چمڙو (The Bat): چمڙن جي حالت ۾ ته
ڳالهه ئي ڪجهه اور آهي. چمڙا ٻن قسمن جا ٿيندا آهن.
هڪڙا اهي جيڪي نڙيءَ جي وسيلي ۽ ٻيا اهي
جيڪي نڪ جي ناسن وسيلي آواز جون لهرون ڇڏي
سگهندا آهن. هيلتائين انسان کي اهو اڻ ڄاتل هوندو
هو ته چمڙو اکين سان، رات جي وقت، ڏسي سگهندو
آهي. پر تازو وگيانڪ اُن نتيجي تي، ٻنا ڪنهن شڪ
شبهه جي پهچي چڪا آهن ته چمڙو پنهنجي آرد گرد
جي وستن مان، انهن شين جي هاڪ ڪري پيدا ٿيل
آواز جي پڙاڏي مان، آواز جون لهرون ڇڏي، پرکي

جڏهن ڪو ماڻهو "سماڌي واري اوستا" ۾ ڪري
پوي ٿو ڪندو آهي، اُنوقت هو پنهنجي ذهن جو گهڻو ڀاڱو
اجاگر ته ضرور ڪري وٺندو آهي. جيئن جو هر هڪ
(Focussing point) تان هٽي پوي، ڇاڪاڻ ته هو ذهن
هوندو آهي. اُهي سڀ جيڪو ذهن جي وقت لاءِ اسان
کي جڳائڻ جو سبب بڻبو آهي. جڏهن هو "سماڌي"
جي ڪيفيت مان ٻاهر اچي ٿو ته سڀ ڪجهه ياد آهي
جو انسان جي شعور کي اُجاگر ڪري ڇڏيندو آهي
جو سبب بڻجي ويندو، دل جي ڌڙڪن به گهٽجي
وڃڻ لاءِ ڪجهه وقت آهي. سائنسدانن موجب "سماڌي
جي اوستا" واري حالت اختيار ڪرڻ. آئيندهه وقت ڪيترا
ڪم ڪرڻ ۽ ڪافي سگهجن ٿا.
يوڳا جي ماهرن جي خيالن مطابق انسان جي هن ڪيفيت
آهي ته ڪيترين ذهن جي ڳالهين بابت هن وقت ڪري
پڙهي ۽ ڪري آئينده لاءِ سمجهڻ ڪافي آهي سائنسدان جو موجب
اُهي سگهجي. هڪ ٻئي ڪري دل ۽ ذهن جا ڪم ڪن
آئينده سوچ جي ڳالهين جو سان ڪري نه سگهجن.
ڪجهه سال اڳ اٽلي جي آئينده ڪرڻ جي ڳالهه ٿي
جو سمجهيو ٿو. سچ ته اهو آهي جو انسان جي اها
ذهني ڪيفيت ڪا گهٽ ڪونه ٿي سگهي آهي. ذهن جا سڀ
لامحدود آهن. اگر انهن کي ساڳي نموني ڪم
آهي جو ڪم ڪجهه ته ڪجهه انسان جي لاءِ سهڪاري
سگهندو هجي.
(وڌيڪ ايندڙ ڀاڱي ۾)

وڏي ڳالهه اسانجي سموري هلڻڪي شڪتي (گرمي
(Heat) جي پوندي ۽ نئين روشنائيءَ شڪتيءَ جو
پيو پوندو.

هيءَ هڪ عجيب ڪوڙما ليکي واري آهي. جي سائنسدان سٺل ويا ته قدرت جا ڪيترا ڳجهه ظاهر ٿي پوندا. ساڳئي نموني سان ٻين جيت-جنتن ۽ جانورن لاءِ ڪيتريون ڪوڙمائون هلندڙ آهن. هنن ڪوڙمائن جي نتيجن جو انسان جي آئينده تي گهرو اثر پوڻو آهي. انهيءَ ڳالهه لاءِ سڀ سائنسدان سهمت آهن ته هنن جڏهن نه جيوڙن-جنتن ۽ جانورن جي جيون جو گهرو ابياس ورتو آهي ته پوري پوري سان هنن ڪي نين ايجادن ڪرڻ لاءِ وات کولي ڇڏي آهي ۽ آئينده جي هوبهو اهڙن شين ناهڻ ۾ انسان ۽ ڪيان ٿي ملندو آيو آهي.

ڪي جانور اهڙا به آهن جيڪي "بيماريءَ جي ننڊ ڪرڻ" جا عادتي آهن. جنهن ڏينهن ڪانوڻي سائنسدانن ان جو سبب ڄاڻي ورتو آهي، ان ڏينهن ڪانوڻي دوا درمل جي سائنس (Medical Science) ۾ هڪ ليرو اچي ويو آهي. اڄڪلهه سول سرجن جا ڊاڪٽر جو بيمارن جي نازڪ آپريشن ڪرڻ وقت بيمار کي "اڏوڳائي بيماريءَ جي ننڊ" جهڙي نموني ۾ ڪرائيندا آهن. ان نموني سان هو نازڪ ۾ نازڪ آپريشن جهڙي ڪرڻ مهل جان کي جوکم نه هوندو آهي، سولائيءَ ۽ ڪاميابيءَ سان ڪري سگهندا آهن.

ڪڙڪيئو (Fire-fly) اوهان ڪڙڪيئو ڏٺو هوندو؟ هيءُ سونهري پرن وارو، چمڪاٽ ڪري هلندڙ، ننڍڙو جيت آهي. قدرت هن جي شرير ۾ ڇا پنهنجو هڪ اهم راز لڪائي ڇڏيو آهي. جيڪو اڄ سائنسدان اهو راز پروڙي وٺندا، تڏهن اڄ روشني ڦهلائڻ جي سرشتي ۾ هڪ وڏو انقلاب اچي ويندو. هو ان کان وڌيڪ انسان هن جيت جي حالت تي عجب کائيندو رهيو آهي ته ڪيئن هيءُ ننڍڙو جانور، هلندي وقت، پاڻ مان روشنيءَ جي چمڪاٽ پيدا ڪندو ويندو آهي؟

آمريڪا ”آئو-شڪيپي ڪانفرانس“، آمريڪا جي سائنسدانن کي مالي مدد ڏيئي رهي آهي ته جيئن هو ڪڙڪيئي جو وڏو اونهو ابياس ڪري سگهن. اڄ ڏينهن سڀني اسان روشني ڪرڻ لاءِ جيڪي به اوزار شمعدان وغيره استعمال ڪندا رهيا آهيون انهن سڀ شڪتيءَ جو (گرميءَ) گهڻو انداز اجايو ڪڍائي رهيون آهن. پر ڪڙڪيئو پاڻ مان چمڪاٽ روشني ڪڍندو ويندو آهي اها ”سرد-روشني“ هوندي آهي. يعني ان روشنيءَ کي پيدا ڪرڻ وقت ڪوبه شڪتيءَ (گرميءَ) جو ڪابه نقصان ڪين هوندو آهي. جڏهن ڏينهن سائنسدان اها ڳالهه پروڙي وٺندا ته هيءُ ننڍڙو ڪڙڪيئو اها ”سرد-روشني“ ڪيئن تو پيدا ڪري سگهي، ان ڏينهن کان وٺي روشني پيدا ڪرڻ جي سرشتي ۾ هڪ نئون انقلاب اچي ويندو. هن وقت چمڪاٽ پيدا ڪرڻ لاءِ،

ڪئنسر کي روڪڻ لاءِ ڪارائتو ثابت ٿيو آهي. ٻر اڃا تجربا ٿي رهيا آهن. ساڳيءَ طرح اَئنٽارڪٽڪ ساگر ۾ سمنڊي ٻڪي لڌا ويا آهن جنهن مان پينسلن کان وڌيڪ طاقتور اَئنٽي بائيٽڪ دوا ٺاهي سگهجي ٿي. ساڳيءَ وقت سمنڊ اندر نانگ ٻلائون وغيره ڏاڍا خوفناڪ آهن. هتي ڌرتيءَ تي ڪوبرا جو نانگ ٿي خوفناڪ ۾ خوفناڪ ليکيو ويندو آهي ٻر سمنڊ ري نانگ ڪوبرا نانگ کان پنجاهوڻو وڌيڪ زهريلو ۽ خطرناڪ آهي. ٻر ٻر اڃا نه پيٽي تلاش ٿئي ۽ تجربا ٿين. انهيءَ کان به وڌيڪ جيئن انهن ڳالهين تي ويچار ڪجي ته مغز چڪر کائي ٿو ڇاڪاڻ ته اِهي گيان جون ڳالهيون آهن. اِنساني سمجهه کان ٻاهر.

هاڻي پڙهو ساهوارن جانورن جو اونهو اڀياس. توهانکي سڌ آهي ته ڪتر ڪيئنو ۽ هنجن ڪنيڙن مان روشني ڪيئن پيدا ڪندو آهي؟ پت. ڪيٽرون ميلن جا ميل پرٽان ڪيئن سنگهي سگهندو آهي؟ چمڙو انڌي هوندي به ڪيئن ڏوايدڙ خطرا سمجهي؟ سامونڊي ڊولفن مڇي ڪيئن ٿي ۳۰ فوٽ گهپ اندر به ڏسي سگهي؟ جانور جي ”سرد ننڊ“، آپريشن ڪرڻ ۾ ڪيئن اِنقلاب آندو آهي؟ ڪيئن ڪي جانور پوئتان به ڏسي سگهندا آهن؟ نانگ ولر وڙهڻ ۾ ڪامياب ڇو ٿو وڃي؟ سامونڊي جانور ڪيئن ٿا پنهنجو ڪاڌو ڳولهين؟ اوهين اعتبار ڪريو نه ڪريو. ٻر اِهو سڀ سچ اٿو.

ڏهه هزار اهڙا ڪرڙ ماڇيءَ جي پيٽ ۾ اچي ويندا
آهن ۽ سمنڊ اندر اهڙا ڪروڙين ۽ اربين ڪرڙ آهن.
سمنڊ اندر انهيءَ جبل ٺهيا پيا آهن. سمنڊ اندر عنبر
جا وڏا ٽڪر ملندا آهن جي تري از خود ڪناري تي
اچي پهچندا آهن. عنبر جي خوشبوءِ بي مثل آهي.
انهيءَ مان ئي عطر وغيره ٺاهيو ويندو آهي. هڪ
آسٽريلين ڇوڪريءَ تازو سمنڊ تي عنبر جو وڏو ٽڪرو
ڏٺو جنهن جي تور ۴۵ ڪلو هئي ۽ اهو ٽڪر سوا لک
روپئي وڪيو ويو. عنبر جي آئونس جي قيمت ۷۵ کان سواءِ
ٻه سؤ روپين تائين آهي. ڪجهه وقت ٿيو ته خبر آئي ته
ڏکڻ آمريڪا جي هڪ شهر ۾ وڏي ڇپ مثل ڪا شيءِ
ترندي هٿ آئي. اها عنبر جي ڇپ هئي ۽ ۳۳ لک
روپيا انهيءَ عنبر جي ڇپ مان ڪمايا ويا. مڇين جي
ڳالهه ئي نه پڇو، ڪروڙين نمونن جون مڇيون آهن.
هينئر تجربن بعد ڏٺو اٿن ته لاسٽر مڇيءَ مان اهڙي
دوا ٺاهي سگهجي ٿي جا ڪهڙو به سور هجي ته لاهي
ٿي ڇڏي. ٽونا مڇي وري واف مان اهو مال ٿي ڪڍي
جو ڊائبٽيز جي بيماريءَ ۾ جڏهن انسان جي رت ۾ کنڊ
اچي ٿي وڃي تڏهن اها کنڊ ناس ڪري ٿي ڇڏي.
ساڳيءَ طرح دل جي بيماريءَ لاءِ ڪن مڇين مان
دوائون ٺاهڻ جا تجربا ٿي رهيا آهن. اڃا وڌيڪ پڌرو ته
سمنڊ اندر ونگي مثل ڪجهه پيدا ٿئي ٿو جو تجربن بعد

وڌيڪ لوڻ جا ٽن ڳاٽالي ڪان ٻاهر ليندا. سمنڊ جي
هڪ ڪيوبڪ ميل ۾ ٽي ٽن سون جا هوندا آهن ۽ ۹۴
ٽن چانديءَ جا. ٻر اهو سون ۽ چانديءَ جا جزا اهڙيءَ
طرح ٻکڙيل آهن جو انهنکي ڪڍڻ ۾ جيڪو خرچ اچي
ٿيندو سو سون ۽ چانديءَ جي قيمت کان به وڌيڪ
ٿي ويندو. انهيءَ طور سمنڊ مان سون ۽ چاندي ڪڍڻي
ڪانه ويندي آهي. انين ڪ سمنڊ اندر ڪجھ ٽامو به
ٿئي ٿو. اهو ٽامو وري ڳانگٽن ۽ جھينگن جو کاڄ آهي.
سمنڊ اندر سمنڊري ٻوٽا به پيدا ٿين ٿا جي ڏوانن،
ٻاڙ ۽ ٻين ڪيترن شين ناهڻ ۾ ڏاڍا ڪتب ايندا آهن.
ٻين ناهڻ ۾ به ڪم ايندا ويندا آهن. انهن ٻوٽن مان
طاقتور کاڌو به ٿيي سگهندو آهي. ڳاڙهي سمنڊ جي
زمين تمام ڀاڻي ليکي ويندي آهي جتي ٽورن ڏيڻ
۾ ۽ انهي موڙي ڏکي ايري ٿيندي آهي. انسان
سگهڙا اهڙا نڪرندا آهن جنجي ٽور آڏ ڪلو ڪن چٽي
ويندي آهي. سمنڊ جي اندر ميل هيٺ جاهن ڪ رانجر
ڏوارن مال ڪڍيو آهي ته چمڪندڙ مڇيون ۽ عجيب
وچتر ڪوڏ نڪرندا آهن. اهي چمڪندڙ مڇيون هميشه
اونده ۾ رهنديون آهن ڇاڪاڻ ته سج جي روشني
٥٠ فوٽن کان وڌيڪ اونهو نه ٿي پهچي. سمنڊ اندر
آتاه اراضيءَ ۾ هڪ قسم جو سرو انگر نسته ٻيٺو آهي
جنهن اندر ٿڌڙا ٿڌڙا ڪوڏ آهن، ٻر اهڙا ٿر جيڏڙا جو

ٿي لڳو اڀري. ساڳيءَ طرح ڀيرن ۽ سمنڊ جي وڏو اسان
ڀلوڀيڻي ٺلهو ڪيل وقت ٿي پڙهڻ ۽ لکڻ لڳا. مدت
جي ... ٿي ٿيڻ لڳو. اهي سڀ گيان جون ڳالهيون آهن.

اهو سڀ ڪجهه ڪيئن ۽ ڪڏهن ٿيو هوندو؟ برهمانڊ پنهنجا ڪا
مڙني ... آهي ڇا؟ ڪيئن وڌيو، ڦهليو
وڃي رهيا رهيا آهن؟ شمسي چڪر ... ادور،
قدرت ... يا ... آهي ضرور. ... اها
قدرت ... ۽ ... آهي ڇا، جنهن ...
اعليٰ رهيا ... آهي؟ انهن سڀني سوالن لي
سوچڻ سان ئي گيان ... ٿي ٿو.

ڌرتيءَ تي ڪيتري قسم جا انسان قدرت پيدا
ڪيا آهن. ڪيترا ... ڇا ... ڪن، انهن جي
رهڻ، ... ۽ رواج اهو سڀ ... هن ڪتاب
جي ... ۾ ... آيا آهيو. هاڻي سمنڊ اندر
ڇا آهي اهو ... ڳالهه ... اندر آهي ٻه ...
وڳن جي زمين ۾ ڪوه ... ۽ ... آهي.

سمنڊ جي پاڻيءَ جي هڪ ... ۾ ڪروڙين ...
آهن جي ... جي ... ... آهن. ... ۾ ...
... ڪروڙين ... جو اهي ... آهن.
... سمنڊ جي هڪ ڪيوبڪ ميل ۾ ...
... آهن ۽ هڪ ... اندر سمنڊ جي پاڻيءَ ۾
... ١٢ ڪروڙ ... ... آهن. انهيءَ ...

قدرت کان ڪهڙيون ڳالهيون سکون ٿا

ڪري ڪاٺ جي (ڪيمان) ٿيس - ۽ اٿرام، ڏورڻي، ٻيلا
ٻيائي ٻهار، هاڻي ڄاڻ ڄاڻي سمجهڻ ٻيهر ...
روم جو احوال جنهن ۾ سڀ ڪهڙو ڪيان ٻڌايو ...
ٻاهرين ان جي نوٽ ٻوهالا جو ٻيهر ... ماڻهن آهي
۾ لي جڏهن وڌڻ لاءِ ... ۽ هرائي ...
ساٿ ۽ ڪو ٿي ... ملڪن جي ...
ٿي رهي آهي ۽ دنيا جي ڪولي لي ...
ٻيڪرائي ۽ ڏڪڻائي ... السواسن، السواڪس
السوهانس ۽ ... آهي سا هڪ ...
آهي. جاگرافي (Geo+graphy) جنهن ۾ جي
دنيا جي ڪولي جو ... لو ان جي معني
جي هجو (Geo) معني ڌرتي ۽ ان سڀ ڪري
(Graph) جي ... لڪڻ. ... آهي
دنيا جي ڪولي تي ... ٣٢٤ آهي ۽ ... جيئن
ڌرتي جا ... هڪ انسان جي ...
انسان جي ... جو ... آهي
طرح دنيا جي ڪولي تي ڌرتي ... ۽
... آهي. ... جو هڪ
... طرح ... آهي
... جو ... آهي
آهي. ... ۽ ...

ٻوهالا جو ... جاگرافي ۽ قدرت

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] آهي [illegible]
آهي [illegible] آهي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] انسان [illegible]
[illegible] آهي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] آهي [illegible]
[illegible] آهي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

اعتبار ايندو؟
سچ اٿوا
گيان ۽ وگيان
جا
چمتڪار ۽ ڪرشما
پڙهن ۽ پاڻو ا
پروفيسر عرداڻي

پڙھو ساڳي ليکڪ ھر جاني جا

سنڌي، ھندي، انگريزي ۽ اردو ڪتاب

اڄا جنھنسند آھي ل اڏي گڏويل ھوجالي ۽ سوز ۽ من تي ۽
احساس نرمنا ڪري ڪجھه ٺاھيل ساڻ شن سونھي
سالڪ بيدل جو احوال لکيو ڪيو آھي. ديوان بيدل
وڏي ٻي قابل آھي..........سلو گڏويل انھن سنڌي
ر بيھڻي ڄاڻو ليڊ لوڪ ۽ سوساڻ سڪ جني پڙت
لکي آھي.
پروفيسر لوکويل ڪسوالي "سنڌي شعر جي ڪسوٽي"

ڇاپو: پهريون
تعداد: هڪ هزار
قيمت هندستان ۾: ٥٠ پئسا
قيمت پاڪستان ۽ ٻاهرين ۾: ٧٥ پئسا
ساليانو چندو مني آرڊر رستي: ٽي روپيه
ساليانو چندو وي. پي. رستي: ساڍا ٽي روپيه
ساليانو چندو پاڪستان ۽ ٻاهرين ۾: پنج روپيه
لائيف ميمبرشپ: ايڪونجاهه روپيه

*

سال ١٩٦٨ع

ڇپيندڙ: دليپ پريس، شاپ نمبر ١٨٠، اُلهاس نگر ٥.
ڇپائيندڙ: رميش گدومل هرجاڻي، اُلهاس نگر ٥.

سهي تڏو ساهه پري ڇيو ته گهڻي سوچ ويچار بعد مان انهيءَ رائي تي پهتو آهيان ته موت ڪڏهن به اچي تو سگهي ۽ ڪهڙي طرف يا ڪارڻ جي اچي تو سگهي. ڏسو! رات جو سمهيا پيا هجون ۽ هي آسمان اسان مٿان اچي ڪري پوي ته اسين ننڊ ۾ ئي مارجي وينداسين. جي زمين کسڪي وڃي ته سڀ وڃي پاتال ۾ ناس ٿينداسين ۽ ڪاڏي پيٽي جي اڳيئي تڪليف تي رهي آهي، ڪڏهن به بکن ۾ پاهه تي مرون.

انهن ڳالهيون ڪري سهو ته پريل دل سان هليو ويو پر پنيان هنن ٽنهي کي چنتائن اچي ورايو ۽ ٽنهي جون چنتائون اڄا گهٽ نه ٿيون آهن. انهيءَ ڏينهن کان وٺي ٽيٽيهر رات جو پير مٿي ڪري سمهندو آهي. ڇي، جي آسمان ڪريو ته مان پنهنجن پيرن تي جهلي وٺندس ۽ انهن پنهنجو بچاءُ ڪندس ۽ باندر رات جو سمهڻ کان اڳي وڻ تان لهي زمين تي ايندو آهي ۽ ڏسندو آهي ته زمين نه ڪانه تي هيٺ کسڪي وڃي ۽ انهن بئي ساهه وارا ڏڪار پوڻ جي ڊپ کان اناج پنهنجين گلتين ۾ ڀيهندا رکندا ويندا آهن ۽ پرءِ ويهي سانهن سٽيءَ سان کائيندا آهن، ۽ ڪاڏي جي اٽات سبب ڪيچڪ ڪينئون مٿي ئي پيو کائي.

خيالي ڊپ ڪيڏو نه برو اثر ٿو ڇڏي ۽ موت کان اڳي سڀ پيا مرن ۽ جيڪي موت جو ڊپ پنهنجي اُپديش سان ٽا ڦهلائين سي سهي وانگر مؤجون پيا ڪن. وچڙ ڦاٽا جن اُپديش ٻڌو ۽ وشواس ڪيو.

ٿي ڏٺو. هي ڄڻڪي ڪيڙا انسان ڏوڙي رکيا آهن
سي ڪٿي گهر هلو. راهو الي آرام ڪجو، سوچ جو
سوال ئي ڪونهي اوهانکي ڪاهه ڪاڙائي هيٺي ڏٽي ڪنارو ٿي
ڙائي اڀناڻسين. اوهانجو سڪجو وقت پيو گذرندو...
اڄ ڏينهن ۽ هي ڏينهن گذري ۽ ڏوڙي ۽ جو ٻاڙي ۾ ڦالو
هلندو آهي.

پنهنجي ڀاڪ جو ڄڻڪي اڄاڻ ڏ ڪندا ۽ ايندا؟
هوف ڪان ڏٻڃي حالتن ڪي سڃهن ڏيڻ لڌران الي
ڀڄندا ڏ غلامي، جو ڳهانڪو ٻ انهن جي ٻڄڻ ۾
پوندو ۽ سڄي عمر غلامي ۾ گذرڻ واڪر ڪاٽي
پوندن.

ڀاڱو ۴

ٽٽيهر پکي ڇو ٿو پير مٿي ڪري سمهي؟

راڻي ڇيو هي راڄن! هي ٽٽيهر پکي ڇو ٿو پير
مٿي ڪري سمهي؟ راڄا چيو ته هي منهنجي پياري!
ٻالي هيٺن آهي ته هڪ ڏفعي جهنگ ۾ سڀ زندگي
۽ موت تي ڳوڙهو ويچار ڪري رهيو هو، ويچار اهڙو
ته ٽنهيرتا سان ڪري رهيو جو ڪيس اڄا ته سڏڪ
ڪانه ٿي رهي ته سندس آس پاس ڇا ٿي رهيو آهي.
سڀي جي اهڙي ٽنهيرتا هڪ باندر، ٽٽيهر ۽ ڪيڪڙ
ڪينئون ڇتائي ڏسي رهيا هئا. آخر سڀي وقت آيا ۽
اچي ڇيائونس ته ڀائو ڪهڙي ڳوڙهي ويچار ۾ ٻڌي
ويو آهين؟ ڪجهه اسانکي به ٻڌاءِ.

اهو نه پنهنجو ڀن جاءِ نه آهي. اسين نه پڇي ٿيون وڃون. ڇاڪاڻ اهو نه اسانجو ۽ توهانجو ميلاپ هاڻي وڏي ڪ وقت رهي نه سگهندو.

گڏهن جي لڏ پلاڻ

احوال ٿو ڏجي ته گڏهه منجهي پيو. جڏهن پنهنجن ساٿين سان ڳالهه ڪندا هئين. ويچار ڪرڻ لڳا ته هي جو هلو ٿيندو نه ٿيو، اٿيءَ کي منهن ڏيون يا هي ملڪ ڇڏي وڃون. ڀلا ڇو گڏهن عمر ڪاٽي موڄن ۽ ٿيندڳ تون ٻر، تنهڪي تهرسُ ڪاٽي جو آفتن کي منهن ڏين. فيصلو ڪيائون ته هي جهنگ ڇڏي وڃي ڪٿي هند ڪاٽي ڊاڻو ڪجي. سڀي جهنگ جي گڏهن ٻر سمنسي. ڦهڄي وڃي ۽ سڀ گڏهه لڏ پلاڻ ٻر لڳا. واڳهوُ جو اهي اسانکي کائين، تنهن کان بهتر ته ٿڙي پاسو ڪريون.

گڏهه جهنب ڪري جهنگ مان نڪتا! هلندا اچن ته هڪ ندي ڪناري ڪيترا ماڻهو ڪپڙا ڌوئي رهيا هئا. هنن جو گڏهن کي ڏٺو ته خود مطلبيءَ وچان ڳالهه ڪري گڏهن ايڏان قدو ڪيائون ۽ گڏهه لڳي ويا ڪاڏي کي ۽ ماڻهن جا شڪرانا مڃڻ لڳا. اهي ماڻهو هئا ڌوٻي. انهن گڏهن کي آلت ڏٺو ته اوهين ڪا چنتا نه ڪريو. اسين واڳهن کان اوهانکي بچائيندا سين، ۽ ڪا رائيندا سين نه. صرف اوهين نه ڪجهه مدد اسان

جھنگ مان گڏھ ڪيئن ڀڳا ۽ ڌوٻين جي ور ڪيئن چڙھيا؟

راڻيءَ پڇيو ته جھنگ مان گڏھ ڪيئن ڀڳا ۽ ڌوٻين جي ور ڪيئن چڙھيا؟ راڄا چيو راڻي ٻڌ ته ٻڌايانءِ:- ھڪ جھنگ ۾ صرف گڏھ رھندا ھئا. چؤطرف گاھ پيا چرندا ھئا ۽ تلاءَ جو پاڻي پي موجون ڪندا ھئا. پلا سڄو جھنگ ئي گڏھن جو; ڇا جي ڪين تڪليف ۽ ڇا جو ڪين ڊپ!

ڪيتري مدت بعد لومڙي جي من ۾ آيو ته ھنن گڏھن کي اتان ھڪالي ڪڍجي. اھڙي ڪا تدبير ڳولھي ڪڍجي جو ھي گڏھ ازخود جھنگ ڇڏي وڃن; نه ته ھيترن کي ھڪالڻ آھي ڏکيو.

اھي پھه پچائي لومڙي ايڪانت ۾ ھڪ گڏھ کي پاسيرو ٿي چيو ته "ٻڌو ڪين اٿيئي! ڏاڍي خوفناڪ خبر ڦھليل آھي. ڏاڍو خطرناڪ وقت ٿو اچي."

لومڙي جي چالاڪي

گڏھ: ڇا آھي؟ ڇا ٿيو آھي؟

لومڙي: مون ٻڌو آھي ته واگھن ۽ مانگرمڇن فيصلو ڪيو آھي ته ھن جھنگ تي چڙھائي ڪريون. گڏھ تمام گھڻا آھن ۽ ڪجھه وقت سک سان گذرندو. کاڌو پيتو ملندو. انھن واگھن ۽ مانگرمڇن کي وڏو ڪنڊڪ پنھنجو آھي. جنھن وقت کان اھا ڳالھه ٻڌي

امانت جي سنڀال ڪبي آهي ۽ نه ڪي امانت مان فائدو وٺبو آهي. پر ٻيا ڪوئا ٻڌن ڇو ٿا؟ ڇوهڻ لڳا ته جڏهن ٻلين ڪاغذ گهريا ته ڪري ڪين موٽائينداسين.

ڪوئن گهر ناهيو ۽ گهر مطابق ڪاغذ ڪتري ڪاٽي منجهس ويهي رهيا ۽ تڏهن ڪير ٿو ٻاهر ڪاڍي لاءِ نڪري تنهنڪري ڪي ڪوئا اهي ڪاغذ ڪائڻ ٻه لڳا ۽ ڪاغذ ويا گهٽبا ۽ ناس ٿيندا.

ڪجهه وقت بعد ڪتا موٽيا، ٻلين ۽ ڪوئن سان ياڪر پائي گڏيا. ڪي ڏينهن پاڻ ۾ ڳالهيون ٻولهيون ڪيائون. آخر هڪ ڏينهن ڪتن پنهنجي امانت ڪاغذ پت ٻلين کان گهريا. ڪتن کي وٺي ٻليون ڪوئن جي گهر ويون، پر اتي امانت جي حالت ڏسي ٻلين کي ڏاڍو غصو آيو ۽ ڪوئن مٿان حملو ڪري ڪين مارڻ لڳيون. ان تي ڪتن کي سياويڪ ڪروڌ آيو ۽ انهن وري ٻلين کان وير ورتو جن امانت جي چڱي سنڀال نه لڌي.

انهيءَ ڏينهن کان وٺي ڪتن، ٻلين ۽ ڪوئن جي ويڙهه هلي اچي. ايام گذري ويا آهن، پر جهڳڙو اجا چالو آهي. هونئن ته شينهن ۽ ٻڪري ٻه هڪ تلاءَ تي پاڻي پيئندا هئا، پر پوءِ جيئن امانت ۾ خيانت پيئي ته پوءِ حيوانن جي حيوانن ۾ ۽ انسانن جي انسانن ۾ خصومت هلندي آئي آهي. سڀني جهڳڙن جو بنياد آهي امانت ۾ خيانت.

راجا فرمايو تہ ٻڌ هي منهنجي پياري راڻي: ايام گذري ويا آهن. تن ڏينهن ۾ ڪتا، ٻليون ۽ ڪوئا پاڻ ۾ ساز سلوڪ سان رهندا هئا. پاڻ ۾ مترتا هئن. هڪ دفعي ڪتن کي ڪيڏانهن ٻاهر ڪم لاءِ وڃڻو پيو. وٽن جيڪي ضروري ڪاغذ پٽ هئا سي ٻلين وٽ ڇڏيائون ۽ کين چيائون تہ مهرباني ڪري اسانجي پرپٺ هننجي سارسنڀال لهجو.

ڪيترائي مهنا گذري ويا ۽ ڪتا پنهنجي ياترا تان اچا ڪونہ موٽيا هئا. ٻليون ڪاغذن جي سارسنڀال لهندي ٿڪجي پيون. چوڻ لڳيون تہ هي وري ڪهڙو جهنجهٽ پاڻ مٿان کنيو اٿئون. اسين ڇا ڄاڻون سارسنڀال لهڻ مان. اسين رلون پنون ۽ کاڌو کائون... ڪتا سچ اسانجا متر هئا، پر اسان جهڙو ناتو ڪوئن سان بہ هئن. ڪوئن کي چوڻ لڳيون تہ ڪجھہ وقت اوهين بہ هنن ڪاغذن جي سار لهو. ڪتا اوهانجا بہ تہ متر هئا. ڪوئن ڪاغذن جي سنڀال رکڻ جي جوابداري پاڻتي کنئين. ٿورن مهنن بعد گرميءَ جا ڏينهن گذريا ۽ مٿان سيارو اچي ويو. ڪوئن کي ٿڌ ستائڻ لڳي ۽ آخر خيال ڪيائون تہ هنن ڪاغذن جو گهر ٺاهي منجهن ويهي رهون. اسين ٿڌ کان بہ بچنداسين ۽ ڪاغذن جي سنڀال بہ پيئي ٿيندي.

هڪ بزرگ ڪوئي انهيءَ تي اعتراض ورتو تہ

ڇهبوڪن هڻڻ جو موقعي لڀ ڏيئي رهيو آهي ۽ ڇهبوڪ هڻندو آهستي آهستي ٽڙڻ وانگر ۽ مان منتر سکي وٺندس. هتي ڪو موقعي ڏسي ته ڪوڻ لو نه ڪو مون کي ڇهبوڪ لڳا.

راجا راڻيءَ کي وٺ سان پڌو ۽ ڇهبوڪ ڪٽڻ زور سان راڻيءَ جي پٺيءَ تي هڪ ڇهبوڪ وهايو، راڻيءَ جي پٺيءَ تي ڏنو پيو. راڻيءَ وات پر ڪري ڪوڙو وڌو، جئن وات مان آواز نه نڪري. پر ايا پر يا ٽي ڇهبوڪ مس راڻيءَ کي لڳا ته راڻي باڏائڻ لڳي ته موڪڪي وڏيڪ ڇهبوڪ نه هڻو. ڪهه (ڪوهه) پر پوي اهو منتر جنهن سبب مان ڇهبوڪ جي مار کان...

عقل نڪاڻي

راجا: مان پلي منتر پڌائي مران ۽ ڇڪيا تي جلان، پر تون ڇهبوڪ پر سهڻ لاءِ تيار نه آهين...

راڻي پيش پيئي ۽ منتر سکڻ کان توبهه ڪيائين ۽ آئينده به راجا کان وڌيڪ ۽ وڌيڪ آڪاڻيون پڌڻ لڳي جي اوهان کي به پڌائجن ٿيون.

جاتڪ ٢

ڪتا، ٻليون ۽ ڪوئا — پاڻ ۾ دشمن ڇو آهن؟

راڻيءَ پڇيو هي راجن هيءُ ڪتا، ٻليون ۽ ڪوئا — پاڻ پر دشمن ڇو آهن؟

وڏيڪ ڏکي حالت ھن راجا جي آھي جو زال جي ضد جو شڪار ٿي مرڻ لاءِ وڃي رھيو آھي.

ٻڪريءَ سيکاريو راجا کي عقل

ٻڪري: سو ورِي ڪئن؟

گھوڙي پوءِ سڀ ڳالھ ٻڪريءَ کي ٻڌائي ۽ ساڻس صلاح ڪئي تہ ھنڌي حالت ۾ ڇا ڪرڻ گھرجي. ٻڪريءَ چيس تہ ھڪ رستو راجا جي بچائڻ جو آھي.

گھوڙو: ڪھڙي تجويز آھي؟

ٻڪري: راجا کي گھرجي تہ راڻيءَ کي چوي تہ منتر ٻڌائڻ جي وڌي (رسم) اھا آھي تہ مان توکي وڻ سان اول ٻڌان ۽ تنھنجي پٺيءَ تي چاليھ ڦٽڪا ھڻان ۽ جڏھن چاليھ ڦٽڪا توکي لڳي چڪندا تہ انھيءَ تپسيا (مار کائڻ جي تپسيا) تي مان توکي منتر ٻڌايان. اھا آھي منتر سکڻ جي وات. ٻڪري وڌيڪ چوڻ لڳي تہ جنھن وقت راڻيءَ مٿان مار پيئي تہ پاڻيھي سندس عقل جاءِ ايندو؛ راڻي اھي آڙا انگل ڇڏي راجا جي پيش پوندي ۽ راجا بہ بچي پوندو.

راڻيءَ تي مار

راجا اھي سڀ ڳالھيون ٻڌيون ويٺي ۽ ويچار ۾ پئجي رت ھلائڻ روڪيو ۽ راڻيءَ کي ھيٺ لاٿو ۽ کيس منتر سکڻ جي وڌي (رسم) ٻڌائي. راڻيءَ وڻ سان پاڻکي ٻڌارايو ۽ ائين ئي پئي سمجھيائين تہ راجا

مونکي ڏيئي سوپارو ڪندا. اِن ۾ اوهان جو بہ شان آهي ۽ منهنجي بہ جيءُ. ٻين جانورن، جيئن ۽ پکين بہ پنهنجي پنهنجي لاءِ پنهنجا گُڻ ڳايا. صرف ڪتو ئي رهجي ويو هو.

ڪتي پنهنجي باري ۾ ڪجھ بہ نہ چيو ۽ جي چيو تہ گھڻو ڪجھ. گڏه جا ڇھ گڻ آهن تہ مون ۾ ست خوبيون آهن. خواهشون رکجن، خوش رهجي، وفادار ٿجي وغيره وغيره، پر هئي صرف ڀونڪار. هو صرف ڀونڪندو ئي رهيو. سندس ڀونڪ جاري رهي!

راڻيءَ پڇيو تہ آخر ۾ ڇا ٿيو؟ راجا فرمايو تہ ڪتو چونڊجي ويو، ڇاڪاڻ تہ هن ۾ سڀني کان وڌيڪ خوبيون هيون ۽ هن پنهنجي باري ۾ گھڻو ڀونڪيو ۽ چونڊون اُهو ئي کٽندو آهي جو گھڻو پرچار (ڀونڪ) ڪندو آهي.

چونڊن جو ڇهڙتو ڏسي جيئن راجا ۽ راڻي پنهنجي رٿ ڏانهن واپس وريا تہ ڏٺائون تہ هڪ ٻڪريءَ رٿ واري گھوڙي سان پئي ڳالهايو ۽ چوڻ لڳس تہ تنهنجي حياتي بہ ڪهڙي نہ ڏکي آهي جو رٿ ۽ ماڻهن جو بوجو کڻي پيو سڀ وقت وهين. ڏس اسين ڪئن نہ آزاد ٿي رستن ۾ سائي گاهہ ٿان پيٽيون هلون ۽ کائون پيئون. تنهنجي حالت سچ پچ قياس جوڳي آهي تہ گھوڙي مرڪي ٻڪريءَ کي چيو تہ مون کان

ڏوهيءَ جو گڏه هو اڻ پڙهيل ۽ عقل جو بـه گڏه تنهن جان تان ڳالهائڻ کان ڪيٻايو ٿي، پر ڏوهيءَ چيس ته تون ڇو ٿو ٻڏجين. هيءُ پاڪستان ڪين آهي، جتي ڪيترن کي ووٽ ڏيڻ کان محروم ڪيو ويو آهي. هيءُ هندستان آهي، جتي هر نر ۽ ناري (بالغ) کي ووٽ ڏيڻ ۽ ڳالهائڻ جو حق آهي. مون ڪين گذريل ٽن عام چونڊن ۾ ڀرو ورتو. چونڊن جي ڏينهن ۾ ڪيڏو نه اسانجو مان ٿو ٿئي. چونڊن جي هڪ ڏينهن لاءِ اسين وڏن وڏن ٽيسنگن جا ناني ۽ پيٽيو يا ٽيو ٿا پئون. ڪيڏي نه اسان جي عزت...

سو آخر گڏه کي به همت آئي ۽ هيترن جو ڳالهايو ته گڏه وري ڪيئن مات ڪري ويهي، سو چوڻ لڳو ته اول اول مونکي اعتراض آهي ته هر بيوقوف کي گڏه جو لقب ڏيئي منهنجي بي عزتي ڪئي پيئي وڃي. اِهو سرشتو بند ٿيڻ گهرجي، ٻيو ته مان پور هيت آهيان، ٽيون ڪيڏو به ڪري مٿون بوجهو پوندو اٿم ته شانت چت رهندو آهيان، چوٿون گرميءَ ۽ سرديءَ جي پرواه نه ڪندو آهيان، پنجون من ڏاڍو ڪري هلندو آهيان ۽ ڇهون منهنجي گونج ۾ آلاپ جي ڏن آهي ۽ منهنجو آواز ٻڌي ٻيا به اچيو مونسان شامل ٿين ۽ وقتي اِت هٽي هڙتال به ڪن. اِهي آهن منهنجا ڇهه گڻ. انڪري مهرباني فرمائي پنهنجو قيمتي ووٽ

پکي به چونڊن لڙڻ لاءِ پنهنجا پنهنجا پڙ ناما تيار ڪري ڪٺي آيا هئا. پهريائين اقاب پکي اُٿيو ۽ آکڻ لڳو ته منهنجي وڏي ۾ وڏي خوبي آهي ته آءٌ ڪنهن به لوڀ لالچ ۾ ڪين اچان ۽ پنهنجي حواسن کي روڪي يڪ تڪ پنهنجي شڪار (مقصد) ڏانهن نهاري اهو هٿ ڪريان. انڪري ڀائرو ۽ ڀينرون ووٽ ڏيو ته مهرباني ڪري مونکي ڏجو جو منهنجو اهو هڪ ئي اصول آهي.

ڪڪڙ فرمايو ته ڀائرو مون ۾ چار گڻ آهن. پهريائين ته حملو ڪرڻ ۾ هميشه اڳرو ٿجي، ٻيو توڙ تائين لڙڻ گهرجي، ٽيون جيڪو به کاڌو هجي سو ڪٽنب جي سڀني ڀاتين ۾ هڪ سريکو ورهائجي ۽ چوٿون مٿانئن طاقت سان حڪمراني ڪجي.

ڪانءُ ڪان ڪان ڪندي چيو ته مون ۾ پنج خاصيتون آهن. هڪ ته مان هميشه پنهنجي ڪارروائي بلڪل لڪائي ڇپائي ڪندو آهيان جيئن دشمن کي به خبر نه پوي، ٻيو ڪنهن به حالت کي سينو سهائي منهن ڏيندو آهيان، ٽيون جيڪي به ملندو آهي سو ٻروقت هٿ ڪندو آهيان، چوٿون ميدان ۾ ڪجهه به ڇڏي ڏيڻ نه گهرجي ۽ سست نه ٿجي ۽ پنجون ته مان پنهنجي ڪم لاءِ ٻئي ڪنهن ۾ به وشواس نه رکندو آهيان ۽ پاڻ ڪندو آهيان.

کي گڏ آهن ۽ هميشه تيار هوندو آهيان پوءِ کهڙو به ڪم وڏو هجي چاهي ننڍو.

گانءِ چيو ته مان هڪ ڌرمي جانور آهيان. انسان به منهنجي عزت ٿا ڪن، تنهنڪري اوهين به مونکي عزت ڏيو ۽ چوندا يو.

ٻلي چوڻ لڳو ته مون ڪانسواءِ ڪيتي ڪانه ٿيندي، مال گاڏيون نه هلنديون. مان نه هجان ته ڳوٺن جا ڳوٺ برباد ٿي وڃن ۽ انسانن کي کاڌو نه ملي. تنهنڪري اوهانجي ووٽ جو صرف مان ئي اڌڪاري آهيان ۽ ڪانگريس سرڪار جي نشاني به ته مان ئي آهيان.

ٻلين چيو ته اسين نه هجون ته ايترا ڪوئا پيدا ٿي وڃن جي اناج، ڪپڙو ۽ ٻيو سڀ ڪجهه ناس ڪري ڇڏين. ڪوئا پليگ جو به ڪارڻ آهن.

گهوڙي هٺڪيو ۽ چيو ته اڄ مسافريءَ لاءِ ڪري نوان ساڌن نڪتا هجن، پر ريس ڪورس ۾ ته منهنجو ئي شان آهي. شرطن لاءِ سڀ آتا ۽ سڀ مون تان صدقي پيا ٿين. تنهنڪري اڳي توڙي هاڻي منهنجو مان ۽ مرتبو اوچو آهي.

باندر پنهنجي چو تو پوي! انسانن کان پوءِ وڏو مان ئي آهيان. ڪنهن ويچار کان ته مان ئي انسان جو وڏو آهيان. مون ۾ عقل آهي، هوش آهي، ڪم ڪرڻ جي شڪتي آهي.

[illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ۾ جانورن جون [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آهي. انسان [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] جانورن [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آهي، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آزادي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آزادي ۽ [illegible] [illegible] آهي، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] جانورن جون [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آهي ۽ [illegible] [illegible] ۽ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آهي، [illegible] [illegible] [illegible]

ڪري اڳي تي پنهنجو اثر آڻيندي. لاچار ٿي راجا
کيس ٻڌايو ته ناگ راجا مون کي منتر سيکاريو. جنهن
جو جپ ڪيم ۽ هاڻي مون کي ور مليو آهي جو
مان جيتن، پسن ۽ پکين جي ٻولي سمجهي سگهان ٿو
۽ پڻ ڳالهائي سگهان ٿو.

راڻيءَ اها وارتا ٻڌي ٺئون ضد ٻڌو ته اهو منتر
مون کي ٻـ سيکار. راجا ٻڌايس جي مان توکي منتر
ٻڌائيندس ته مان مري ويندس، پر راڻي اها ڳالهه
ڪٿي ٿي؟ سمجهڻ لڳي ته راجا منتر لڪائڻ لاءِ
اهو صرف ٻهانو ۽ دپ ڏيئي رهيو آهي. تنهنڪري
راجا تي زور آڻڻ لڳي ته مونکي منتر سيکار.

راڻي مورڇت ٿي

راجا جڏهن انڪار ڪري ٽئي وڃي راڻي پاڻيءَ
کان ٻاهر نڪرندي ۽ چوڻ لڳي ته منتر سکڻ لاءِ مان
بلڪل اُتاولي آهيان، چاهي پرلئه ٿي وڃي، چاهي
دنيا ناس ٿي وڃي پر مون کي اهو منتر ڪيئن به
ٻڌايو نه ته ته...

ائين چوندي راڻي اچي روئڻ ۾ ڇتڪي ۽ مورڇت
ٿي ڪري پئي ۽ سندس نار (نبض) آهستي آهستي
هلڻ لڳي ۽ راجا سمجهيو ته راڻي متان انهيءَ شوڪ
۾ مري نه وڃي. تنهن ڪري لاچار آڻ مٺي پيس ۽
راڻيءَ کي چيائين ته گنگا ڪناري هلي مان توکي منتر

ڪڏهين اچو ۽ اچي چانور کائڻ ۽ گڏ ڪرڻ جو
آنند پايو.

راجا ڇو مشڪيو؟

ڪٿليءَ جي اها ڳالهه راجا سينگ راءِ ٻڌي مشڪي
ڏنو. راڻيءَ کانئس مشڪڻ جو سبب پڇيو، پر راجا
ڳالهه ٻڌي اڻ ٻڌي ڪري ڳالهه ڦيرائي ويو.

راجا جي کاڌي سان ماکي به هئي، جنهن جو ڦڙو
به زمين تي ڪريو ته مکين ٻين مکين کي سڏ ڪيو ته
اچو، راجا جي محل ۾ ماکيءَ جي ٻنڊ وهي آهي.
اچو ۽ اچي ماکي کائو. راجا مکين جو اهو ڳالهائڻ ٻڌي
به مشڪي ڏنو. راڻيءَ وري به مشڪڻ جو سبب
پڇيو، پر وري به راجا جواب ڏيڻ کان نٽائي ويو.

راڻيءَ ڪيو ضد

راجا مٿي تي لڳايو هو سرهو تيل، سرهاڻ تي ڀنئور
حيران، ڀنئور هڪ ٻئي کي سڏي سرهاڻ جو آنند وٺڻ
لاءِ نوتو ڏيڻ لڳا. راجا وارن کي اوڏي مهل ڦڻي ڏيئي
رهيو هو ۽ هن ڀنئورن جو ڳالهائڻ ٻڌي وري به
مشڪي ڏنو.

هاڻي راڻيءَ ضد ٻڌو ته مون کي مشڪڻ جو سبب
ٻڌايو. اوهين اڄ ڇو ذري ذري مشڪي رهيا آهيو
۽ شل نه ڪا استري ضد تي چڙهي، پوءِ ته سندس
اکين تي اونده اچو وڃي ۽ رسي، روئڻهارڪو منهن

راجا ۽ راڻيءَ جي آکاڻي

ناگ جو ور ۽ ڏنل منتر

پراڻي زماني ۾ وارانسي (بنارس) ۾ راجا سينڪ راڄ ڪندو هو. راجا دلاور ۽ وڏي دل هو. هڪ ڏينهن جڏهن شهر جي چڪر تي نڪتو ته ڏٺائين ته ڪجهه ٻالڪ هڪ ناگ کي پٿر هڻي ماري رهيا آهن. راجا ناگ تي دَيا کائي ٻارن کي ڀڄائي ڇڏيو ۽ ناگ کي گنگا ۾ ڇڏيو.

اهو ناگ هو ناگ راجا. تنهن مهاراجا کي آسيس ڏني ۽ کيس هڪ منتر سيکاريو، جنهن کي جپ ڪرڻ سان راجا ۾ اها شڪتي آئي جو هو هر جيو جنتو، پکين ۽ پسن جي ٻولي سمجهندو هو.

راجا کي ناگ راجا اهو به چيو ته هي منتر ٻئي ڪنهن کي نه ٻڌائج ۽ جنهن وقت تو اهو منتر ٻئي ڪنهن کي ٻڌايو ته تون مري ويندين. راجا اهو منتر جهپيو ۽ هيڪل تي رسوئي ڪري اچي ويٺو ته کاڌي جي ٿالهيءَ مان ڪي جانور هيٺ زمين تي ڪري پيا. جانورن جي سڪند تي هڪ ڪتلي اچي چڪي آئي ۽ هن زور زور سان ونجي لڌو ڏنو ته راجا جي محل ۾ جانورن جا انبار ڪري پيا آهن، سب

مقدمه

[illegible]
[illegible] (اصول) [illegible]
[illegible] قانون [illegible] اصول [illegible]
[illegible] (قانون) [illegible]
[illegible] قانون [illegible]
[illegible]
[illegible] کتاب [illegible]
[illegible] کتاب [illegible]
[illegible]

ٻالڪو

پنڪتن

ٻالڪن ۾

پروفيسر ڪلدو

ڇپايل ١٠٠٠ ڪاپيون ... قيمت ... رپيا

حق واسطا ڪاتب

ميگهراج ٻالي ساهت منڊل ماهوار – سال ١١ – پستڪ ١

ڇپائيندڙ:
رميش ڪلدو ڊال هرچاڻي
بلاڪ نمبر ...ال گهر نمبر ١١١، الهاس نگر ٥

پڙهو ساڳئي ليکڪ هرُ جانيءَ

جـــا

سنڌي، هندي، انگريزي ۽ اُردو ڪتاب

۱- ديوان بيدل ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هرهڪ اڍائي رپيا
۲- ديوان بيڪس قيمت اڍائي رپيا
۳- ديوان بيدل ۽ بيڪس گڏيل ۵ رپيا
۴- ديوان دلپت ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هرهڪ سوا رپيو سادو ٻڌو
۵- ديوان دلپت ڀاڱو ۱ ۽ ۲ هرهڪ اڍائي رپيا اوچو ٻڌو
٦- روهڙيءَ جا رهبر قيمت سوا رپيو
۷- مجموعه ڪلام شاعران سنڌ و هند. اُردو سوا رپيو
۸- شاه جو رسالو هرهڪ سر انگريزي ترجمو اڍائي رپيا
۹- شاه جو رسالو هرهڪ سر هندي ترجمو سوا رپيو

۱۰- ٻڪرو ٻچڙو ۱۱- وڏن ماڻهن جون ڳالهيون
۱۲- وڻائي فقير جا ٽوٽڪا ۱۳- خطءِ ڏاتري
۱۴- تواريخي ٽوٽڪا ۱۵- اعتبار ڪندا
(قيمت هرهڪ ٦۰ پئسا)

۱٦- چرين ڪهڙا چٽ ۱۷- وڏو ڪير؟
۱۸- بيدل جو وحدت نامه ۱۹- سچل جو ڌارنامه
۲۰- بيدل جو سرود نامه ۲۱- سچل جو رهبر نامه
(قيمت هرهڪ سوا رپيو)

۲۲- دنيا جي مشهور ماڻهن جي محبت قيمت ڏيڍ رپيو
۲۳- شادي خانه آبادي يا بربادي قيمت ڏيڍ رپيو
۲۴- رميش ڀيءَ (پروفيسر هرُ جانيءَ جو جيون) ڏيڍ رپيو

ڪميشن سوا ۳۳ سيڪڙو. ٽپال خرچ جدا. آرڊر موڪليو

سنڌ-هند ڪتاب گهر، اي ۱۱۱/۱۹، الهاس نگر ۵.

ٻه اکر

هسٽري لفظ انگريزي لفظ His+story يعني هن
جي ۽ هڪ ڌاري ماڻهوءَ جي ڪهاڻي آهي. پر هند جي تاريخ
۾ هن جي ملڪ ڪالهه جي سر زمين جي تاريخ، لڙائين ۽ ملڪ
فتح ڪرڻ ۽ ٻاهران آيل حملي آورن جو ذڪر ڪيل آهي ۽ انگريز تاريخدانن
جي ڪتابن ۾ لکيل اهي گهڻيون ڳالهيون سراسر غلط آهن
۽ ڪجهه ته راجائن ۽ بادشاهن جي روايتن تي لکيل آهن ۽
هندستان جي ماڻهن کي نٿي ڏسي آهي. هن ڪتاب ۾
انهن جون ڳالهيون ۽ لٽيرن ڳالهين جي عوض تاريخي
نوٽس ۽ انهن کي سچي تاريخ مڃيندي.

ڪتاب جا ٻه ڀاڱا آهن پهريون ۽ ٻيو. پهريون تاريخي
نوٽس، ڪاڻ ڀاڱي ڏنل آهن جي پهرين تاريخ مختلف ۽
انگريزن جي ڏنل جا آهن ۽ ٻيو تاريخي نوٽس،
سماجي ڀاڱي جا ڪارڻ ـــ هندستاني عوام ۽ سرڪار ۽
ڪانگريس ليڊرن جا بيان آهن. جيڪي سڀ ڪتاب جي
پهرين ڀاڱي جي حوالي ۾ ڏنل آهن ۽ ٻيا تاريخي
نوٽس ۽ ڪالم جا اڳواڻ سان ڳالهه ٻولهه جي ڏينهن ۽
موقعن مطابق ڏنا آهن. اهي سڀ جو آهي ڏاڍا ماڻهن
جي جاکوڙ، ڪاڙهي، لکيل وغيره جو مان سمجهي
مون پاڻ ڪڍ ڪئي آهي جيئن اوهان انهن سمجهي ان
ڏسي سگهو ٿا.

ليکڪ

آگريون هميون هون ۽ پر جڏهن صورت ۾ واڪ وڏو ٿيو
۾ نه آيو ته نيم مهل ڪري ورتي پٽي ڪنهن ڏينهن
تي رکيو ويو. ايتري ۾ انگريزن جي هن ڪڏائي تي
اينڊو ته شور پيدا ٿيو جو حال اهو نيلام رکيو ويو ۽
پوءِ لارڊ ڪرزن اچي قاعدي موجب انهن آستانن جو
هميشه لاءِ بچاءُ ٿي ويو. نه ته ســـ اڄ تاج محل ۽ ٻيا
يادگار برباد هجن ها، انهن جو نشان به نه هجي ها،
صرف نالا ياد هجن ها، جي به انهاس جي ابتن پستڪن
پڙهائڻ ۾ سان مٽايا وڃن ها يا انهن کي ٻچه ڏيکاريو
وڃي ها!

(وڌيڪ لارڊ ڪرزن ۽ ٻين انگريز گورنر جنرلس
لاءِ پڙهو، هن ڪتاب جو ٻيو ڀاڱو)

ڇپرايل شيوڪرام سامتاڻي "مهيش" پرنٽري
١٠-اي مين بزار، الهاس نگر ۴ ۾ ڇپيو.
رميش گرڌاريلعل هرجاڻي سنڌ-هند ڪتاب گهر
بلاڪ ب ١١١/١٩ الهاس نگر ۵ ڇپائي پڌرو ڪيو

تاج محل ڊاهرائي پٽ ڪرڻ جو نيلام

اعتبار نه ڪندا، پر اها حقيقت آهي ته لارڊ وليم بينٽنڪ جڏهن ڀارت جو وائسراءِ هو، جنهن جي زماني ۾ سرڪاري طرح فيصلو ٿيو ته آگري ۾ جيڪو تاج محل اوچو ٿانڀو ڪيو آڪاش سان لڳو لڳائي بيٺو ڀارت جي ڪاريگريءَ جي هاڪ چوڌاري ڦهلائي، تنهن کي ڊاهي ڊهي پٽ ڪري ـــ رهندي بانس ۽ نه رهندي بانسري! تاج محل اُن نه هوندو ته ڀارت جي اوچي تهذيب جي شاهدي اُتي ڪهڙي؟ هڪ ڏينهن آگري ۾ ڍنڍورو لڳايو ويو:-

"خلق خدا کي،
ملڪ بادشاهه کا،

حڪم بهادر انگريز ڪمپني ڪا ـــ تاج بيبي (تاج محل) جو مشهور عام طرح نيلام ڪيو ويندو جنهن کي ٻاهي ڀلي ۽ سادات ڪمپني سي غلامي ڏينهن اچي واڪ ڏين."

اهو ٻڌائي جو حڪمران انگريزن جي منهن تي ڪارنهن جو داغ لڳي رهيو آهي ۽ جنهن جون نشانيون ڪاغذن ۾ اڄ ڏسي سگهجن ٿيون. ۽ سچ پچ عام نيلام ٿيو پر ڪير خريد ڪري هڪڙو سندر ۽ شاهڪار يادگار ۽ ٻئي ڀتين وٽي هندن ۽ مسلمانن جو گڏو ڪم ڪرڻ نه چاهيو. ڪي ٿورا انگريز ۽ ڪارا سرزمين تي واڪ ڏيڻ لڳا ۽ باقي ڏسندا رهيا ۽ ٻڌندا رهيا اهي واڪ ۽ ڏيندا رهيا

انهيءَ ٻلي خرچ پيا ٿين- پراڻن يادگارن جي سنڀال ٿي رهي آهي، انهنجي مرمت ٿيڻي ٿئي ۽ دنيا جا ماڻهو اهي جهونيون عمارتون ڏسڻ پيا اچن ۽ ڀارت جي ڪلا مٿان گهور ٿيا پيا وڃن.

جي لارڊ ڪرزن ائين نه ڪري ها ته هن کان اڳ، ڀارت جون اهي جهونيون عمارتون، مندر ۽ مقبرا نيست نابود ٿي وڃن ها!

شاهجهان جو حمام ٻهرائڻ: دهليءَ ۾ شاهجهان بادشاهه جي سندر سنان جي جاءِ ڏسي انگريز سهي نه سگهيا ته ڪو ماڻهن کي پتو پوي ته اڳي هو ڪيئن نه آرام ۽ سک سان رهندا هئا، تنهنڪري فيصلو ڪيو ويو ته اهو حمام سڄو پٽي، اهي اڪرايل سنگمرمر جا پٿر، در دروازا سڀ ڪٽائي، لنڊن موڪلجن ۽ اتي ساڳئي سامان مان ساڳئي نموني جو شاهي گهراڻي لاءِ حمام ٺهرائجي ۽ اهو شاهجهان جو سندر حمام جنهن تي هيرا جواهر موتي ماڻڪن جو ڪم ڪرايل هو سو پٽايو ويو ۽ هيرا جواهر موتي ماڻڪ سرڪاري خزاني ۾ رکيا ويا ۽ پٿرن کي باقاعدي سنڀال سان کوکن ۾ بند ڪرايو ويو ۽ اهائي ڪوشش رهي ته اهي سڀ پٿر انگلنڊ ڪن جهازن ۾ ڪٽائي موڪلجن پر اهڙو سارو وزن ڪهڙن جهازن ۾ کڻندو. ڪوبه رستو پٿرن موڪلڻ جو ٿي نه سگهيو ۽ اهي نقش ٿيل پٿر ڀارت ۾ ئي آخر رکيا ويا. اڄ ڪٿي آهن اهي پٿر؟

ٺهرايو هو ۽ سنه ١٥١٢ع ۾ ٺهيو هو. ٻيو عام طرح انهيءَ کي ٻيرنال جو محلات ڪوٺيو ويندو آهي. ٻيو ڪيترن اتهاس ڄاڻن جي راءِ آهي ته اهو محلات بيڪانير جي راجا پنهنجي ڌيءَ لاءِ ٺهرايو هو ۽ خاص ڪاريگر راجستان ۽ ٻين هنڌان گهرائي اهو محلات ٺهرايو ويو هو، ٻيو اهو محلات انهيءَ زماني کان وٺي اڄ تائين ٻيرنال جي نالي ٻنيان مشهور آهي.

يادگارن جو بچاءُ - لارڊ ڪرزن اچي ديرو ڄمايو انهيءَ محلات ۾، ٻيو سڄي رات ننڊ نه ڪيائين. ٻتيون روشن ڪرائي هڪ هڪ پٿر، هڪ هڪ ٻاسي اکريل ۽ نقش ڪيل چتر ڏسڻ لڳو ۽ انهن چوٽ ۾ وڌاءُ ڪين ٿيندو هو. اڌ پٽ ڪلا ڏسي مٿس موهت ٿي ويو ۽ وڌيڪ پاڻ ۽ ٻين کان انهن تصويرن جو نقل ڪڍائڻ لڳو، جيترا ڏينهن ۽ راتيون اتي رهيو ته اهائي هئي لارڊ ڪرزن جي ڪرت ۽ دل ۾ ٺهيائين ته ڪئن هنري ڪلا جو بچاءُ ڪجي ۽ گهڻي ڳڻ ڳوت بعد هڪ قاعدو انهي محلات ۾ ورتو، ناهيائين ته جهوني زماني جون جيڪي به نشانيون، محل ماڙيون، مقبرا، مسجدون، مندر ۽ ٻيا هنڌ آهن سي سرڪار پنهنجي قبضي هيٺ آڻي ۽ انهيءَ بچاءَ لاءِ سڀني نمونن جون ڪوششون وٺي. سرڪار باران، ڏيون رقمون انهيءَ لئي خرچ لاءِ جدا رکيون ويون ۽ انهيءَ بعد ٿي ڪرزن ريا هيتائين

ڪنهن ٻنگالي رئيس ٻهوت ٻڌي ڏنو ته انگريزن جي
برخلاف جدوجهد جاري رکي ته آخر ڪورٽ ۾ پهچي
ڪٿي ڪيس ڏيئي ويٺو. ان ڪري اڄ ڏينهن تائين
سنڌي جو ڳهوارو تمام ڪمزور ۽ اهڙو ڪو سڄي
باوجود انگريزن جي برخلاف اهو پنهنجي ووٽ.

راجا ديوان جو بهتان: آخر ڪورٽ ۾ ڪيس
جو فيصلو ٿيو ته ڏسڻ لاءِ بادشاهه جو والد ۽ بهادر
۽ دل اندر جي مثال ۽ وقت بابت ڪجهه اهڙو
اچي ۽ انهيءَ سوال بابت مشهور ڪري ۽ انهي سوال
شروعات ۽ سوال ڏيکارڻ ته بابت وچ بر ڪري ٿو
معاملو بابت پهچي انهن بابت ڏسي ڪورٽ ڪيس ته
بابت ڪجهه معاملو ۽ انهن وقت تي پهچايو. اڪثر
جو معاملو ۽ ڏکين ۽ ڏاڍين ڏيا ۽ وڌيڪ پوري دل ۽
دل وارن جا معاملو تي انهن سوالي ڏسڻ لاءِ فيصلو
ڪرڻ ! بابت وڪيل ته راجا ديوان جي معاملو ۽
۽ اهو ديوان جو معاملو ايا ۽ مشهور ڪري ۽ پهچي
اهو بابت ڪري ٿيا تي بزدلي رهيو آهي ته باوجود ۽
ڪجهه ته اوچي ٿو وڃي جي ڪلا ڪٿي، جا ڏسڻ
ٻڌڻ جي شهرت ۽ جا ڏسڻ لائق! هڪ هڪ ٻه
تي نام بهر تيرهه ڪٿي.

ڪاڏن ٿيو: ڇون تا ته بادشاهه اڪبر اهو
معاملو ساڳي طرح ڏاڍو ڏکيو ولي ديوان جي ڏني، اهو

۾ گذرندو. البت شاهي سڪو سڀ اوهانکي هوندا. ... ۽ حقيقت ۾ شاهجهان کي سندس پٽ اورنگزيب بند ڪري رکيو هو.... اورنگزيب کي جڏهن انهيءَ اڳڪٿي جو پتو پيو ته گهاسيرام جي پوين کي چڱا انعام ڏنائين ۽ گهاسيرام حويلي سندن لاءِ موروثي ڪياءِ. اڄ به پنڊت گهاسيرام جو اولاد انهيءَ حويليءَ ۾ رهندو آهي ۽ حويلي جو نالو ”پنڊت گهاسيرام حويلي“ آهي.

لارڊ ڪرزن ٻيربل جي محل ۾ حيران ٿي ويو

لارڊ ڪرزن انگلنڊ جي شاهي گهراڻي جي نسل ۾ ويجهو هو. هو وڏو ودوان هو ۽ سندس آشائون اوچيون هيون هنکي ڀارت جو وائسراءِ ڪري موڪليو ويو ۽ سندس من جي مراد اهائي هئي ته ڀارت تي دٻدٻي سان حڪومت ڪريان ۽ سندس حڪمن جي اُئين پيروي ٿيڻ گهرجي جئين آڳاٽي زماني ۾ هند جي مهاراجائن ۽ مغلن جي بادشاهن جي ٿيندي هئي. ۽ هندستان ۾ اچڻ بعد هو ساڳئي طرمان ۽ ناٽ سان رهڻ لڳو.

. نوٽ مغز: وائسراءِ لارڊ ڪرزن روشن دماغ هو پر ساڳئي وقت نوٽ مغز به هو ۽ طاقت جو گهمنڊ گهڻو هوس. قلم جي هڪ ليڪ سان هن بنگال جو ورهاڱو

ماڻهن جي وات کي ڪير روڪي؟ منشي پراڻي شڪر
تي اهو نالو اهڙو ته پڪي ويو جو اڄ تائين سندس پوين
کي به "نمڪ حرام ڪوچي وارا" ڪري ڪوٺين ۽ اڄ
به ڪوچي تي اهو نالو پيل آهي. پيا نالا ڦريا پر نمڪ
حرام ڪوچي جو نالو جئن جو تئن ساڳيو رهيو.

نيڪ نام حويلي: بدنامي سبب جي نمڪ حرام
ڪوچو مشهور آهي تئين نيڪ نامي سبب پاسي وارو
گهاسي رام ڪوچو پنهنجو شان اڄ به اوچو جهليو بيٺو
آهي. شاهه جهان جي ڏينهن ۾ گهاسي رام پنڊت هڪ
مشهور جوتشي هوندو هو. پنهنجي وديا ۾ هوشيار هو.
روزانو شاهه جهان جي مکيه ڪمن ۽ ڳالهين لاءِ مهورت
ڏيندو هو. شاهه جهان ڪوبه ڪم سندس صلاح کانسواءِ
نه ڪندو هو. وقتي پنڊت گهاسي رام ڪاغذ تي ڏينهن
جا ڪم ڪاريون لکي بادشاهه کي ڏيندو هو ۽ چوندو
هوس ته رات جو اهو ڪاغذ پڙهج ۽ نتيجو اهو نڪرندو
هو جو ڏينهن جا ڪيترا مکيه ڪم ڪار ڪاغذ پٽاندڙ ٿي
نڪرندا هئا.

اڳڪٿي- پنڊت گهاسيرام هڪ تعويذ ۾ اڳڪٿي
ڪري شاهه جهان کي ڏني هئي ۽ چيو هوائين ته
هيترن سالن کان پوءِ اهو تعويذ کولج ۽ جڏهن انهيءَ
وقت تي تعويذ کوليو ويو ته لکيو پيو هو ته تنهنجو
اولاد تنهنجو دشمن ٿيندو ۽ اوهانجو وقت بندي خاني

۾ هن هڪ پنهنجي شاندار ڪوٺي ٺهرائي ۽ مسجد
جي ويجهو ٺهرائي. ڪوٺيءَ جي اڳيان اوچا ۽
شاندار ٿنڀا. انهن ڪوٺين ڍاهڻ بعد دهليءَ جي سڀني
جي طاقت ۽ ونئي ۽ مرهٽا ۽ ملڪ چاڙهي وڃي. وڃڻ
واري منشي پيالي شڪر وٺي انگريزن جي پاس ١٨٠٣
۾ آيا پنهنجو هٿ دهلي جي ڪٺي انهن جي سوٽ
ملڪ منشي پيالي شڪر جي هٿ.

انگريزن وٽ دانهن: دهلي جا ماڻهو پيالي شڪر
جا ڪرتوت جاڻندا هئا ته منشي انهن ڪري "لوڻ
حرام" يعني ڪيو سڏڻ لڳا جنهن کي "لوڻ حرام ڪوٺي"
سان مشهور ڪيو. ڪوٺي اڳيان لنگهي ته انهيءَ ڪوٺي
طرف لڪ اڇلائيندا ۽ "لوڻ حرام" چوندا ويندا. منشي
پيالي شڪر کي ماڻهن جي انهيءَ روش سبب ڪاوڙ
لڳي وئي ۽ پنهنجي آقا انگريزن کي دانهن ڏني ته
ماڻهو مونکي لوڻ حرام ڪوٺي ڪري تنگ ٿا ڪن.
انگريزن ڪيس دلداري ڏني ته اسين هيڏانهن ڪو قدم
کڻنداسين.

انگريزن شهر ۾ منادي (ڍنڍورو) ڦيرايو ته جيڪو
به منشي پيالي شڪر کي "لوڻ حرام" چوندو تنهن
کي سخت سزا ڏني ويندي. منادي ڦيرائڻ سان اڃا
سڄي شهر ۾ ڳالهه ڦهلجي وئي ته منشي پيالي شڪر
"لوڻ حرام" آهي اڄ تائين کيس اها سڏ پوندي رهي.

دهليءَ جي "نمڪ حرام حويلي"!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ڪيتا مارايا ويا، مجاور فقير ٻارڙو ڏنو ته خالق جي پيدائش هٿان ناس ڪرڻ گناهه آهي ۽ اوهين مدعفو نه هئي نه رهندا.. ...

اهو ڏٺئون ۽ هي ڏينهن ننڍپڻ سڳري اجاڙ ٿي ويئي.

ٻچو ساڦو! ٻچو ساڦو ڪي وارو وري ويو ۽ ڪابل جي بادشاهي ”چار ڏنون ڪي چاندني“ ڪمايائين، پهريون حڪم اهو ڪيائين ته سڀ بهشتي (پخالي) جيل ۾ وڌا وڃن جو مان آهيان اصل بهشتي، مٿان مون تي ٺٺولي ڪن يا ڪو مصنوعي رچين! ساءِ! پوءِ محل ۾ پاڻي ڪير آڻيون؟ جي پخالن بدران سرهاڻن ۾ امير امراء پاڻي ڀري اچن. حڪم جي پيروي ٿي ويئي ۽ ٻچي ساڦوءَ جي حبشي زال ائيان اميرن جون بيگمون پاڻي ڀرڻ لڳيون!

اميرن کان پڇڻ لڳو ٻچو ته ـــ اوهانجو هيٺر درجو ڪهڙو آهي؟ جي اسين اوهانجا بهشتي پاڻي ڀريندڙ ٻچوءَ کي بهشتي لفظ بدران ڪنيلي ٿي ويئي ۽ سڀ امير وڏائين ڪاڻ ۾ جي مونکي بهشتي اگر چيو ته ڏيار ياٺون. اها مون تي ٺٺولي آهي.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سان جمنا جو نظارو ڏسي رهيو هو ته جمنا مان هڪ ٻيڙي ماڻهن سان ڀريل اچي لنگهي.

لعل ڪنور مرضي ڏيکاري ته مون ڪڏهن به ماڻهن سان ڀريل ٻيڙي ٻڏندي ڪانه ڏٺي آهي. بس لعل ڪنور جو ايترو چوڻ ۽ بادشاه حڪم ڏنو ته ٻيڙي ماڻهن سوڌي ٻوڙي وڃي ۽ ٻيڙي حقيقت ۾ ٻوڙي وئي. دهليءَ ۾ چرچي آهي ته ”بادشاه محبت وچان ٻيڙي ٻوڙي ماڻهن سوڌي.“

بيربل جو موت: اَڪبر بادشاه جو پيارو وزير بيربل اَٽڪ وٽ پٺاڻن سان وڙهڻ لاءِ لشڪر وٺي ويو ۽ اُتي مارجي ويو. پر بادشاه کي اها دکداني وارتا ڪير ٻڌائي؟ ڪنهن کي جرئت نه ٿي پئي. آخر دربار جي چارڻ جي سپني شرط ورتي. چارڻ بادشاه اَڪبر کي هن طرح بيت بازيءَ ۾ احوال ڏنو-

ڪٽڪ اٽڪ ۾ اٽڪ رهي - اٽڪ نه آيو هاٿ
سڀ شوڀا دربار کي - گئي بيربل ساٿ.

اڪبر پاڻ به ڏرندڙ ڪوي هو- سڀو مطلب سمجهي ويو ۽ بيت بازيءَ ۾ جواب ڏنائين:

پيٿل سون مجلس گئي - تانسين سون راڳ
ريجه ٻول هنسي کيلبو - گيو بيربل ساٿ

پان ۾ چنو: اول اول پان ۾ چنو ڪونه وڌو ويندو هو، پان ۾ صرف سوپاري، ڪٿو ۽ ٻيو مصالح پوندو هو، هڪ

آيو ۽ آڇي چيائين ته خدا جي گڏهه جو اهو پيو ڪر آهي. بادشاهه ڪيس انهيءَ ڪم لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون ڏياريون. ٽئين ڏينهن ٽئين ڪم لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون ڏياريون ۽ چوٿين هڏي لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون.

درٻارين سمجهيو ته درويش جي چالاڪي هينئر پوري ٿي پر مڃاڻ ته ٻئين ڏينهن اهو درويش وري به آيو ۽ هڪ ڪر آڇي بادشاهه اڳيان پيش ڪيو ۽ وري به هڪ سؤ اشرفيون وٺي روانو ٿيو.

درٻارين کان اها ڳالهه سٺي نه وئي ته بادشاهه سلامت اڳيان عرض ڪيو ته گڏهه کي ٽنگون چار ٿين، پوءِ هي پنجون ڪر ڪٿان آيو؟

سلطان فرمايو ته ممڪن آهي ته انهن پنجن ڪرن مان ڪو هڪ ڪري ٽنگي ۽ دولاب جو هجي. ملاوٽي هجي. مونکي ته خدا جي گڏهه جا چار ڪر هاٿي ضرور ملي چڪا. اهائي منهنجي لاءِ وڏي نعمت آهي. درٻاري دل ۾ ڪلڪ لڳا ۽ پوسريا ته پر ٻاهران چيائون ته ائين ڀلا ائين.

ٻيڙي ٻوڙڻ: جهاندارشاهه ١٧١٢ع ۾ دهلي جي تخت تي هو. هو لعل ڪنور ناچڻي مٿان موهت هو ۽ سندس سڀ اڇائون پوريون ڪندو هو.

هڪ ڏينهن جهاندارشاهه جڏهن قلعي مان لعل ڪنور

ته پکال پاڻيءَ جي ڀري آءُ انهيءَ پکال مان پنج ڇهه وٽا پاڻيءَ جا يڪدم پي ويو.

مغل بادشاهه محمدشاهه عرض ڪيو ته هيترو پاڻي ۽ هيترو پاڻي ڪيئن ٿا پيئو؟ ته جواب ڏنو نادرشاهه ته اِنين پاڻي پيئندو ته هتي ايران کان پهتو آهيان. مريض ڪونه آهيان جو مريضن وانگر دوا ڪري پاڻي پيئندس! نازڪ طبيعت جي عادت پاڻ مان ڪيڊون!

نادرشاهه کي پيو پيٽ ۾ سور ته دهليءَ جي حڪيم کيس گلقند ڏنو ته کائو. نادرشاهه کي گلقند ڏاڍو وڻيو ته جهٽ سڄو دٻو گلقند جو چٽي کائي ويو.

خدا جو گڏهه! سلطان ناصرالدين هڪ ڪٽر مذهبي هو ۽ مذهب جي نالي تي کليل هٿن سان خيرات ڏيندو هو.

هڪ ڏينهن هڪ درويش سندس دربار ۾ آيو ۽ ريشم جي ڪپڙي ۾ ٻڌل هڪ هڏو سلطان کي ڏنو. سلطان هڏو ڏسي چوڻ لڳو ته ڏسجي ٿو ته هي هڏو ڪنهن جانور جو کر آهي.

درويش فرمايو ته جي بادشاهه سلامت! اهو هڏو خدا جي گڏهه جو کر آهي.

بادشاهه خوش ٿي کيس هڪ سؤ اشرفيون عطا ڪيون.

ٻئي ڏينهن درويش ٻيو هڏو ته ساڳيءَ طرح کڻي

سگهي ڪو غيرت جو! مون نه صرف اوهان جي سڀ
جي آزمائش ٿي ورتي، مون لاءِ اوهين پيٽ ڌيءُ
سمان آهيو ۽ اوهان ۾ ڪا به شناس ڪانه آهي.

نادرشاهي نمونا: ايران ۾ هاٿي ڪونه ٿين.
نادرشاه جڏهن دهلي ۾ آيو ته کيس هاٿيءَ تي چاڙهيو
ويو. اڳيان ماهوت هاٿيءَ کي هلائڻ لاءِ ويٺو ته نادرشاه
کيس چيو ته هاٿيءَ جي واڳ منهنجي هٿ ۾ ڏي.
ماهوت جواب ڏنو ته هاٿي کي واڳ سان نه هلائبو
آهي ۾ هاٿيءَ کي ڪنڍيءَ سان هلائبو آهي.
وراڻيو بادشاه ته جنهن تي سواري ڪجي ۽ انهيءَ جي
واڳ هٿ ۾ نه هجي ته اهڙي سواري نه ڪجي. انهن
ڪري نادرشاه هاٿيءَ تان لهي پيو.

ٻيو نادرشاه جو پيو ٽوٽڪو- نادرشاه دربار ۾
ويٺو هو ۽ حڪم ڏنائين ته پيئڻ لاءِ پاڻي ڪٿي آڻيو. مغل
بادشاهن جي پاڻي جو بندوبست اهو هوندو هو ته
خالي دلو ننڍي يا وڏي پاڻي جي هود ۾ وڌو ويندو
هو ۽ دلي جي پاسن کان پاڻي سمي وڃي پوندو هو،
اهو صاف پاڻي سوني گلاس ۾ پري بادشاهن کي ڏنو
ويندو هو. دربار ۾ نادرشاه کي به انهيءَ نموني پاڻي
ڏنو ويو ته وراڻيو نادرشاه ته هي پاڻي بيمارن جي
ڪيتري راند آهي! حڪم ڏنائين منهنجي پيئڻ کي

جوونا تواريخي ٽوٽڪا

بيگمن تي ڦٽڪار: نادرشاھ دھليءَ ۾ قتل عام ڪرائي شاهي محل مان نڪتل ٻن ٽيهن بيگمن کي پنهنجي روبرو خاص باغ ۾ گهرايون ۽ ڪجهه وقت انهن سان رنگريليون ڪرڻ لڳو. انهن جي هٿن مان شراب وٺي پاڻ پيئڻ جو ڏيکاءُ ڪري شراب هٿئي هٿئي هاري ڦٽو ڪرڻ لڳو ۽ بيگمن سان هلت اهڙي ڪرڻ لڳو ڄڻ ڪ شراب جي نشي ۾ چُور ٿي وڃي ويو هجي. بيگمون به ساڻس رليون رهيون. آخر انهن شراب جي نشي وچان پنهنجي تلوار ڪڍي پاسي ۾ ڦٽي ڪيائين ۽ ٻوڙچت ٿي ڪيترو وقت باغ ۾ پيو رهيو ۽ بيگمون سندس آسپاس ويٺيون رهيون يا بيٺيون رهيون. نادرشاھ ڪيترو وقت انهن پيو رهيو ۽ اک ٻيت سان حالتون جاچي رهيو هيو. آخر ٽپ ڏيئي اٿيو ۽ سڀني بيگمن کي پاڻ وٽ سڏي چيائين ته مون ته ڏسڻ ٿي چاهيو ته اوهان ۾ ڪيتري غيرت آهي. مان اوهانجي حياءُ ۽ شرم سان کيلي رهيو هوس پر اوهان ۾ ايتري همت ۽ غيرت نه آئي جو ٻوڙان تلوار ڪڍي مون تي بيهوشي جي حالت ۾ پنهنجي بچاءَ ۾ وار ڪريو. ڦٽڪار آهي اوهانجي جيئڻ تي! اوهان ۽ ونشاڻن جي ڇهڻ لفاوت ڪهڙو؟ اوهين شاهي گهراڻي جي داغ آهيو! مان خيال پيو ڪريان ته ڇونه مان اوهان کي پنهنجن فوجي ماڻهن ۾ ڦٽو ڪريان ۽ دنيا سبق

هيٺين فوٽو ۾ دادا ماولنڪر آزاد ڀارت جي لوڪ سڀا جو
ڀريون اسپيڪر سامهون ويٺو آهي ۽ شري دوبندر ناٿ ڏڪ...
جو هن وقت آل انڊيا ريڊيو اسٽيشن، بمبئي جو ڊائريڪٽر آهي
تقرير ٿو ڪري ۽ ليکڪ مهاشيه هو 'جائي' ۾ انهن سان ڳ...
ويٺو آهي.

ساڳي ليکڪ جا ٻيا سنڌي ڪتاب

١- شادي: خانه آبادي يا بربادي؟ — قيمت ڏيڍ روپيه
٢- دنيا جي مشهور ماڻهن جي محبت — قيمت ڏيڍ روپيه
٣- عورتن کهڙا جيت، مڙن کهڙا معاملا — قيمت ڏيڍ روپيه
٤- ملڪ جا مدار، ٽال اوستا ۽، ٻاڳو ا، ٢ : ٣، [illegible]

ڪميشن سوا ٣٣ سيڪڙو

ٽپال خرچ جدا - آرڊر موڪليو

آيو ۽ بالڪل قرب سان پڇيائين ته ڪيئن آهي هاڻي تندرستي، ۽ ڇا کائيندين؟ نوجوان لاچارو ٿي چيو ته "مونکي ڪافي کپي". باپوءَ مشڪي ڏنو ۽ چيس ته ڏاڍو ڪو ننڍو ٿو ڏسجين، اڃا به ڪافيءَ جي طلب. چڱو مان تنهنجي اِڇا پوري ٿو ڪريان، پر ٿوسبت ۽ ڪافيءَ جو پيالو بس ٿيندو! ڪجهه دير ڪانپوءِ باپو بيئرر بڻجي هن جي لاءِ ڪافي کڻي آيو. باپوءَ چيس ته ڪافي آڻڻ ۾ دير لڳم جو ڪستوربا آرام ۾ هئي ۽ کيس اُٿاري ڪافي ٺهرائڻ واجب نه سمجهيم. اِسٽو ٻاري مون تو لاءِ ڪافي ٺاهي آهي... ڏس ٺهي آهي يا نه ۽ کنڊ پوري آهي يا نه؟ ائين چئي باپو مشڪندو ڪوٺيءَ مان هليو ويو.

جوان کي هاڻي هوش آيو ته دنيا جي هڪ مهان آتما سندس لاءِ اِسٽو ٻاري ڪافي ٺاهي آهي. خوشيءَ وچان اکين مان لڙڪ ڪري پيس. ڪيڏو نه مهان آتما هو باپو......

Printed by Shri Kishinchand Tirathdas Thakur at the 'Daleep Press', New Shop No. 180, Ulhasnagar 5 and Published by Ramesh G. Harjani, B-19/111, Ulhasnagar 5.

پڇڻ لڳي سردار ولڀ ڀائي پٽيل اکيون ڦاڙي ڦاڙي نهارڻ لڳو ۽ ڌيان سان ٻڌائين اهو سنڌي پڇڻ!

"باپو بڻيو بيڏرر" - جواهرلعل ڪڍي هوٽل سردار پٽيل بڻيو ڌوٻي ۽ ڌوئڻ لڳو ڪپڙا!

ساٻرمتي آشرم ۾ هڪ نوجوان مدراسي رهڻ لڳو. شروع شروع ۾ هن جوان کي آشرم جا قاعدا قانون ڏاڍا ڏکيا لڳا. جهڙو مدراس ۾ ڪاڌو کائيندو هو سو آشرم ۾ کائي نٿي سگهيو. آشرم جي ڪاڌي تي هريل ئي ڪين هو. مدراس ۾ نيم سان ڪافي پيئندو هو پر آشرم ۾ ڪافي ڪٿي ۽ هن جوان کي سڌ هئي ته باپو (مهاتما گانڌي) کي ڪافيءَ جي عادت نه وڻندي آهي.

ڪافيءَ جي عادت

ٿورن گهڻن ڏينهن بعد نوجوان بيمار ٿي پيو. باپو وقت به وقت کيس ڏسڻ ويندو هو. آهستي آهستي نوجوان جي تندرستي وڃي سڌرندي ۽ ٿورو ٿورو ڪاڌو به وڻڻ لڳو پر بستري ڇڏڻ جي اڃا منجهس طاقت ڪانه آئي هئي. ڪافيءَ لاءِ اڃا وڃي هيس وڌي پر نوجوان سمجهيو ٿي ته آشرم ۾ ڪافي ملڻ محال آهي تنهنڪري ماٺ ۾ رهندو هو.

نڙر نوجوان

هميشه جي دستور موجب اڄ به باپو کيس ڏسڻ

سنڌي مترن سان ڏٺ جو لاءِ مشهور ويل آهي.

مهاتما: ڪيئن سيائي صبوح جو ۴ بجي پرارٿنا ۾ ضرور وٺي اچجو جئن سردار ولڀ ڀائي، جو ٻيمار ڏيٺو ڪبر، رٿل ٿو رهي تنهن کي پنڊت جنتامڻي جي منوهر ڀڄن ٻڌڻ جو سندر موقعو ملي. مهاتما، سردار ولڀ ڀائي کي موڪل ڏني. ٿو ڪيئن جيائين ته صبوح جو ۴ بجي پرارٿنا ۾ ضرور اچج.

پرڀات ويلي

شام جو پرارٿنا وقت هزارين ماڻهو هئا پر پرڀات جي پرارٿنا وقت به سوين ماڻهو هئا ۽ شانتيءَ جو واتاورڻ هو! اوڏي مهل سردار ولڀ ڀائي پٽيل ننڍاڪڙو ٿيو ته به حاضر ٿيو. مهاتما گانڌيءَ سڏيو پنڊت جنتامڻي شاستريءَ کي ۽ ڪيئن جيائين ته اڄ پرارٿنا ۾ توکي ڀڄن ڳائڻو آهي. ڪالهه شام جو تون ڪونه هئين. هيئنر تنهن ڪري توکي ڀڄن ڳائڻا پوندا. نمسڪار ڪري پنڊت جنتامڻي شاستري مشڪندو اٿي ويهي ونو ۽ شن ٽڪاءَ ۾ مشهور سنڌي ڀڄن ڳايو:-

ٽيڏا مڪان واهه واهه
جت ڪٿ وسين ٿو تون
ٽيڏا مڪان عاليا
جاو ته آئيا هلي پسون...

سردار پٽيل - لوهي انسان

ملڪ جي ورهاڱي بعد ڪانگرا جو ٺاڪر ڪو اسيمبليءَ ۾ چونڊجي آيو ۽ کيس وزير مقرر ڪيو ويو ۽ جڏهن ان ئي انهيءَ وزارت استعفا ڏني ته ٺاڪر صاحب به وزيريءَ کان ڇٽو. ويچارو پٽيل وٽ آيو ته ڪانگريس کا سفارش وزير ٿيڻ لاءِ وٺان. شري ولڀ ڀائي پٽيل سندس ڳالهيون ٻڌي کيس صلاح ڏني ته ڪانگرا جا اوهين رهواسي ڇو هئي وزيريءَ جي ڳالهين ۾ پيا آهيو؟ اوهين پنهنجا ڇانهه جا کيت سنڀاليو. مالڪ ٿي رهو ۽ نه هن طرح وزيريءَ جي پٺ پٺ ڪريو. اوهين ٺاڪر ڪڏهن ٿا وزيريءَ جي ڪتراڻن ۾ پنهنجا هٿ ڪارا ڪريو.

سنڌي ٻچن سردار پٽيل جون اکيون کوليون

ڪراچيءَ ۾ ڪانگريس جي موقعي تي مهاتما گانڌيءَ جي ڪٽيا ٻاهران هزارن ۾ شام جي وقت ماڻهو اچي پرارٿنا وقت گڏ ٿيا. مهاتما گانڌي ڪانگريس جي پرڌان سردار ولڀ ڀائي پٽيل کي پرارٿنا تي ترسايو ۽ کيس چيو تہ هڪ ٻچن ٻڌي پوءِ وڃجو. سردار ولڀ ڀائي کي ترسائي مهاتما گانڌيءَ پنڊت چنتامڻي شاستريءَ کي سڏڻ لاءِ ماڻهو موڪليو، پر پنڊت چنتامڻي نہ پرارٿنا تي حاضر هو ۽ نہ پنهنجي ڪٽيا ۾. مهاتما کي ٻڌايو ويو تہ پنڊت چنتامڻي ڪن

۾ همت ڪٿي جو ڪجھه ڪهي سگهن! انهيءَ ماجسٽريٽ پنهنجي ڪورٽ ۾ رواج ڪيو ته هر هڪ شاهد سامهون رکيل وڏي آرسيءَ ۾ نهاري شاهدي ڏئي. ماجسٽريٽ جي هن هلت تي ڪنهن به ڪو اعتراض وٺڻ جي جرئت نه پيو ڏاري.

هڪ ڏينهن سردار پٽيل ڪي سنڌس ڪورٽ ۾ ڪيس هلائڻو هو ۽ ماجسٽريٽ پنهنجي هلايل رواج موجب شاهد اڳيان آرسي رکائي ۽ حڪم ڪيو ته آرسيءَ ۾ پنهنجو منهن ڏسي زباني ڏئي. سردار پٽيل انهيءَ تي اعتراض ورتو ۽ ڪورٽ کي چيو ته رڪارڊ تي اها ڳالهه اچڻ گهرجي ته شاهد کان آرسي اڳيان رکائي شاهدي ورتي ويئي. ماجسٽريٽ ائين ڪرڻ کان انڪار ڪيو ۽ چيو ته رڪارڊ تي انهيءَ ڳالهه آڻڻ جو ضرور ڪونه آهي.

سردار پٽيل پنهنجو اعتراض چالو رکيو ۽ چيو ته جڏهن ٻيا ڪاغذ پٽ رڪارڊ تي آندا ٿا وڃن تڏهن شاهد سان واسطو رکندڙ هيءَ آرسي به رڪارڊ تي آندي وڃي جڏهن اپيل ڪرڻ وقت ٻين ڪاغذن ۽ چيزن سان گڏ اها آرسي به مٿي ڪورٽ ۾ پيش ٿي سگهي.

ماجسٽريٽ چپ ٿي ويو. جي ماجسٽريٽ پاڻ کي سير ٿي سمجهو ته اڳيان سردار پٽيل به سوا سير ثابت ٿيو ۽ ماجسٽريٽ ڪورٽ مان آرسي ڪڍائي ڇڏي ۽ پڻ سردار پٽيل سان ڪو منهن نه اٽڪايو.

سردار پٽيل سيشن جج اڳيان اُٿيو ۽ عرض ڪيو ته جوابدار تي جيڪو ڪيس ٻڌل آهي سو مهرباني ڪري شروع کان پڙهو ته مونکي ڪجهه پتو پوي.

سرشتيدار اُٿي چارج پڙهي جنهن ۾ لکيل هو ته جوابدار نالو...... پٽ...... عمر ٽيهه سال......

اتي سردار ولڀ ڀائي پٽيل سيشن جج جو ڌيان ڇڪايو ته جوابدار جي عمر ئي آهي ٽيهه سال ته ٻڌايو ته ٽيهه سال اڳي هن ڪهڙو گناهه ڪيو ۽ ڪهڙن ڪيس ۹ مهنا سزا ملي.

حقيقت ۾ ٽيهه سال اڳي جوابدار ماءُ جي پيٽ ۾ ۹ مهنا قيد هو. ڇا انهيءَ آڌار تي ڪيس سزاياب ڪيو اٿو؟

جج، سرڪاري وڪيل ۽ سپرنٽينڊنٽ جي هٿن مان ڇرڪ ته ڪجهه ڪري پيو ۽ جوابدار کي ڇڏيو ويو. جوابدار کي حقيقت ۾ گوري سپرنٽينڊنٽ جنهن ڪوڙي الزام هيٺ اڙايو هو سو اهڙو ته پشيمان ٿيو جو نوڪري ڇڏي ولايت هليو ويو.

سير جو سوا سير - سردار پٽيل!

تن ڏينهن ۾ سردار ولڀ ڀائي پٽيل احمدآباد ۾ وڪالت ڪندو هو. گجرات ۾ انهيءَ وقت هڪ گورو ماجسٽريٽ بلڪل گهمنڊي ۽ تندمزاج مقرر ٿي آيو. هو سيني وڪيلن کي پيو لفظ پٽيندو هو پر وڪيلن

سپرنٽينڊنٽ وٽ وڃ ويئي ۽ ٻاس ته ٽيهه سال اڳي مون کي ۹ مهنا جيل جي سزا مليل آهي. اوهين ٻين کان ڇوٽا ڀڇا ڪريو، مان ٻاس ٻاسيان ٿو، مهرباني ڪري منهنجي ٻچر ڪري ڇڏيو. گوري سپرنٽينڊنٽ کي ته ڪهندوئي اهو هو ۽ انهيءَ قبوليت جي آڌار تي جوابدار تي هيٺين ڪورٽ ۾ ڪيس هليو.

اوچتو شري ولڀ ڀائي ٻيمار ٿي پيو ۽ ڪيس هلائي نه سگهيو ۽ جوابدار کي ڇهه مهنا جيل جي سزا اچي ويئي ۽ آڌار اهو ته ٽيهه سال اڳي ٻه ٽن ماڻهوءَ ۹ مهنا جيل ڪاٽيو هو ۽ اها ٻاس ڀارط ٻاسي اٿس. ولڀ ڀائي کي جڏهن سزا جي سڌ ملي ته ڏک ٿيس، ڪوشش وٺي جوابدار کي ضامن تي آزاد ڪرايائين ۽ سيشن ۾ اپيل داخل ڪرايائين. سيشن ڪورٽ ۾ ڪيس جي اپيل جو ڏينهن آيو. سردار ولڀ ڀائي پٽيل بچاءَ جو وڪيل ٿي حاضر ٿيو. سرڪاري وڪيل جوابدار تي ڪيس انهيءَ ڳالهه تي هاريو ته جوابدار عادتي ڏوهاري آهي هن ڀارط ٻاس ٻاسي آهي ته ٽيهه سال اڳي مون کي ۹ مهنا جيل مليو ٿو. جڏهن جوابدار خود اها ڳالهه قبول ٿو ڪري ته جوابدار جو وڪيل اسان جو دوست ولڀ ڀائي پٽيل ڪهڙي آڌار تي سندس بچاءَ ڪرڻ ٿو چاهي؟ ائين بحث ڪري سرڪاري وڪيل ويٺو.

...... مهاتما کي ڏنائين.

ڏنائين ته مهاتما جهڙو اوچ اڳوان پٽ تي ويهي کهڙو نه سادو کاڌو وينو کائي.

سندس نرم دل تي ڏاڍو اثر پيو ۽ مهاتما ۾ شردا ٿي ويس. پوءِ ته سروجني ويئي مهاتما گانڌيءَ جي ويجهو پوندي ۽ جنهن سادي کاڌي کان کيس ڪراهت پئي آئي سو هٿن سان ناهي جيل ۾ ۽ جيل کان ٻاهر مهاتما کي کارائيندي هئي. اها هئي سروجني جي پهرين ملاقات!

سردار جي وڪالت

سردار ولڀ ڀائي پٽيل جڏهن وڪالت ڪندو هو تڏهن هڪ ريلوي انسپيڪٽر عداوت جو شڪار ٿيو ۽ ريلوي (گوري) سپرنٽينڊنٽ مٿس چوريءَ جو ڪوڙو الزام آندو ۽ کيس گرفتار ڪرايو. سپرنٽينڊنٽ ڪوڙو ڪيس ته ناهيو پر کيس کي پڪي ڪرڻ لاءِ شاهديون ۽ ڳالهيون ڳولهڻ لڳو ته اڳي ڪڏهن هن ماڻهوءَ ڪي گناهه ڪيا آهن ڇا؟ جوابدار انسپيڪٽر کي انهيءَ ڳالهه جي سڌ پئجي ويئي ۽ سردار ولڀ ڀائي وٽ لنگهي آيو ته ڪيئن سپرنٽينڊنٽ مونکي اڙائڻ لاءِ وڌيڪ شاهديون هٿ ڪرڻ ٿو چاهي. جوابدار جو ولڀ ڀائي پٽيل جي هوشياريءَ ۾ پورڻ وشواس هو. سردار کيس صلاح ڏني ته تون خود

پٽيل ويو پنهنجي زندگيءَ ۾ ڦيرو آڻيندو ۽ گانڌيءَ جي سنگ ۾ اچي سون تي چمڪيو پارت ۽ دنيا ۾...

سروجني دهلجي ويئي

سردار ولڀ ڀائي پٽيل وانگر ديوي سروجني نائڊو به ائين پهرين گڏجاڻيءَ سان مهاتما طرف ڇڪجي ويئي. مهاتما گانڌي جنگ جي ڏينهن ۾ ڪجهه وقت انگلنڊ ۾ هو. ديوي سروجني نائڊو لنڊن ۾ پلٽڻ جي سهائتا ۽ دوا درمل جي کاتي ۾ ڪم ڪري رهي هئي. هن ٻڌو هئائين ته ڏکڻ آفريڪا ۾ گانڌي به ملٽري جي شيوا پنهنجي ملڪ پٽي ڪندڙ ٽولي سان ڪئي هئي. سروجني چاهيو ته مان وڃي کانئس ڪم جي باري ۾ صلاح مصلحت وٺان.

آئي مهاتما جي جاءِ تي، پريان ئي ڏٺائين ته پنهنجي ميزبان جي جاءِ ۾ پلنگ ڪرسيون ڇڏي گانڌي پٽ تي آسڻي وڇائي در جي سامهون ويٺو آهي. ويٺي نيرن ڪيائين. نيرن ڪهڙي هئي؟ ڪانجهي، مگڦلي، کجور ۽ بيو ڪجهه اهڙو سستو ۽ سادو ميوو. ديوي سروجني کي ڏسي چيائين ته اوهين آهيو سروجني نائڊو بلبلِ هند. ڀلي آيا. ڪجهه ناشتو ڪندا؟

سروجني ناشتي جي اچ ٻڌي دهلجي ويئي ته ڇا اها ڪانجهي ۽ مگ ڦلي کائڻي پوندم؟ پر يڪدم دل جهلي چيائين ته مونکي ناشتي جي گهرج نه آهي.

شري ماولنڪر ۽ شري ولڀ ڀائي پٽيل ٻئي ڪلب
۾ برج جي راند ڪري رهيا هئا ته ماولنڪر مهاتما
گانڌي کي پهريان ايندو ڏٺو. اهو سال هو ١٩١٦ جو.
مهاتما کي هيٺ ڌوتي ۽ ڪڙتي ۾ جامو ۽ مٿي تي هڪ
وڏو پڳڙ (پٽڪو) پاتل هو. شري ماولنڪر برج راند
ڪرڻ بند ڪئي. شري ولڀ ڀائي کي ٻڌائين ته
گانڌي پهتو آهي.

ولڀ:- گانڌي اچي ٿو ته اسان جو انهيءَ ۾ ڇا
وڃي. اسين راند ڇو بند ڪريون؟

شري ولڀ ڀائي ٻڌو هو ته ڏکڻ آفريڪا جو ڪم
ڪندڙ هڪ موهنداس ڪرمچند گانڌي احمدآباد ۾
اچي رهيو آهي. پر کيس ڏٺو ڪين هئائين.

انهيءَ شام جو هال ۾ هتي مهاتما جي وڪيل تقرير-
سڻي وڪيلن کي نينڊ ملي ته ميٽنگ تي اچو. پر
شري ولڀ ڀائي پٽيل ڇوڙو لکيو ته ڀلا هي پڳڙ ڇا
ڳالهائيندو پر گهڻن جي زور ڀرڻ تي شري ولڀ ڀائي
به ميٽنگ ۾ تقرير ٻڌڻ ويو. مهاتما ڏکڻ آفريڪا ۾
هندواسين مٿان ٿيندڙ ظلمن جو داستان ميڙ ۾ پيش
ڪيو. تقرير ٻڌي شري ولڀ ڀائي تي اثر پيو ته هن
پڳڙ جي مغز ۾ ڪيڏي نه شڪتي سمايل آهي ۽ سندس
لفظن ۾ ڪو جادو ڀريل آهي ۽ ڪيڏي نه منجهس ڇڪ
آهي. هڪ ئي نظر سان نهال ٿي ويو. شري ولڀ ڀائي

ڳالهين انگا لکي ايهن. مشهور جو وقت پاڙلي لهڻکي سوا ملي انگن لکيا جي ! ٿي ڏي ماڻهن ماڻهن الڳ پابت ڪاڪس انگا ڪهڙيا لـ جهالهين ڏ موڻ لـ لکيا آهي ڏ الڳ پابت سوا وڏالي چيو ته ڏيڻا سو انگا لکي ايهن. الهن وڙو هڪ سو انگا وڏالا وڏا ته والبه پالي. لـ انگن لکيا ڪان لمو اکر وارڻ وڃو، لمسه اڪو سوا جو انگا وڃو وڏالدو ته وڃي ته سو ڏيڻا سو جا انگا لمو ته الڳ پابت لـ ڪاوڙ ڪوڙي چيو لـ جي لـ لکي ايهڙي ڏ لولا ڪهڙو ڏ ايهڙو.

سو ڏ ماڻهن لمو الڳ پابت ڪجهي ۽ چيو لـ ته سسو انگا لکيا الهي لـ جواب ڏنو والبه پالي لـ ”جا“ ته الڳ پابت سي هڪ ۽ هڪ ڪاغذ لکي ڏنالهن جهڙن لي لکيل هڪا اکر ”لـ سو انگا“ الڳ پابت هن جي ڳالهين ڏسي ايهي ڪل ۽ هڪڙو ته والبه پالي سوا ڪان جهڙو ته آهيڙو الڳ پابت جو ڏ ماڻهن ڳالهه ۽ پيار وڌيو.

پنڊت ڪئي لعلي - ڊاڪٽري وڏي سروجني

بابوءَ سان پنهنجي جي پهرين ملاقات

ڏاڏا ماولنڪر جو آزاد ماڻهو جي لوڪ سڀا جو پهريون اسپيڪر لمو ڏي ماڻهن ڪتابن لـ سندس ته سروڄاڻ والبه پالي هڪل جي ڳالهين سان پهريون ڏڏ پالي ڏ ڪل ڏ دلچسپ لي.

وڏن ماڻهن جون وڏيون ڳالهيون

ننڍي هوندي سردار پٽيل جون ڪي چالاڪيون!

دادا ماولنڪر ٻڌايو ته سردار پٽيل ننڍي هوندي کان ئي چالاڪ هو. اسان ٻئي گڏ سڪول ۾ پڙهندا هئاسين. هن چيو ته سردار ولڀ ڀائي پٽيل ٻڙودي ۾ جڏهن مئٽرڪ ڪلاس ۾ هو ته سنسڪرت ڇڏي وڃي گجراتي جي وشيه ڪنيائين ۽ گجراتي ڪلاس جي اڌياپڪ (ماستر) شري ڇوٽالعل وٽ پڙهڻ لاءِ جئن ئي ڪلاس ۾ آيو ته اڌياپڪ شري ڇوٽالعل مٿس ننولي ڪري چيو ته اچو مهاپرش اوهين سنسڪرت ڇڏي گجراتي پڙهڻ ٿا چاهيو. ڀلي آيا. ڇا اوهانکي اها سڌ ڪانه آهي ته سنسڪرت سکڻ کان سواءِ گجراتي اچي ڪانه سگهندي آهي. اڌياپڪ انهيءَ بعد ولڀ وديارٿيءَ کي سنسڪرت جون ڏاڍيون خوبيون ٻڌايون، پر ولڀ تي اثر ڇو ٿو پوي ۽ جڏهن اڌياپڪ گهڻو چيس ته جواب ڏنائين ته جي مون جهڙا اوهان وٽ گجراتي نه پڙهن ته پوءِ اوهين جيڪر پاڙهيو ڪنهکي؟ پاڙهيو ڇا؟

انگن لکڻ جي سزا

وديارٿيءَ جي هٺڙي ڍيٺپائي ڏسي شري ڇوٽالعل اڌياپڪ غصي ۾ اچي ويو ۽ چيائين ته سليٽي ۱ کان ۱۰۰

جي مدبرن ۽ بين پارليامينٽ جي ميمبرن جون ڪيترئيون نئي عجيب و غريب ڳالهيون، ٽوٽڪا ۽ لطيفا ٻڌايا جي آئينده جي اُبَن لاءِ هن خواه هن ڪان پوءِ ايندڙ ڪتابن ۾ درج ڪباڻ پر ٻئي دفعي، جو نه ته ته هيءُ ڪتاب تمام وڏو ٿي ويندو.

ڏهه - ٻارهان سال اڳي هڪ اهڙو ڪتاب "ملڪ جا مدبر - ٻال اوستا ۾" شايع ڪيو هوم، جنهن ۾ انهن ليڊرن جو ٻچپن يعني ننڍپڻ ڳالهيون ڏنيون هيم، جيئن ته اهو ڪتاب ماڻهن کي ڏاڍو وڻيو ته اُن جا ۲-۳ ڀاڱا Series ۾ "مينگهان ٻائي ساهتيه منڊل مالا" جي ناالي سان ڇپائي ظاهر ڪيم.

هينئر "سنڌ - هند ڪتاب گهر" جي ناالي سان وري شروع ڪيان ٿو، ڇاڪاڻ ته "سنڌ - هند ڪتاب گهر" جي نالي سان بندي جا ڪيترائي انگريزي ڪتاب شايع ٿي چڪا آهن. اُن وقت سنڌي ڪتابن جو چندو بلڪل ٿورو رکيو پيو يعني سال لاءِ ۳ روپيه پر هن وقت مهانگائيءَ ڪري ۵ روپيه رکجي ٿو جيئن صفحي ۲ تي ڏيکاريل آهن ۽ انگريزي ڪتابن جو ڏهه روپيه آهي. پڙهندڙن کي جيڪڏهن هيءُ ۽ هن ڪان پوءِ نڪرندڙ سنڌي خواه انگريزي ڪتاب پسند پون ته مهرباني ڪري ساليانو چندو ڏياري موڪلين.

— ليکڪ

مهاڳ

هيءَ سن ١٩٤٧ع جي ڳالهه آهي، جڏهن هندستان جو ورهاڱو ٿيو ته بندي جي بدلي سکر سنڌ مان اَحمدآباد ٿي. جيئن ته اُن وقت اَحمدآباد ۾ هڪ زبردست نماءُ چالو هو ۽ مان گورنمينٽ آف انڊيا (هند سرڪار) پاران پبلسٽي آفيسر هوس ته اُن موقعي تي ڪيترن ئي گجرات جي وڏن ماڻهن جهڙوڪ مهاتما گانڌي، سردار پٽيل، مرارجي ديسائي، کنڊو ڀائي ديسائي، وساورا، ڊووي صاحب مزدور مهاجن جا ليڊر ۽ دادا ماولنڪر سان ملاقاتون پي ٿينديون هيون ۽ اَحمدآباد ۾ سابرمتي آشرم جي هجڻ ڪري ڪيترائي ٻيا اڳوان پڻ جهڙوڪ مهاشيه نهرو، جڳجيونرام، گلزاريلعل نندا وغيره پيا ايندا ويندا هئا، جو اوهين هن ڪتاب ۾ ڏنل فوٽي مان ڏسي سگهو ٿا چاڪاڻ ته مان اَحمدآباد ۾ ٧-٨ سال ايمپلائمينٽ ايڪسچينج جي پبلسٽي آفيسر جي حيثيت ۾ رهيو پيو هوس.

دادا ماولنڪر آزاد ڀارت جي لوڪ-سڀا جو پهريون اسپيڪر هو ۽ سندس گهر اَحمدآباد جي ايلس برج جي ڀرسان هو جتي آءٌ اڪثر ايندو ويندو هوس، جيئن ته گجرات ۾ ڪيس سيٺئي دادا - دادا ڪري عزت وچان سڏيندا هئا ته آءٌ به ڪيس دادا ڪري چوڻ لڳس. هن ۽ ٻين اڳوانن پنهنجي خواه پرائي باري ۾ گفتگوءَ جي دوران ۾ ڪيترن ئي ملڪ

سنڌ - هند ڪتاب گهر جو شاندار پروگرام

جون ١٩٦٨

عمر ڀر جو چندو

ايڪونجاهه روپيه

ڀهريون ڇاپو

ساليانو چندو

پنج روپيه

هر مهني هڪ ڪتاب ڪيو ويندو

نئون ڪتاب

پنڪڙو پنچتنتر

ڀاڱن ۾

[پنجن جاتڪن (لوڪ ڪٿائن) جو ڪتاب

جنهن ۾ پکين، پسن ۽ جيتن جون آکاڻيون ڏنل آهن

وڏن ماڻهن جون وڏيون / ننڍيون ڳالهيون

عرف

آدرشي پرشن جا آدرشي پرستاو

پروفيسر گد و

قيمت: پئسا ١-٠٠ روپيه — جلد هڪ هزار

ڀاڱن ۾ — ڀاڱو ١

پرڪاشڪ:

رميش گرڌاريلعل هرجاڻي

بلاڪ نمبر بي ١٩، گهر نمبر ١١١، الهاس نگر ٥.